

Jaarverslag 2020

SAMEN VERBoegNDEN

SAMEN VERBNDEN

Jaarverslag 2020

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft
Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het
Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhartigheid drijft ons om dagelijks
bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen hier en daar.

In dit jaarverslag:

Woord en Daad in het kort: verbonden

Voorwoord	5
Woord en Daad	6
De wereld van Woord en Daad 2020 in kerncijfers	8
Samenvatting	10
Meerjarendoelen	11
	12

1. Strategie, visie en beleid: impact dichtbij en ver weg

14

2. Dynamiek in het werkveld: veerkracht

17

2.1 Inclusieve Agribusiness	18
2.2 Onderwijs en Sponsoring	20
2.3 Duurzaam Water	22
2.4 Werk en Opleiding	24
2.5 Onze drie strategieën	27

3. Verantwoorden, leren en innoveren: een toekomst met focus

30

4. Organisatie en bestuur: samen verbonden

32

4.1 Organisatie en bestuur	33
4.2 Beleid en bestuur	34
4.3 Communicatie, marketing, evenementen en achterban	37

5. Financiële verantwoording: meer ondanks minder

39

6. Bijlagen

Bijlage 1 Raad van bestuur en raad van toezicht	75
Bijlage 2 Nevenfuncties	76
Bijlage 3 Projectstructuur Woord en Daad	77
Bijlage 4 Gouden Oor Erkenning	78
Bijlage 5 MVO	79
Bijlage 6 Interne controle	83
Bijlage 7 Assurance Rapport	84
Bijlage 8 Stakeholders en netwerken 2020	85

Deze vierkante logo's horen bij de
Duurzame Ontwikkelingsdoelen die in
2015 internationaal zijn vastgesteld.
U ziet aan het logo aan welke doelen
onze programma's bijdragen.

Voorwoord

Verbonden

Een 'klein' virus zette in 2020 een grote wereld stil. Dag op dag vulden de berichten erover de nieuwspagina's. En dat terwijl er voor ander nieuws met veel impact, zoals de orkanen in Guatemala en Filipijnen, weinig ruimte was. De spanningen in Ethiopië die uitmondten in een burgeroorlog in Tigray en duizenden mensen het leven kostten, kwamen even in het nieuws, maar al snel won de berichtgeving rondom het vaccin meer terrein.

Te midden van al het grote nieuws dat streed om voorrang deed Woord en Daad haar werk. Reizen naar Azië, Midden-Amerika of Afrika zat er niet in, maar vanuit onze huizen waren we digitaal verbonden. Verbonden als collega's, maar zeker ook met onze partners. Soms hadden we vanwege de omstandigheden meer contact dan voorheen. Zelf prijsde ik me gelukkig met mijn thuiswerkplek aan de Dordtse Kil. Kijk ik uit mijn raam, dan zie ik grote schepen voorbij trekken. Elke avond geniet ik van prachtige, unieke zonsondergangen: als cadeaus na een drukke werkdag.

Vanaf die werkplek was ik in 2020 verbonden met een wereldwijd netwerk. Ik voelde me dankbaar voor de digitale mogelijkheden die er waren. Contact met partners gaf me iedere keer weer stof tot nadenken. Daniël uit Haiti vertelde enthousiast hoe in korte tijd het thuisonderwijs werd opgezet toen de scholen moesten sluiten. Deelnemers van het werkgelegenheidsprogramma op de Filipijnen vertelden tijdens een vergadering juist dat ze echt worstelden met de strikte lockdown.

Het was een zoektocht voor hen om goed in contact te blijven met ondernemers en jongeren. Missy uit Colombia schetste hoe rode vlaggen in stadswijken uit de ramen hingen: een alarmerende roep om voedsel, dat niet meer in die huizen aanwezig was. Het ontroerde Missy toen ze hoorde dat juist in dit moeilijke jaar een Nederlandse ondernemer het komende jaar het werkgelegenheidsprogramma in Colombia wil steunen. Bij Hyacinthe in Tsjaad spatte de energie van het scherm toen hij hoorde dat de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland partner wil zijn voor het werkgelegenheidsprogramma. West-Afrikaanse partners konden hun geluk niet op toen ze hoorden dat hun programma voor Zuidelijk Leiderschap werd goedgekeurd, met Woord en Daad als strategische partner van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Op mijn werkplek in Dordrecht was ik in 2020 ook verbonden met velen in Nederland. Honderden vrijwilligers zaten thuis, onder meer omdat de kringloopwinkels tijdelijk werden gesloten. Maar: ze zaten niet bij de pakken neer en kwamen met online initiatieven die hun eigen verwachtingen overtroffen. Ik sprak een ondernemer die, juist nu hij zoveel uitdagingen ziet in Nederland, graag blijvend bijdraagt aan het waterprogramma in Ethiopië. Al die ontmoetingen maken mij en mijn collega's stil. We voelen ons verbonden, meer dan ooit. Waarom? Omdat we elkaar juist in deze tijden spiegelen. Ze laten zien wat leven in kwetsbare situaties écht betekent. Herinneringen aan wereldwijde ontmoetingen uit het

verleden zorgden met terugwerkende kracht voor een zekere schroom. Hebben we ooit beseft wat het is om te leven bij de dag?

Ik weet me meer dan ooit gezegend met voldoende eten, goede gezondheidszorg en een warm huis. Toen de temperaturen buiten erg laag waren, ging mijn kachel kapot en was niet zomaar gerepareerd. Met een dik vest en een grote sjaal om logde ik in voor een vergadering met onze partners in West-Afrika. Na een gebed namen we in een weldadige rust de punten van de agenda door. Ondertussen appte Josias uit Burkina Faso mij: *'Rina, what's going on with you?'* De grote sjaal en het dikke vest waren hem opgevallen. Ik vertelde hem van de kapotte kachel. Bij de rondvraag stak Josias digitaal zijn hand op. 'Laten we bidden voor de kapotte kachel van Rina.' Een serieuze oproep die hij in praktijk bracht. Ook na dit moment besepte ik weer: Gods zorg gaat niet alleen over wereldgebeurtenissen, maar ook over kleine dingen. 2020 was een jaar waarin verbondenheid met elkaar op een andere manier uiting kreeg. Het was ook het jaar dat we meer dan ooit beseften hoe we de zorg van onze God nodig hebben om elke dag ons belangrijke werk door te kunnen laten gaan.

Rina Molenaar,
directeur-bestuurder

Woord en Daad in het kort: verbonden

Missie

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhartigheid drijft ons om dagelijks bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen hier en daar.

Visie

Als bijbelgetrouwe Nederlandse stichting verbindt Woord en Daad, samen met lokale partners en actoren uit relevante sectoren, mensen wereldwijd. Zo willen we verantwoordelijkheid nemen voor het vormgeven van een menswaardig bestaan voor armen en rijken en scheppen we hoop en kansen om armoede te overstijgen.

Kernwaarden

Uit onze missie, visie en strategie zijn vijf kernwaarden op te maken. Deze zijn leidend in onze keuzes op verschillende niveaus. De kernwaarden zijn bepalend voor ons beleid. Het gaat om:

- *Mede-verantwoordelijkheid* – verantwoordelijk voor jezelf, je naaste en de schepping
- *Mede-schepsel* – schepsel van God, gelijkwaardig én uniek
- *Mede-lijden* – dichtbij en naast mensen die lijden
- *Rentmeesterschap* – zorgvuldig omgaan met mensen, middelen en milieu
- *Wederzijdse afhankelijkheid* – onafhankelijk in keuzes, afhankelijk in samenwerking

Wie

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhartigheid drijft ons om dagelijks bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen hier en daar.

Wat

Woord en Daad onderscheidt 4 thematische programma's:

- Onderwijs en Sponsoring
- Werk en Opleiding
- Inclusieve Agribusiness
- Duurzaam Water

De volgende kernstrategieën worden hierbij ingezet:

- Noodhulp en Weerbaarheid
- Beleidsbeïnvloeding
- Bewustwording
- Fondsenwerving

In Nederland wil Woord en Daad mensen, bedrijven en overheid bewustmaken van hun verantwoordelijkheid ten aanzien van armoede wereldwijd.

Waar

Woord en Daad is actief in:

Europa: Nederland, België

Afrika: Benin, Burkina Faso, Ethiopië, Mozambique, Uganda, Sierra Leone, Tsjaad en Zuid-Afrika

Azië: Bangladesh, Filipijnen, India, Indonesië, Jemen, Libanon, Nepal en Sri Lanka

Caraïben en Latijns-Amerika: Colombia, Guatemala en Haïti

Noord-Amerika: Verenigde Staten

Werkwijze

Woord en Daad verbindt, samen met lokale partners en actoren uit de relevante sectoren, mensen wereldwijd en vervult daarbij meer en meer een 'makelaarsrol'. Het werk van Woord en Daad is projectmatig ingericht en betreft drie aspecten:

Duurzame verandering in levens

In de werelddelen Afrika, Azië, Midden-Amerika en Zuid-Amerika pakken we samen met de partnerorganisaties armoede op grondige wijze aan door te werken aan de thema's zoals hiernaast genoemd.

Systeemverandering in het Zuiden

Woord en Daad werkt samen met haar partners aan een stevige maatschappelijke inbedding van het werk. Dat maakt dat het werk een brede uitstraling en duurzaam effect krijgt.

Duurzame verandering in het Noorden

In Nederland denken we samen met de achterban na over vragen rond armoede en rijkdom en ieders verantwoordelijkheid daarin. In Nederland en Europa komen we samen met anderen op voor de belangen van de allerarmsten, onder andere door aandacht te vragen voor hun positie bij politiek, pers en bedrijfsleven.

Woord en Daad is een ANBI, bezit het CBF-keurmerk, is ISO-gecertificeerd (Certiked) en bezit een Erkenning van Het Gouden Oor.

De wereld van Woord en Daad

Resultaten programma's

31.144
Kinderen op school

waarvan

29.683
Sponsorkinderen

2.982
Huishoudens
bereikt met
noodhulp

648.537
Mensen bereikt
met Duurzaam
Water

29
Partner-
organisaties

14.275
Mensen
met werk

15.088
(Boeren)
ondernemers
getraind

VS

HARA

€ 2.193.285

Kinderen op school 5.929

Haïti

Guatemala

Colombia

LARA

€ 2.586.372

Kinderen op school 7.765

Mensen met werk 1.045

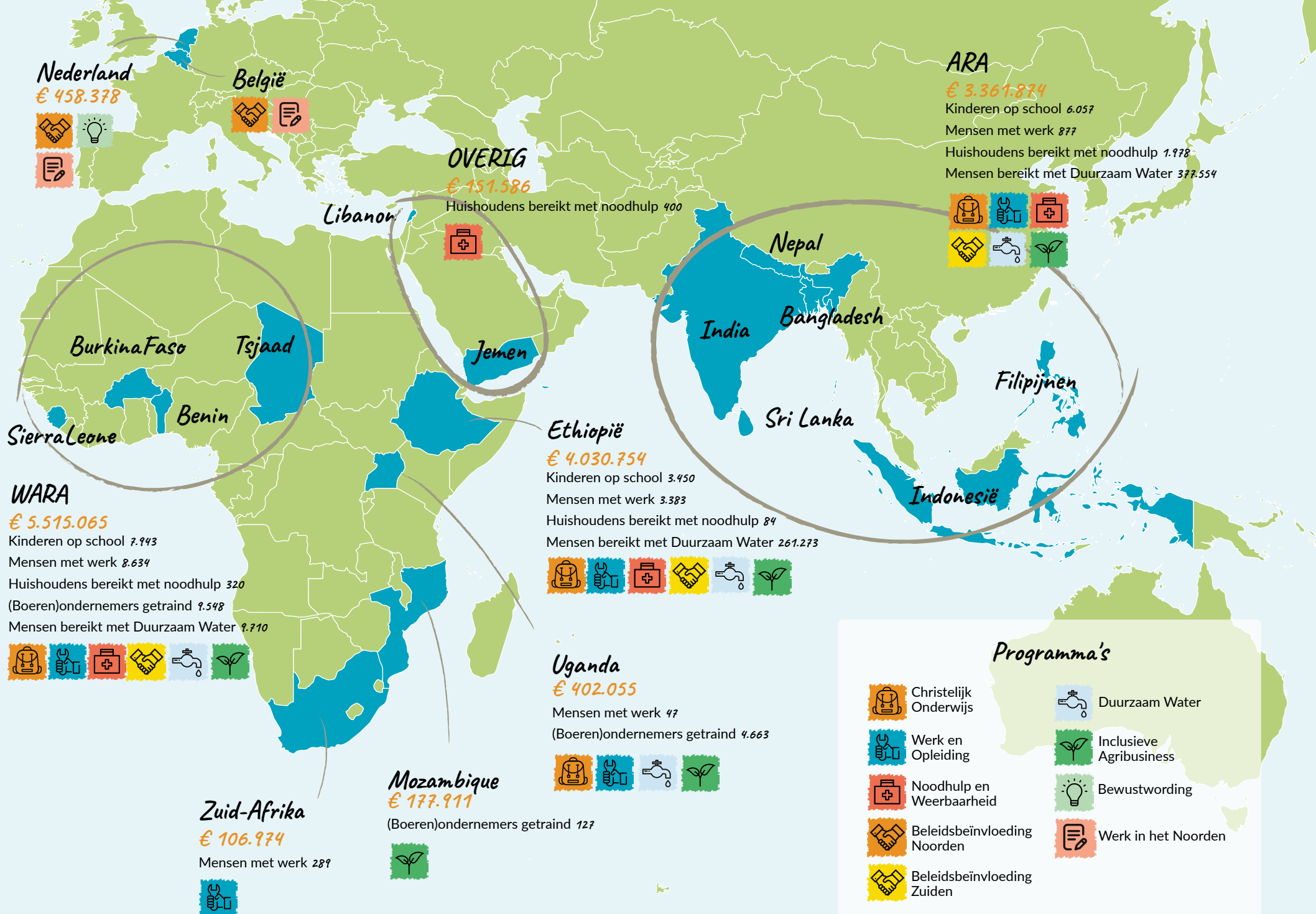
Huishoudens bereikt met noodhulp 200

(Boeren)ondernemers getraind 750

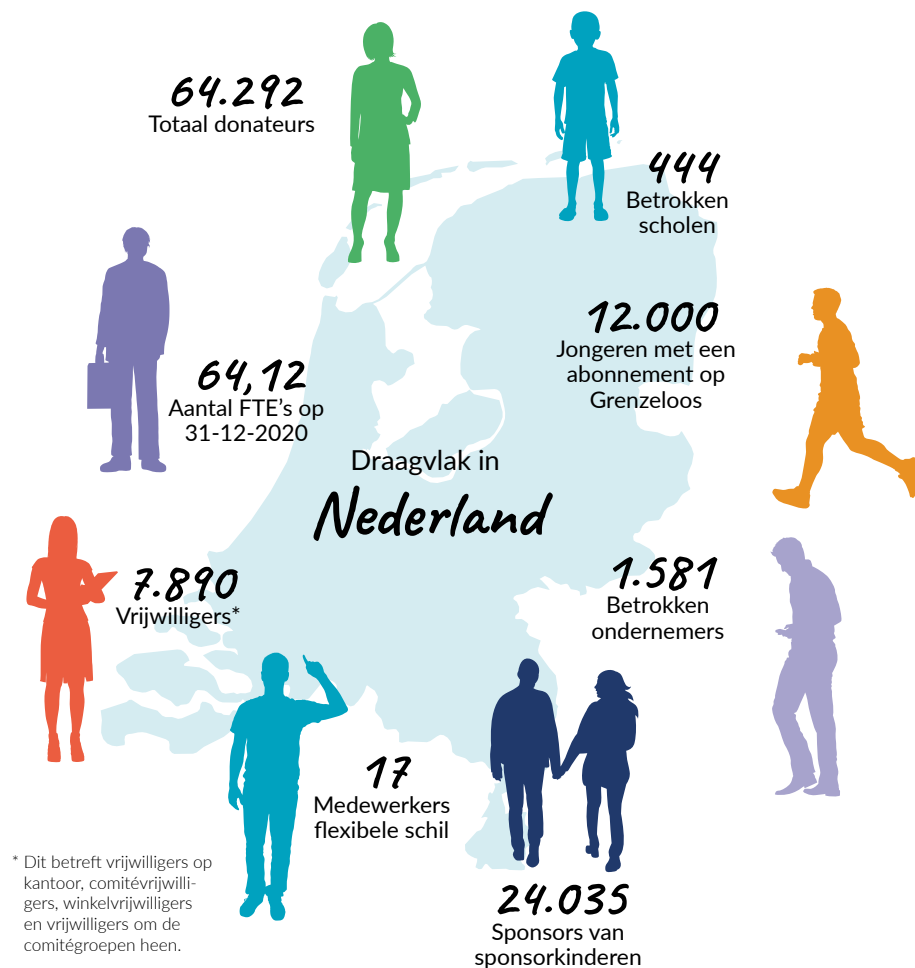

Regionale samenwerking

Woord en Daad werkt in de volgende regio's samen in alliantieverband: Asian Regional Alliance in Azië (ARA), Haïtian Regional Alliance (HARA) in Haïti, Latin American Regional Alliance (LARA) in Spaanstalig Latijns-Amerika, West African Regional Alliance (WARA) in West-Afrika. In Ethiopië en Uganda werken de partnerorganisaties eveneens samen.

2020 in kerncijfers

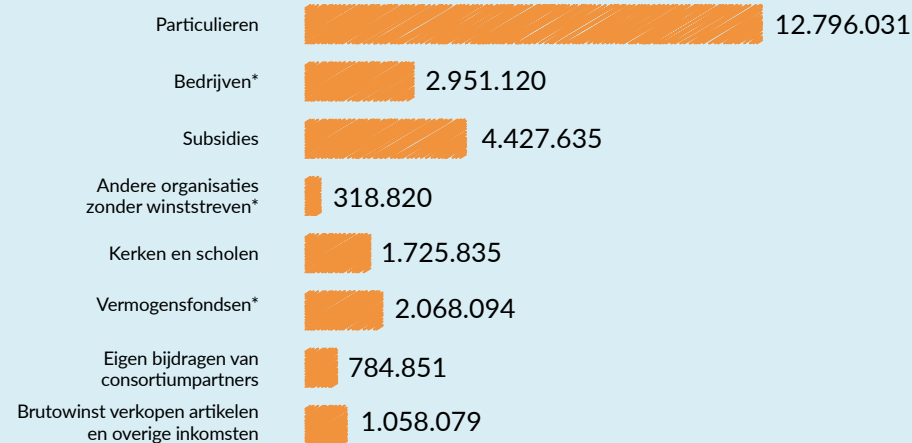

Deze cijfers geven een indruk van het maatschappelijk draagvlak van Woord en Daad in Nederland. Het totaal aantal donateurs is geen optelsom van de in dit overzicht genoemde cijfers, omdat een aantal van de genoemde groepen in beide categorieën valt.

Het totaal aantal donateurs is gestegen, evenals het aantal giften, waarbij het gemiddeld gegeven bedrag per donateur echter is gedaald. Dat uit zich in een lichte daling van de particuliere inkomsten. De betrokkenheid van scholen en kerken bleef op peil.

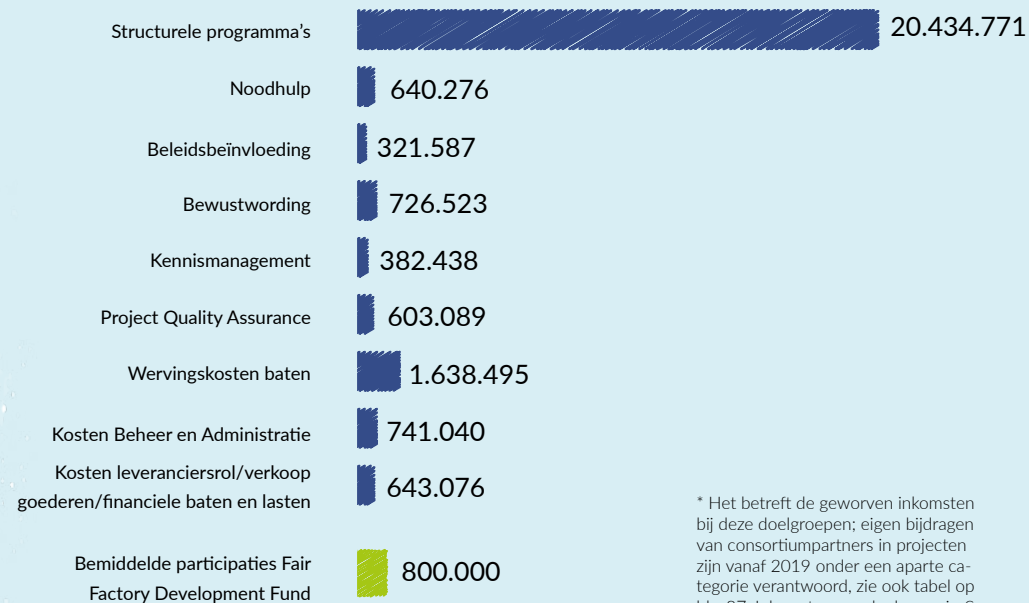
Inkomsten 2020 in €

26.130.465

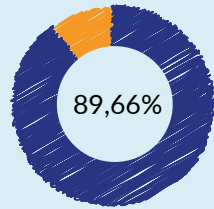
Bestedingen 2020** in €

26.131.295

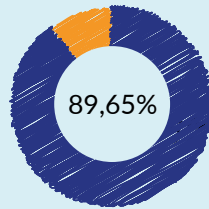

* Het betreft de geworven inkomsten bij deze doelgroepen; eigen bijdragen van consortiumpartners in projecten zijn vanaf 2019 onder een aparte categorie verantwoord, zie ook tabel op blz. 37: Inkomsten per doelgroep in €.
** exclusief saldo financiële baten en lasten

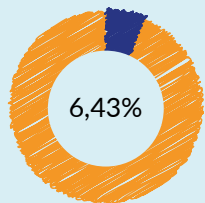
Samenvatting

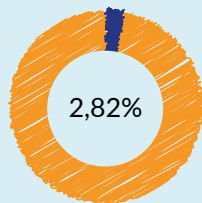
Doelbestedingsratio
(besteding aan doelstellingen tov de totale inkomsten)

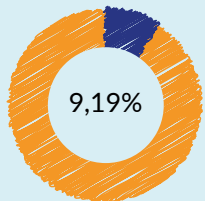
Doelbestedingsratio
(besteding aan doelstellingen tov de totale bestedingen)

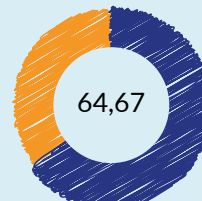
Kosten werving baten
tov geworven baten

Woord en Daad norm beheer
en administratie (max. 3,1%)

Woord en Daad
overheadnorm (max. 7,5%)

Woord en Daad norm
Result on Investment
subsidieaanvragen (min. 20)

2020 belooft een bijzonder jaar te worden. Woord en Daad maakte een goede start, samen met partners, vrijwilligers en onze achterban. 2020, het laatste jaar van de lopende beleidsperiode en het jaar waar we het nieuwe beleidsplan 2021-2025 vast zouden stellen.

Woord en Daad maakte de eerste twee maanden een vliegende start. In West-Afrika was onder bezielende leiding van onze Zuidelijke partners hard gewerkt aan een groot programma rond klimaatverandering. Dit programma zou mogelijk een strategisch partnerschap met het ministerie van Buitenlandse Zaken kunnen opleveren. We wachtten vol spanning af. De kringloopwinkels namen de succesvolle lessen uit 2019 mee en stelden daarmee hoge ambities voor 2020. Als Woord en Daad collega's spraken we in januari met elkaar door over de diepe betekenis van identiteit in ons werk. Waardevolle gesprekken die we in 2021 ook willen voortzetten met onze partners. We stroopten onze mouwen op en gingen energiek aan de slag.

Toen kwam maart met haar uitdagingen. Een klein virus leerde ons dat het aanpassingsvermogen van de Woord en Daad partners, vrijwilligers en collega's groot was. De kringloopwinkels sloten, reizen was niet meer mogelijk en veel bedrijven zagen hun handel stagneren. Echter, de creativiteit en innovatie was op alle fronten enorm. De digitalisering nam een vlucht en werd duurzaam ingezet voor onze toekomstplannen. Collega's werkten vol verve aan het nieuwe beleidsplan dat eind 2020 met trots werd gepresenteerd. Navigeren en adaptief management waren de sleutelwoorden in dat nieuwe beleid. De ervaringen van 2020 bevestigden dat we hiermee de juiste weg insloegen.

2020 betekende ook voor onze achterban een jaar van bewustwording. Een besef van kwetsbaarheid in Nederland deed sponsors beseffen dat de nood verder weg alleen maar groter kon zijn. Met een forse aanwas van 433 sponsorkinderen in 2020, zat voor het eerst in twaalf jaar het sponsorprogramma weer in de lift. De betrokkenheid van de achterban

was groter dan ooit en ook bedrijven, hoewel ze voor grote uitdagingen staan, bleven verbonden met ons werk. Dankbaar ontvingen we het bericht van het ministerie van Buitenlandse Zaken dat Woord en Daad als strategische partner was geselecteerd. We ontvingen subsidies van Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland en de Noorse overheid.

Met een aantal van de toevertrouwde subsidies zijn binnen het programma Inclusieve Agribusiness verschillende projecten gestart of doorontwikkeld.

Binnen het programma Duurzaam Water zijn grote stappen gezet. Het 'WaterPricing-project' rond de Awash-rivier in Ethiopië is gestart met als doel: bijna een miljoen mensen voorzien van schoon drink- en irrigatiewater. In datzelfde Ethiopië werden de uitdagingen in het Noorden van het land groter en lag het waterprogramma tijdelijk stil. We moesten overgaan tot noodhulp.

Met het Christelijk Noodhulpcluster hebben we ook acute hulp geboden in andere landen: de orkanen in Guatemala en op de Filipijnen en na de explosie in Beiroet. Het programma Onderwijs en Sponsoring bracht systemische verandering in diverse landen op gang. In Guatemala werd een programma ontwikkeld, gebaseerd op christelijke waarden, waarmee 130.000 deskundige docenten worden opgeleid. Tienduizend jongeren vonden werk via een Werk en Opleidingsproject. Dat is minder dan de geplande veertienduizend, maar gezien de coronamaatregelen toch boven verwachting. Op politiek beleid en richting de achterban speelde Woord en Daad een belangrijke rol in bijvoorbeeld internationaal verantwoord ondernemen en duurzaamheid.

Eind 2020 blikten we dankbaar terug en concludeerden we dat de voorgenomen beleidskeuzes voor 2016-2020 grotendeels hun beslag hebben gekregen in de afgelopen periode, ondanks het uitdagende jaar 2020. De enige beleidskeuze die nog onvoldoende werd uitgevoerd is de versterkte aandacht voor disaster risk reduction binnen het programma Noodhulp. Dat gaan we in de nieuwe beleidsperiode oppakken. Dankbaar kijken we terug. Vol vertrouwen blikken we vooruit naar een nieuwe beleidsperiode.

Meerjarendoelen

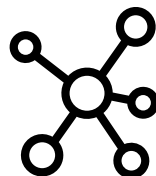
Strategische beleidskeuzes voor 2016-2020 en mate waarin deze zichtbaar zijn geworden in de praktijk.

≥50%

Analyseren en aanpakken van grondoorzaken van armoede; ondersteunen van initiatieven om allerarmsten beter te bereiken.

We zijn ons sterker bewust van de complexiteit van armoede-problematiek en o.a. door eigen veldonderzoek is het inzicht daarin ook toegenomen. Ook zijn concrete stappen gezet om onbereikte doelgroepen beter te bereiken met onze projecten. Maar we moeten hier nog beter in worden dus zetten we dit thema door in de volgende beleidsperiode.

≥90%

Bevorderen van koppelingen en synergie tussen sociale en economische ontwikkeling, met succesvolle koppelingen tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt en in waardeketens.

Een ondernemende houding is inmiddels kenmerk van al onze programma's. De (nieuwe) concepten van de programma's Werk en Opleiding en Inclusieve Agribusiness nemen hun uitgangspunt in de mogelijkheden van de (arbeids)markt en borgen zo dat projecten relevant en effectief zijn.

≥90%

Ondersteunen van multi-stakeholder samenwerking, effectieve (nationale) coalities en brede netwerken (voor programma's, beleidsbeïnvloeding, fondsenwerving).

Dit heeft in alle programma's veel aandacht gehad. Hoewel er onderlinge verschillen zijn, zien we in alle programma's breder samengestelde en effectievere consortia. Hierdoor staan we goed voorgesorteerd voor onze ambitie om te werken aan systeemverandering.

≥90%

Bevorderen van beleidscoherentie in Noord en Zuid en pleiten voor gelijke toegang tot verschillende diensten.

Het onderwerp beleidscoherentie heeft veel aandacht gehad, met name in het Noorden. We waren, met onze samenwerkingspartners, succesvol met het betrekken van parlementariërs en het ontwikkelen van een SDG-toets.

≥90%

Ondersteunen van praktische toepassingen van ecologische (en andere vormen van) duurzaamheid; het bevorderen van duurzame levensstijlen - in Nederland en internationaal.

We waren succesvol in het aandacht vragen voor het belang van een duurzame levensstijl bij onze directe achterban, maar ook breder in christelijk Nederland en konden daarin ook samen optrekken met de media.

<50%

Meer aandacht voor het voorkomen van rampen (disaster risk reduction) binnen het programma Noodhulp.

Het voornemen om het Noodhulpprogramma grondig te herzien en nieuwe richtingen in te slaan met meer aandacht voor het voorkomen van rampen en het versterken van de weerbaarheid van kwetsbare mensen tegen de gevolgen van rampen, is veel beperkter vorm gegeven dan we wilden. Inmiddels zijn belangrijke strategische lijnen wel helder en kunnen die in 2021 worden uitgewerkt.

≥90%

Diversifiëren in fondsenwerving.

In de afgelopen beleidsperiode hebben we fondsen weten te werven bij een heel aantal nieuwe institutionele donoren en zijn we beter en succesvoller geworden in het samenstellen van een mix van fondsen (voor een groot deel vanuit onze betrokken en loyale achterban!) waarmee de projectbudgetten gedekt kunnen worden.

≥50%

Ontwikkelen van PMEL-systemen waarmee we ons werk kunnen verantwoorden naar doelgroepen en andere belanghebbenden.

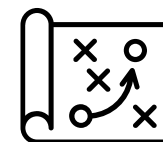
Op dit onderwerp zijn belangrijke stappen gezet zodat we nu monitoringsystemen hebben die betere sturingsinformatie geven. Nu we steeds meer samenwerken in brede consortia en ons gaan richten op systeemverandering is verdere doorontwikkeling van onze PMEL-systemen nodig om snel(ler) te kunnen bijsturen, effectief te leren en ons transparant te verantwoorden.

≥90%

Inrichten van de organisatie die ons flexibel, effectief en efficiënt maakt.

Het projectmatig werken is stevig doorontwikkeld en nieuwe strategische rollen zijn gepositioneerd zodat we ons klaar weten voor de volgende beleidsperiode.

≥90%

Uitvoeren van het (I)MVO-beleid volgens plan.

Ons eigen interne MVO-beleid is uitgevoerd volgens plan. Belangrijker is dat we ook ons IMVO-beleid hebben ontwikkeld en op dit onderwerp ook actief zijn door deelname aan de IMVO-convenant Voedingsmiddelen.

1. Strategie, visie en beleid: impact dichtbij en ver weg

'Het jaar 2020 begon succesvol. De geslaagde Woord en Daad Wereldtag op 19 januari trok zo'n 1500 bezoekers. Veel mooie programma's in de landen waar we werkten maakten een goede start. Maar alles in de wereld kanteelde, toen de uitbraak van het coronavirus een pandemie werd. Dit had een grote impact op ons allemaal, persoonlijk en in het werk. 2020 was ook een bijzonder jaar. Het stond in het teken van een nieuw, vijfjarig beleidsplan. Daar is binnen de organisatie door alle teams hard aan gewerkt. Het was ook het jaar waarin we, na lange tijd, weer grote subsidies ontvingen: van de Nederlandse en Noorse overheid. En we werden door het ministerie van Buitenlandse Zaken geselecteerd als strategische partner.'

Rina Molenaar, directeur-bestuurder

Corona: de impact

'Hoewel de coronacrisis grote zorgen met zich meebrengt, heeft die ons in 2020 veel geleerd,' blikt Rina Molenaar terug: 'Toen corona in Europa uitbrak, draaiden de rollen om: de partners in het Zuiden maakten zich zorgen om ons hier in Nederland. Zij stuurden ons bemoedigende mails. Op scholen van onze partner in Tsjaad werd een bidstond gehouden. Onze partners leerden ons hoe met kwetsbaarheid om te gaan. Dit heeft grote indruk gemaakt op het team.'

Het coronavirus verspreidde zich naar het zuiden. In Midden-Amerika en Azië zijn de lockdowns streng en lang. In Colombia en Guatemala bijvoorbeeld volgen de kinderen al

sinds maart 2020 alleen online onderwijs. Rina: 'Er zijn ook daar grote zorgen om kinderen in onveilige thuissituaties. Over de gevolgen voor de economie zijn er van Colombia al schrikbarende cijfers bekend, in rap tempo komen er meer arme mensen bij. De verwachting is dat het verschil tussen rijk en arm alleen maar groter wordt.'

Corona: de kansen

Toch brengt de crisis ons ook kansen. Er is aandacht gekomen voor lokale (voedsel) productie: minder afhankelijk zijn van de wereldmarkt. 'Lokale overheden tonen meer interesse in programma's als Werk en Opleiding en Inclusieve Agribusiness,' merkt Rina. 'Voor ons een drijfveer om de waarde van deze projecten nog duidelijker op de kaart te zetten. Hoewel het bezoek over en weer wordt gemist, zien we partnerorganisaties hun verantwoordelijkheid nemen. Zo is de partner in Benin op zoek gegaan naar een binnenlands fonds. Dit eigenaarschap geeft ontspanning: het werk gaat door.'

Ook het online onderwijs heeft een boost gekregen. Zo kijkt er vaak een heel gezin mee met de online lessen van een leerling. De toepassingen van digitale communicatie zijn ook in Nederland versneld. Rina: 'Op een warme zomeravond was ik online verbonden met dertig Nederlandse sponsors en onze partner in Colombia. Dit was een mooie en bemoedigende bijeenkomst.'

Partnerschap in crisistijd

Een hoogtepunt in 2020 was het ervaren van de kracht van onze achterban in tijden van

crisis. Sinds twaalf jaar is het aantal donateurs in ons sponsorprogramma gestegen. En flink ook: we telden een netto stijging van 433 donateurs, mensen die een langdurige relatie met ons aangaan door een kind financieel te steunen.

Onder bedrijven is wel een daling van het aantal giften zichtbaar. Maar dat is geen gevolg van verminderd draagvlak en partnerschap, stelt Rina: 'Bedrijven zijn voorzichtig, ze stellen donaties uit, maar blijven met ons verbonden.' Indruk maakte ook het initiatief van vrijwilligers van de Woord en Daad-kringloopwinkel in Harderwijk. Een grote hoeveelheid puzzels is geschonken aan bewoners van het AZC die vanwege de lockdown weinig om handen hebben. Rina: 'Dat maakt mij trots, ze laten met hun daden zien dat de missie van Woord en Daad de medemens ver weg én dichtbij betreft.'

Grote subsidies

Samen met twintig andere ontwikkelingsorganisaties is Woord en Daad geselecteerd als strategische partner van het ministerie van Buitenlandse Zaken. We ontvingen 20 miljoen euro voor het project 'Benkadi' dat zich richt op weerbaarheid tegen klimaatverandering in West-Afrika. Het ministerie heeft Woord en Daad gekozen vanwege de unieke aanpak in dit project: niet Woord en Daad, maar de partners in Burkina Faso, Benin, Mali en Ivoorkust hebben de leiding. In het hoofdstuk 'Noodhulp en Weerbaarheid' vertellen we hier meer over. Van hetzelfde ministerie ontvingen we, via de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland,

subsidie voor ons Inclusieve Agribusiness-project op de Filipijnen. Dankbaar zijn we ook voor de grote subsidie van 2,3 miljoen euro van de Noorse overheid voor het project kindsclavennij in Ethiopië en een subsidie van 6 miljoen euro van de Nederlandse ambassade in Burkina Faso voor Werk en Opleidingsprojecten.

Een nieuwe visie, een nieuwe koers

In 2020 is er hard gewerkt aan het nieuwe beleidsplan voor de komende vijf jaar. Op basis van onderzoek, ontwikkelingen in de wereld, expertise bij onze ervaren partners en de reflecties op onze programma's, zijn drie beleidsthema's geformuleerd: 'Het bereiken van de onbereikten', 'Weerbaarheid tegen de gevolgen van klimaatverandering' en 'Waarden-gedreven systemische verandering; om de grondoorzaken van onrecht en armoede aan te pakken, nemen we het hele systeem in beschouwing.'

Rina: 'Vanaf 2021 bepalen deze drie nieuwe beleidsthema's de koers van onze projecten. Daarnaast besloten we om scherper onderscheid te maken tussen een programma en een strategie. De projecten die we in het Zuiden uitvoeren behoren tot één van de volgende vier thematische programma's: Onderwijs en Sponsoring, Werk en Opleiding, Inclusieve Agribusiness en Duurzaam Water. De hoofdstrategieën die we inzetten voor deze programma's zijn: Noodhulp en Weerbaarheid, Beleidsbeïnvloeding in Den Haag en Brussel en Bewustwording en Fondsenwerving in het Noorden.'

Waardecreatiemodel Woord en Daad

Bronnen

Capaciteit per 31-12

- Projecten 39,97 fte
- Fondsen 9,50 fte
- Ondersteuning 13,65 fte
- Raad van bestuur 1,00 fte
- Flexibele schil 1,08 fte
- Kantoorvrijwilligers 22 personen

Financiën

- Particulieren € 12.796.031
- Bedrijven € 2.951.120
- Subsidies € 4.427.635
- Andere organisaties zonder winststreven € 318.820
- Kerken en scholen € 1.725.835
- Vermogensfondsen € 2.068.094
- Eigen bijdragen van consortium-partners € 784.851
- Leveranciersrol en brutowinst verkopen artikelen € 1.058.079

€ 26.130.465

Externe capaciteit

Samenwerking bij uitvoering van programma's in het Zuiden met overheidsactoren, bedrijven en MFI's, (veelal christelijke) NGOs, kennispartners, thematische netwerken, TVET-scholen en maatschappelijke netwerken in 22 landen.

Kennis

Concrete kennisbehoefte en doelstellingen (zowel overkoepelende als thematische) zijn geformuleerd. Deze zullen worden aangepakt door een combinatie van verschillende benaderingen.

Aanpak

Missie

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhartigheid drijft ons om dagelijks bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen in het Noorden en Zuiden.

Kernwaarden

- Mede-verantwoordelijkheid
- Mede-schepsel
- Mede-lijden
- Rentmeesterschap
- Wederzijdse afhankelijkheid

Ontwikkelingsprincipes

- Eigenaarschap
- Systeembenadering
- Duurzaamheid
- Partnerschap
- Innovatie

Strategie

- Via Onderwijs en Sponsoring, Werk en Opleiding, Duurzaam Water, Inclusieve Agribusiness
- Noodhulp en Weerbaarheid
- Beleidsbeïnvloeding
- Gezamenlijke bewustwording
- Gezamenlijke fondsenwerving

Kernactiviteiten

- Kennis verdiepen over lokale context, ontwikkelingen en kansen, en bieden van specifieke kennis en expertise (partnerrol)
- Faciliteren van samenwerking met meerdere belanghebbende partijen (verbindingsrol)
- Mobiliseren en bieden van financiële steun aan context gerelateerde programma's van hoge kwaliteit (donorrol)

Doel

Langetermijndoelstelling

Integratie en duurzame transformatie van arme en gemarginaliseerde mensen

door:

- focus op context: betere stimulerende omgeving
- focus op mens: mensen versterkt op verschillende niveaus
- focus op mentaliteit: bijdragen aan de mentaliteit en hogere aspiraties op verschillende niveaus in de samenleving

teneinde:

- het levensonderhoud te verbeteren en een fatsoenlijk en waardig leven op te bouwen
- deel te nemen aan de samenleving
- verantwoordelijkheid te nemen en te dragen
- herstelde relaties te ervaren

Resultaat

Onderwijs

31.144

kinderen op school

Werk en Opleiding

14.275

mensen met werk

Duurzaam Water

648.537

mensen bereikt met Duurzaam Water

Inclusieve Agribusiness

15.088

(boeren)ondernemers getraind

Noodhulp en Weerbaarheid

2.982

huishoudens bereikt

Bewustwording

10.570

personen bereikt

2. Dynamiek in het werkveld: veerkracht

2.1 Inclusieve Agribusiness

Een eerlijke plek voor iedereen in de waardeketen, dat is het doel van het **Inclusieve Agribusiness-programma**. Zo komen boeren, gezinnen en gemeenschappen tot bloei. Kleinschalige boeren in ons werkbied zijn vaak goede ondernemers. Het is de omgeving waardoor ze niet tot hun recht komen. Met zestien projecten in negen landen ondersteunen we 37.600 kleine boeren, hun gezinnen en gemeenschappen, om die waardige plek in de waardeketen in te nemen.

Inclusieve waardeketen

Antonie Treuren is programmaleider van Inclusieve Agribusiness: 'Om een agrarische onderneming én de omgeving te laten floreren, zijn goede producten en middelen nodig. Denk aan: zaden, gereedschap, toegang tot een eerlijke markt, krediet om te investeren en verantwoord management.' Woord en Daad werkt daarom met de juiste partners aan een inclusieve en goed georganiseerde waardeketen. Een keten waar alle stemmen worden gehoord omdat we alle belanghebbenden met elkaar in gesprek brengen. Met als uitgangspunt dat iedereen er beter van wordt. Antonie: 'Dit doen we met oog voor Gods schepping. We kijken naar duurzaam beheer van grondstoffen: de boer verbouwt op een manier waarbij de aarde niet of minder wordt uitgeput.'

Een eerlijke prijs

Veel boeren raken in de knel omdat zij niet voldoende voorraad hebben om de periode tussen zaaien en oogsten te overbruggen. Tussenhandelaren maken hier misbruik van. Zij bieden leningen met torenhogen rentetarieven en geven een voorschot op de nieuwe oogst tegen bodemprijzen. Met honger als alternatief, hebben boeren geen andere keus.

Woord en Daad en investeringsmaatschappij Inluvest zijn de initiatiefnemers van het *Fair Factory Development Fund*. Dit fonds investeert in de ontwikkeling van fabrieken die voedingsmiddelen produceren van de oogsten van groepen kleinschalige boeren. De boeren krijgen een stabiele afzet en een eerlijke prijs voor hun producten. Ook kunnen ze een renteloze lening afsluiten in de maanden voorafgaand aan de oogst. Boeren worden getraind in duurzame teeltmethoden. Daardoor wordt de oogst vergroot en dalen de kosten. De fabriek biedt ook werkgelegenheid voor de plaatselijke bevolking.

In Benin en Burkina Faso worden boeren getraind om op een duurzame manier cashewnoten te verbouwen. Ook is geïnvesteerd in een fabriek zodat de cashewnoten lokaal verwerkt worden, wat weer extra banen oplevert. Onder de naam 'Proud of Africa' gaan de cashewnoten de hele wereld over. In 2021 gaat dit project, mede gefinancierd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), het laatste projectjaar in.

Met de steun van vermogensfonds Dioraphte wordt in Karamoja, Uganda, een inclusieve honingwaardeketen ontwikkeld. Karamoja is een zeer arm en geïsoleerd gebied maar

met goede kansen om bijen te houden. Met steun van Dioraphte is een netwerk opgezet waarin met name vrouwen en jongeren training krijgen van imkers. Ook is er verbinding gelegd met de markt zodat imkers in hun levensonderhoud kunnen voorzien.

Henk Broere leidt vanuit Woord en Daad het *Fair Rice*-project in Sierra Leone: 'In 2020 zijn er mooie resultaten geboekt. Met de investering in rijstverwerkingsfabriek *Mountain Lion* kon de capaciteit worden verdubbeld en kunnen nu zo'n 1000-1500 extra rijstboeren hun oogst aan de fabriek leveren. Er zijn acht nieuwe boerengroepen gestart, met totaal 800 boeren die lid werden van deze groepen.'

De oogst van 2020 was goed. De boeren konden dankzij een training over SRI-

techniek meer oogsten. SRI is een klimaatvriendelijke methode voor het verhogen van de productiviteit. Het is arbeidsintensiever, maar levert een grotere oogst op. Er zijn spaarbanken voor zaad opgezet waar boeren een deel van hun oogst inleggen om in het volgende seizoen weer te kunnen zaaien.

Henk: 'In 2021 en 2022 willen we 2.000 boeren gaan trainen op productieverhogende technieken en laten we hen deelnemen aan spaargroepen. Ook gaan we investeren in machines waarmee de boeren het land kunnen bewerken zodat het werk minder zwaar wordt.'

Nieuwe projecten

Dat de RVO vertrouwen heeft in Woord en Daad en haar partners, blijkt uit de goedkeuring die wij in het verslagjaar ontvingen om in de Filipijnen een projectplan verder uit te werken. In 2021 starten we met onder-

Resultaten Inclusieve Agribusiness

doelstelling 2020
16.633

15.088

Boeren/ondernemers
getraind

doelstelling 2020
19.873

13.311

Boeren/ondernemers die
producten leveren aan door het
project gesteunde bedrijven

steuning aan boeren in het verbouwen en exporteren van Abaca. Van de vezels van deze inheemse plant worden onder andere theezakjes en koffiefilters gemaakt.

Het project voor duurzame visserij in Sri Lanka is overgenomen van noodhulporganisatie ZOA. In 1995 begonnen als noodhulp tijdens de jarenlange burgeroorlog, is het project uitgegroeid naar structurele, economische ontwikkeling van vissers. ZOA heeft daarop besloten het project over te dragen aan Woord en Daad. Antonie: 'Dit is een mooi voorbeeld van onze samenwerking waarin we steeds aansluiten aan op elkaars expertise. Met de lokale partners werken we hier aan een duurzame, toekomstbestendige waardeketen met een betere financiële positie voor de vissers.' Het Anton Jurgens Fonds steunt diverse projecten van Woord en Daad op het gebied van Inclusieve Agribusiness. In Sierra Leone

is, met subsidies van de EU en het Anton Jurgensfonds, het project 'Cashing in on Cashew' gestart. Hiermee willen we 3.000 boeren ondersteunen. Hoewel het proces is vertraagd door de wereldwijde reisbeperkingen, is er in 2020 gestart met marktonderzoek en het bereiken en registreren van de cashewboeren.

Boeren tot bloei brengen

'De start van de nieuwe beleidsperiode van vijf jaar was een waardevolle fase,' constateert Antonie. 'Iedereen in het team had de mogelijkheid om mee te denken vanuit de eigen expertise. Dit resulteerde in een mooi, gezamenlijk proces waarin we elkaar vragen stelden als: waarom doen we wat we doen? Wat betekenen christelijke waarden als gerechtigheid, barmhartigheid en scheppings-

zorg voor ons werk? Met ons team hebben we een missie geformuleerd voor ons programma: Het tot bloei brengen van de boer, het gezin en de gemeenschap.'

Bestedingen IA in €

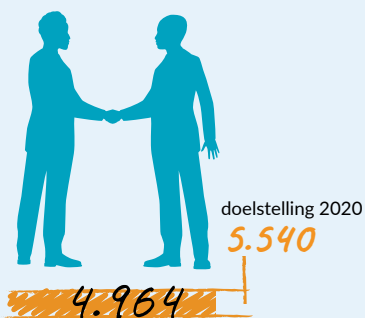
Benin	51.378
Burkina Faso	27.009
de Filipijnen	753.331
Ethiopië	-17.566
Nederland	71.924
Uganda	60.006
Sierra Leone	-42.391
Totaal IAD	903.690
Projectmanagement	309.712
Totaal	1.213.403

Impact Story

Abdoulaye Chabi is getrouwd, heeft vier kinderen en woont in Guessou-Bani, een dorpje in het noorden van Benin. Hij is binnen het agrarische project 'Familles Fortes' opgeleid tot kweker. 'Ik kweek diverse soorten planten om in onze levensbehoeften te kunnen voorzien.

Daarnaast werk ik op het land en verbouw soja en maïs.' Het Familles Fortes-project steunt hem op veel manieren. Abdoulaye: 'Ik word getraind en begeleid om meer en beter te produceren en om een afzetmarkt te vinden waar ik mijn producten tegen een goede prijs verkoop. Ook krijg ik hulp bij het opstellen van de boekhouding.'

Boeren/ondernemers met toegang tot financiering, mogelijk gemaakt door de projecten

Toelichting: In 2020 zijn een aantal nieuwe projecten van start gegaan met de implementatie. Ondanks COVID-19 zijn de trainingen voor boeren voor een groot deel doorgegaan. O.a. de binnenlandse reisbeperkingen hebben er (m.n. in Sierra Leone) voor gezorgd dat de fabrieken moeilijker de geteelde producten konden inkopen van boeren. Desondanks zijn er ruim 3500 meer boeren bereikt t.o.v. 2019 die hun producten hebben geleverd aan een verwerker.

2.2 Onderwijs en Sponsoring

Een hoopvolle toekomst voor kinderen en jongeren, daar streeft ons onderwijsprogramma naar.

Veel kinderen worden beperkt door zwakke onderwijssystemen waardoor ze hun talenten niet kunnen ontwikkelen of ze worden zelfs uitgesloten van onderwijs. Eén van de redenen daarvoor is uitbuiting. Behalve aan kwaliteit van onderwijs werken we daarom ook aan het beschermen van kinderen. Door systemen te veranderen willen we onderwijssectoren beïnvloeden en de oorzaken van armoede en onrecht aanpakken.

Het onderwijs versterken

'In onze aanpak richten we ons op drie focusgebieden: het onderwijsprogramma waaronder ook het sponsorprogramma, het internationale onderwijsnetwerk INCE en het bereiken van extra kwetsbare kinderen die (dreigen te) worden uitgebuit,' vertelt Jaco Ottevanger, programmaleider Onderwijs en Sponsoring. 'Het INCE-netwerk is een initiatief van Woord en Daad en Driestar educatief en heeft als doel wereldwijde onderwijsverbetering. Door samen te werken in consortia, met onder andere onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties, kunnen we op grote schaal systeemverandering teweeg brengen. Dit doen we door regels op alle niveaus te beïnvloeden en zo het onderwijsstelsel te versterken. Ook openen we het gesprek met samenwerkingspartners over normen en waarden waarbij we ons baseren op onze christelijke identiteit.'

Binnen ons onderwijsprogramma zijn in 2020 bijna 2000 docenten getraind. Thema's waren bijvoorbeeld: ouderbetrokkenheid,

christelijke pedagogiek en de risico's van internetgebruik. Het trainen van docenten is een belangrijk onderdeel binnen het INCE-netwerk. Goed getrainde docenten die zichzelf blijven verbeteren, zijn onmisbaar voor een gezond onderwijssysteem.

30.000 deskundige docenten

Een concreet voorbeeld van deze aanpak vinden we in Guatemala. Al 40 jaar investeert Woord en Daad samen met partner AMG Guatemala in christelijk onderwijs. Toch zijn er nog veel kinderen die geen toegang hebben tot kwalitatief onderwijs.

Met de ambitie om de impact in het onderwijs te vergroten, is de samenwerking uitgebreid naar een consortium met daarin onderwijsinstantie Guatemala Próspera en de Universiteit Mariano Galvez. Samen hebben we het vierjarige 'School Improvement Programme' ontwikkeld. Dit programma, gebaseerd op christelijke waarden en normen, is zodanig opgesteld dat het toegepast kan worden in zowel het private als het publieke systeem. Hiermee leiden we deskundige en gepassioneerde docenten op. Een deel van deze docenten geeft les binnen onze onderwijsprogramma's. In 2020 zijn hiervoor een curriculum en materialen ontwikkeld. Eind 2020 gaf het ministerie van Guatemala, dat al samenwerkt met Guatemala Próspera, toestemming om het project als pilot te implementeren in twee provincies. Daarmee kunnen we 30.000 docenten bereiken met de training.

Sponsorprogramma in de lift

Voor het eerst in twaalf jaar zien we een stijging van het aantal nieuwe sponsors. Met een forse aanwas van 433 sponsorkinderen, steunen particulieren, scholen, kerken, vrijwilligerscomités en bedrijven in totaal 29.683 sponsorkinderen. De Woord en Daad

Kringloopwinkel in Lisse is hierbij het vermelden waard. Deze winkel heeft zich in 2020 financieel verbonden aan nog eens 140 sponsorkinderen. Met de winkelopbrengst worden nu in totaal 170 kinderen uit ons onderwijsprogramma in Colombia gesteund. Op de Woord en Daad Werelddag in januari 2020 is voor 73 kinderen een sponsor gevonden.

In het onderwijsproject in Tsjaad, gestart in 2019, gaan 82 kinderen naar school. De opstartfase is in 2020 geëvalueerd, waaruit het advies kwam om uit te breiden. Komend jaar komt er binnen het project plek voor 150 kinderen. In Uganda is eveneens een nieuw sponsorproject opgezet. In 2021 gaan hier 100 kinderen via partnerorganisatie AMG Uganda aan deelnemen.

Uitdagingen en kansen

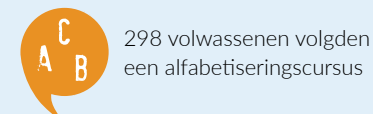
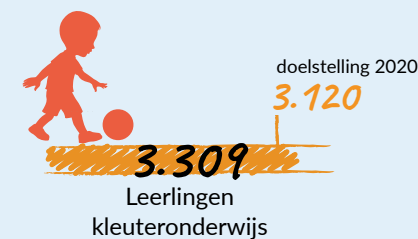
Het onderwijs is wereldwijd hard geraakt door de coronacrisis. 'Het is bijzonder dat juist in de zwaar getroffen landen het online thuisonderwijs in korte tijd is opgetuigd,' constateert Jaco. 'Colombia en Guatemala zijn daar een goed voorbeeld van. Ondanks dat thuisonderwijs zorgen met zich meebrengt, bijvoorbeeld om kinderen in onveilige thuissituaties, zien we ook positieve gevolgen. Een voorbeeld: wanneer een kind digitaal Bijbelse lessen volgt, luistert vaak het hele gezin mee.'

In het schooljaar 2019/2020 waren 304 kinderen onderdeel van het onderwijsproject van onze partnerorganisatie Restavek Freedom in Haïti. De organisatie heeft als doel 'Restaveks' (kindsclaven) te beschermen en deze praktijk te stoppen. Ondanks de uitdagingen zoals politieke onrust, onveiligheid op straat en de coronacrisis, hadden sociale werkers wekelijks contact met elk kind. Een preventief radioprogramma over kindsclavernij bereikte

470.000 luisteraars. Zo'n 788 kerkelijke en lokale leiders zijn getraind om kindsclavernij te signaleren. De RegioOndernemers Genemuiden, die dit project al sinds 2017 steunen, hebben op 5 maart 2020 met een grote veiling € 137.950 opgehaald voor dit project.

In het noorden van Burkina Faso wordt, door het toenemende geweld van radicaal-islamitische groeperingen, het steeds gevaarlijker om christen te zijn. Ook de overheid kan de christelijke identiteit op scholen aan banden leggen, zoals in Nepal en India soms het geval is. Jaco: 'Toch is veel wél mogelijk. Onze partners voelen de lokale situatie feilloos aan, hierdoor kunnen we onze christelijke identiteit in verschillende contexten een plek te geven.' In Benin en Sierra Leone is een start gemaakt met een INCE-netwerk. We hebben gewerkt aan strategievorming, er zijn partnerorganisaties gezocht en de thema's waarop kwaliteitsverbetering nodig is, zijn vastgesteld.

Resultaten Onderwijs

Subsidie en fondsen

Een grote subsidie van 2,3 miljoen euro ontvingen wij van de Noorse overheid voor ons kindsclavenproject in Ethiopië. Jaco: 'Wat ooit begon als onschuldige gewoonte, kinderen een plek geven in het huishouden van rijke familieleden om zo arme gezinnen te ondersteunen, is uitgegroeid tot een schadelijk systeem: kinderen worden verhandeld tussen en uitgebuit door families.'

Het project richt zich op het herstel en de re-integratie van de kinderen in de eigen familie. Daarnaast richten we ons op preventie middels voorlichtingscampagnes. We werken samen met sleutelfiguren binnen het onderwijs, kerken, de lokale en landelijke overheid, politie en het rechtssysteem. De subsidieaanvraag is samen met Hope for Justice ingediend. Deze partner van Woord en Daad heeft nauwe banden met de Noorse overheid.

Woord en Daad adviseerde de Noorse NLA University, onze consortiumpartner in het Nepal-project, bij het opstellen van een subsidie-aanvraag bij de Noorse overheid. Deze aanvraag is toegekend: op de valreep van 2020 kwam een subsidie van 1,8 miljoen euro vrij voor het onderwijsprogramma in Nepal.

Communicatie op maat

Een helder verhaal over ons werk naar donoren heeft onze blijvende aandacht. In 2020 is de online omgeving, om het contact tussen sponsors en kinderen de optimaliseren, verder uitgewerkt. Op deze online omgeving 'Mijn Woord en Daad' kunnen sponsors eenvoudig post ontvangen van en versturen naar de sponsorkinderen. Onze ambitie voor 2021 is om de digitale communicatie uit te breiden en de sponsors nog meer op maat te bedienen door naar wens de correspondentie online of offline te verzorgen.

Bestedingen Educatie in €

Bangladesh	268.661
Benin	304.770
Burkina Faso	1.263.515
Colombia	738.260
de Filipijnen	945.817
Ethiopië	2.363.540
Guatemala	1.645.222
Haïti	2.164.006
India	678.756
Nederland	28.660
Nepal	131.191
Uganda	257.129
Sierra Leone	498.383
Tsjaad	155.972
Zuid-Afrika	39.670
Totaal educatie	11.483.553
Projectmanagement	723.742
Totaal	12.207.295

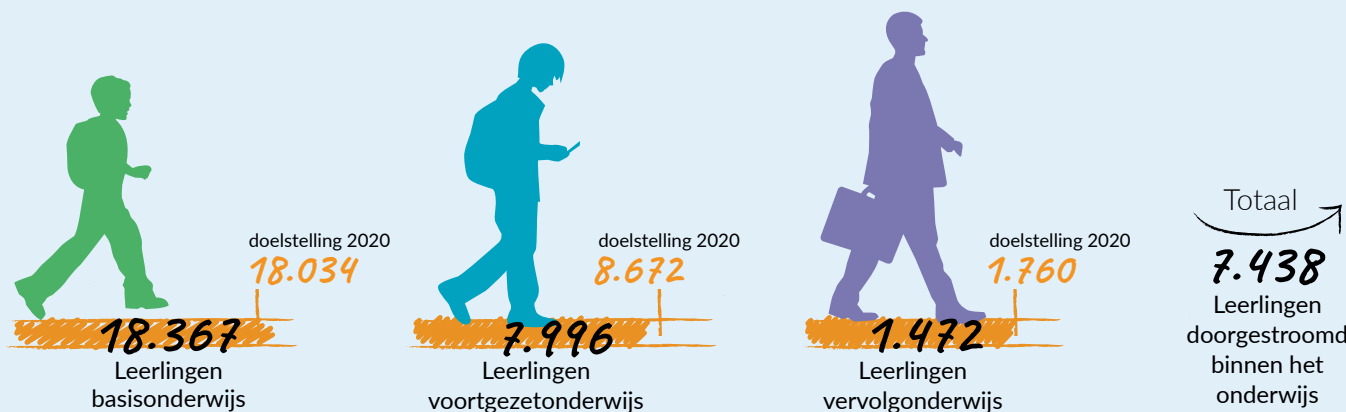
Impact Story

Judeley uit Haïti was erg verzwakt toen hij werd opgevangen door onze partnerorganisatie Restavek Freedom. Zijn ouders hadden hem, vanwege geldzorgen, al op jonge leeftijd naar een gastgezin gebracht. Hier werkte hij hard en werd hij regelmatig mishandeld.

Na een aantal jaren onderwijs en begeleiding in het programma, kreeg hij het nieuws dat hij terug mocht naar zijn familie. Judeley: 'Ik kon het niet geloven en bad tot God dat het werkelijkheid mocht worden. Eenmaal bij mijn ouders huilde ik van blijdschap.'

Judeley wil graag psycholoog worden: 'De psycholoog van het programma hielp mij door te luisteren. Dit wil ik ook voor anderen betekenen.'

6.123 leerlingen volgden
informeel onderwijs

29.683 van deze kinderen werden
gesteund door sponsors uit Nederland

Toelichting: Ondanks COVID-19 en de gevolgen daarvan hebben veel van onze partners snel kunnen schakelen naar online onderwijs of via de radio, waarbij bijvoorbeeld werkpakketten bij de leerlingen werden langsgebracht of door de ouders konden worden opgehaald. Dit bleek moeilijker te realiseren in het vervolgonderwijs. COVID-19

speelde ook een grote rol in het realiseren van informeel onderwijs. Een van onze partners in Ethiopië had een ambitieuze doelstelling om dit jaar 9.000 kinderen hiermee te bereiken en dit zijn er ondanks COVID-19 ruim 3.500 geworden. Desondanks zijn er ruim 1.400 kinderen meer bereikt middels informeel onderwijs dan in 2019.

2.3 Duurzaam Water

Water is van levensbelang. Om te wassen, te drinken, schoon te maken, gewassen te

laten groeien en ook voor de industrie. Op veel plekken hebben mensen geen toegang tot schoon drinkwater. Doordat met name in het Zuiden de droogteperiodes steeds heviger worden, neemt ook de druk op de watervoorraden toe. Programmaleider Jacob Jan Vreugdenhil: 'Met bedrijven, overheden en waterschappen zetten we ons in voor goed waterbeheer. Zodat het beschikbare water eerlijk verdeeld en efficiënt gebruikt wordt.'

Ethiopië: water voor Tigray

'We kijken terug op een voorspoedige start van het iWET (Inspiring Water Entrepreneurship in Tigray)-project,' vertelt projectleider Jacob Jan. 'Onder andere vanwege de goede samenwerking tussen een brede groep partners, waaronder waterschappen. Dit werd bekrachtigd door een bezoek vanuit het ministerie van water van de regio Tigray. In januari kwam een delegatie naar Nederland om met ons te praten over de visie en strategie van de waterprojecten.'

Helaas werd het programma in de loop van het jaar getroffen door twee grote crisissen. In 2020 zou een grote hoeveelheid meetapparatuur worden geplaatst in Tigray door een Nederlands bedrijf, waaronder weerstations en bodemvochtmeters. Vanwege het reisverbod naar Ethiopië is dit verzet naar 2021.

Jacob Jan: 'Nog dramatischer voor de bevolking is het uitbreken van de burgeroorlog op 4 november. Het is een humanitaire ramp: een groot deel van de bevolking is gevlucht naar

buurland Zuid-Sudan. Op dit moment kunnen wij nog niet overzien wat de schade is aan het iWET-project en belangrijker nog: hoe het gaat met de betrokken boeren en ondernemers.'

Sinds 2017 is AFAS Foundation sponsor en strategisch partner van Woord en Daad in dit programma. Samen met vluchtelingenorganisatie ZOA hebben we een voorstel voor noodhulp ingediend bij AFAS Foundation. Dit is goedgekeurd en in december is gestart met het uitvoeren van het noodhulpprogramma voor een periode van zes maanden. Jacob Jan: 'Het maakt indruk op ons hoe AFAS Foundation als strategisch partner meeleeft en meebeweegt. Hierdoor kunnen we trouw blijven aan onze lokale partners en de doelgroep, ook in tijden van crisis.'

Ethiopië: rond de Awash-rivier

Begin 2020 is de uitvoering van het WaterPricing-project rond de Awash-rivier gestart. Het stroomgebied heeft regelmatig te kampen met zware overstromingen én droogte. Hierdoor gaat de oogst verloren en trekken de inwoners weg.

We werken met zes consortiumpartners aan integraal waterbeheer voor gezinnen en de landbouw. Met als doel: bijna een miljoen mensen worden voorzien van schoon drink- en irrigatiewater. Er is een interactief online platform ontwikkeld, www.awashbasinplatform.org, waar bezoekers kunnen inzoomen op projecten, resultaten en persoonlijke verhalen van mensen.

Een ander mooi resultaat is het waterakkoord, ondertekend door belangrijke stakeholders in

Ethiopië. De uitkomst van dit akkoord is een gezamenlijke aanpak om schaars water eerlijk te verdelen en de schade van overstromingen te beperken. Woord en Daad heeft dit akkoord gesteund door het te ondertekenen.

"Tijdens de projectperiode hebben we een effectieve samenwerking gehad met Woord en Daad. Zij was direct bij ons betrokken; projectvoorstelontwikkeling, de coördinatie met MaxFoundation, monitoring en de eindijnevaluatie. Ook kregen we de nodige capaciteitsopbouwondersteuning"

Sazzadur Rahim Pantha,
directeur CSS Bangladesh

Bangladesh

In Bangladesh is in 2020 het WASH-project (Water, Sanitation and Hygiene) afgerond. Ruim 406.000 mensen zijn bereikt met betere sanitaire voorzieningen, 94.000 sanitaire punten zoals toiletten en wasgelegenheden, zijn aangelegd of gerepareerd, 186 voorlichters zijn opgeleid om het belang van goede hygiëne onder de aandacht te brengen en we trainden 186 ondernemers om sanitaire kwaliteitsproducten op de markt te brengen. Tot slot zijn 207 sweepers, mensen die latrines en beerputten legen, getraind om dit op een zo hygiënisch mogelijke manier te doen. Hiermee zijn vrijwel alle doelstellingen van het driejarige project ruimschoots gehaald.

Drops for Crops Burkina Faso en Benin

In de droge Sahel-regio richten we ons met 'Drops for Crops' eveneens op integraal waterbeheer. Een project dat wordt gefinancierd door het ministerie van Buitenlandse Zaken. Na een wisseling van een samenwerkingspartner, de eerste partner voldeed

Resultaten Duurzaam Water

niet aan de strikte voorwaarden van het ministerie, zijn we in Benin voortvarend van start gegaan.

In Burkina Faso draait het project succesvol en zijn er plannen voor uitbreiding. We ondersteunen hier uien- en aardappelboeren met duurzaam waterbeheer en toegang tot krediet om te investeren. Ook ondersteunen we lokale ondernemers om een handel te starten in zaad en meststoffen. Een subsidieaanvraag voor goed geventileerde opslagruimten voor de uien, zodat ze langer houdbaar blijven, is door het fonds van USAID goedgekeurd.

Evaluatie en ambitie

In januari 2020 zijn de resultaten m.b.t. Duurzaam Water gepresenteerd door IRC, een externe partij die de evaluatie uitvoerde. De conclusies waren zeer positief. De projecten van Duurzaam Water zijn innovatief, ondernemend en anticiperend op ontwikkelingen in de toekomst. Leerpunten waren: een betere uitvoering van de leeragenda en meer aandacht voor milieudoelstellingen en inclusiviteit.

“Eenheid is kracht. Wanneer we samenwerken met partners en cruciale stakeholders kunnen we onze plannen in korte tijd realiseren en echt verandering brengen.”

Melkamu Adere, Basins Development Authority

De leerpunten uit dit onderzoek en de drie geformuleerde beleidsthema's uit het nieuwe beleidsplan vormen de basis van het koersdocument met daarin de visie. Doelen en focusgebieden voor het programma Duurzaam Water. Jacob Jan: 'We willen sterker worden in het verzamelen en toepassen van data. Daarmee is al een begin gemaakt met apps waarin ondernemers of boeren binnen de doelgroep hun administratie bijhouden en coaching krijgen.'

Een van de focuspunten is om mensen die niet met andere programma's bereikt worden, binnen het programma Duurzaam Water te bereiken. We zetten in op lobby en samenwerking met overheden voor een inclusief waterbeleid. Ook weerbaarheid tegen de gevolgen van klimaatverandering heeft de aandacht. Jacob Jan: 'Met een nieuw programmavoorstel zijn grote stappen gemaakt in de *climate response* aanpak. Zodra een fonds onze aanvraag verzilverd, gaan we hiermee aan de slag in Burkina Faso en Mali.'

Bestedingen Duurzaam Water

in €	
Bangladesh	111.670
Benin	62.153
Burkina Faso	144.959
Ethiopië	825.078
Haïti	-3.182
Nederland	30.640
Uganda	21.981
Totaal Duurzaam Water	1.193.299
Projectmanagement	269.541
Totaal	1.462.840

Impact Story

De Ethiopische Simenesh erfde na het overlijden van haar man een stuk grond en werd boer. 'Ik heb wat grond bijgekocht en huur een stukje. In totaal heb ik nu 3 hectare.' Graag wil ze groeien met haar boerenbedrijf langs de Awash-rivier. Voorlopig een grote uitdaging, gezien het tekort aan water en de onvoorspelbare weersomstandigheden.

Simenesh is lid van de vereniging van watergebruikers (WUA), waarin boeren samenwerken rond watergebruik. Ze heeft daarin ook een speciale taak. 'Mijn rol is om de irrigatiekanalen te controleren, zodat we geen geld verspillen. We hebben elkaar nodig en moeten samenwerken, juist vanwege alle uitdagingen hier bij de Awash-rivier.' Simenesh is blij met het project voor beter waterbeheer: 'De rivier is belangrijk voor ons, dus we moeten er goed voor zorgen. En iedereen heeft water nodig voor zijn of haar levensonderhoud.'

Verbeterde sanitaire voorzieningen (vb. latrines)

Dienstverleners voor water en hygiëne getraind

* Er werden veel meer mensen dan gepland bereikt met voorlichting over hygiëne omdat er meer mensen waren aanwezig bij voorlichtingen en omdat voorlichting meer aandacht kreeg vanwege COVID-19. Er werden meer verbeterde drinkwa-

tervoorzieningen en meer verbeterde sanitaire voorzieningen gerealiseerd dan voorzien omdat de vraag naar beide voorzieningen groter bleek dan ingeschat. Hierdoor nam ook het aantal mensen bereikt met deze voorzieningen toe.

2.4 Werk en Opleiding

Een baan geeft jongeren eigen-waarde en perspectief. Ze zijn daardoor niet afhankelijk van anderen maar zorgen voor zichzelf en vaak ook voor een gezin. Het programma 'Werk en Opleiding' focust zich op de complete aanpak rondom werkgelegenheid: van een marktgerichte vakopleiding tot coaching naar een baan. Met verschillende soorten projecten, zoals Job Booster-projecten en de ondersteuning van christelijke vakscholen, leveren we een structurele bijdrage aan jeugd-werkgelegenheid.

Waardig werk voor iedereen

We zijn met de Job Booster-projecten actief in zeven landen: Benin, Burkina Faso, Tsjaad, de Filipijnen, India, Colombia en Sri Lanka. In vijf landen, Bangladesh, Burkina Faso, Colombia, Ethiopië en Uganda, dragen we met vakscholen bij aan de werkgelegenheid. De lokale vraag naar vakmensen is leidend voor het aanbod van opleidingen.

'Waardig werk voor iedereen, is de missie van dit programma', vertelt Bertine Vermeer, programmaleider Werk en Opleiding, 'Dat was in 2020 een extra uitdaging nu de economie wereldwijd een flinke klap krijgt door de coronacrisis. Met name in de landen met een langdurige lockdown, zoals Colombia, India en de Filipijnen, is het moeilijk om jongeren aan een baan te helpen. Een deel van het onderwijs is weliswaar online voortgezet, maar dit is voor vakonderwijs erg ingewikkeld.'

Er is vooral ingezet op ontwikkeling van de strategie, marketing en het opzetten van sociale ondernemingen. Dat zijn bedrijfjes die zonder winstookmerk Werk en Opleidings-

activiteiten, zoals arbeidsbemiddeling en coaching, aanbieden. Door deze marktgerichte aanpak maken we het programma duurzaam.

Inspelen op kansen

'Toch zien we juist door deze crisis de kracht van de Werk en Opleidingsprojecten,' merkt Bertine op. 'Jonge mensen hebben geleerd om in te spelen op kansen in de markt. Dat zien we terug: jongeren passen hun activiteiten aan door bijvoorbeeld mondkapjes te maken. In Tsjaad moest een kapster haar zaak sluiten, zij maakt en verkoopt nu pruiken voor vrouwen.'

Maar liefst 60% van de ouders van sponsor-kinderen in Colombia raakte door COVID-19 hun baan kwijt. Daarop hebben we het programma aangepast en uitgebreid naar deze groep ouders. Door hen zo snel mogelijk aan een baan te helpen, kunnen zij weer voor hun gezin zorgen.

Veel aandacht en steun kwam van regionale en nationale overheden. De overheid van Burkina Faso heeft een *co-funding* toegezegd. En de overheid van Tsjaad stelde, als onderdeel van hun economisch beleid, extra geld beschikbaar voor leningen waarmee jongeren een eigen bedrijfje kunnen starten. Bertine ziet nog een positieve ontwikkeling: 'Reizen was niet mogelijk maar online vonden er leerzame ontmoetingen plaats tussen partners. Tijdens webinars rondom relevante thema's werd er veel van elkaar geleerd.'

Zichtbare resultaten

Er zijn in 2020 mooie, concrete resultaten geboekt. In Ethiopië, waar mensen te maken hebben met etnisch geweld, zijn 1500 werkloze jongeren getraind en aan het werk geholpen. Er zijn 'curriculum advisory boards' opgezet; hierin werken de particuliere sector,

overheid en maatschappelijke organisaties samen om vakscholen te verbinden aan de vraag op de arbeidsmarkt. In Burkina Faso kregen 4000 jongeren een baan of startten een eigen bedrijf. Het bedrijfsleven weet het Werk en Opleidingsproject in Burkina Faso steeds beter te vinden. De jongeren dragen zelf financieel bij aan arbeidsbemiddeling, training en coaching bij het opstarten van een bedrijf.

In Tsjaad is een systeem ontwikkeld waarmee jonge ondernemers vijf uur begeleiding ontvangen van een coach bij het starten van

een bedrijf. Als jongeren meer uren coaching willen, betalen ze ervoor. De eerste resultaten hiervan zijn erg positief.

In Burkina Faso, Benin en Tsjaad vonden 'werkgelegenheidsbeurzen' plaats. Daar konden startende ondernemers hun producten presenteren, ervaringen delen en laten zien hoe ze door Werk en Opleidingsprojecten zijn geholpen. Deze beurzen hadden een groot bereik en haalden zelfs het nationale nieuws. Jeugdwerkgelegenheid is een belangrijke doelstelling van de overheden in West-Afrika.

Resultaten Werk en Opleiding

doelstelling 2020
27.549

26.898

Mensen in opleiding

doelstelling 2020
23.289

16.018

Mensen geslaagd voor een opleiding

- Waarvan korte opleiding (<3mnd) 14.803
- Waarvan middellange opleiding (3-12 mnd) 801
- Waarvan lange opleiding (>12 mnd) 414

Toelichting: In 2020 is het project in Haiti gestopt en zijn enkele projecten die in de opstart fase zaten, zoals in de Filipijnen, Bangladesh en Sri Lanka on-hold gezet toen COVID-19 intrede deed. Met name jongeren aan een

baan helpen en houden was ten tijde van COVID-19 erg lastig, daarom is bijv. in Tsjaad in 2020 de focus helemaal komen te liggen op het starten en coachen van jongeren die een eigen onderneming willen beginnen.

Fondsen en subsidies

Met subsidie van de Nederlandse ambassade in Burkina Faso zijn in de drie oostelijke regio's van Burkina Faso Werk en Opleidingsprojecten gestart. Het zijn zeer kwetsbare regio's vanwege droogte, onveiligheid en een slechte infrastructuur. De komende drie jaar ondersteunen we hier 10.000 jongeren met het opstarten van een bedrijf of het vinden van een baan.

Hiermee is ons werkgebied in Burkina Faso uitgebreid naar zes regio's. Mede ook dankzij de financiële ondersteuning van de

Noorse overheid (NORAD) en de Turing Foundation, die sinds 2018 betrokken zijn bij dit Werk en Opleidingsproject.

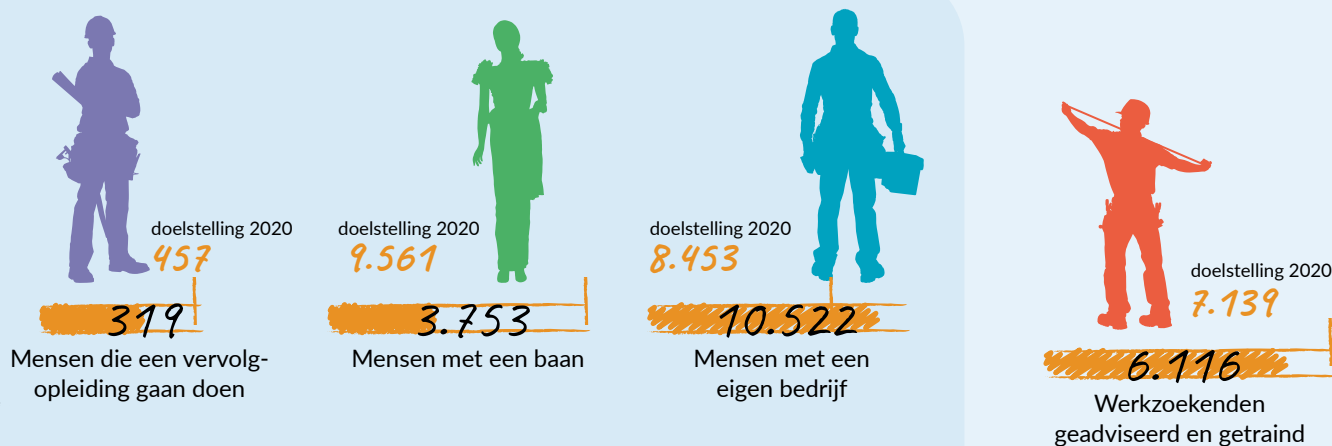
Van de RVO ontvingen we subsidie waarmee we in Tsjad het Werk en Opleidingsproject kunnen uitbreiden: 3000 jongeren worden ondersteund bij het opzetten of verbeteren van hun bedrijf in de agrarische sector.

Evaluatie en ambitie

We hebben het afgelopen jaar geleerd dat Werk en Opleiding goed samengaat met andere programma's, bijvoorbeeld Inclusieve Agribusiness en Onderwijs. Bertine: 'Op het platteland kunnen veel jongeren onvoldoende lezen en schrijven. Door hen te ondersteunen met een alfabetiseringscursus, kunnen zij zelfstandig een lening aanvragen bij de bank of een kasboek bijhouden.'

Onderzoek en evaluatie leiden soms tot moeilijke keuzes. Het Werk en Opleidingsproject in Zuid-Afrika is in 2020 gestopt

Impact Story

In India is er een lokale projectleiderswissel geweest ten tijde van COVID-19, waardoor de planning hier aanzienlijk hoger ligt dan de realisatie. In 2021 zijn daar reeds de eerste jongeren geplaatst om dit zoveel mogelijk in te kunnen lopen. Qua trainingen is in 2020 veel online opgepakt en nog

steeds gerealiseerd, wel is het zo dat in sommige gevallen het praktische gedeelte nog moet worden gevolgd zodra COVID-19 dit toelaat en dan kunnen ook deze jongeren aan het werk.

Ik had nooit verwacht dat mijn hobby, kleding maken voor skaters, mijn beroep kon worden', vertelt Tomas Bejarano. Hij woont bij zijn moeder, grootouders en oom in Bogota, Colombia. 'We hebben nooit veel te besteden gehad. Gelukkig kreeg ik alle steun van mijn familie om de middelbare school af te maken.' Via het Werk en Opleidingsproject CONECTA heeft Tomas zijn eigen sportkledingmerk opgezet. 'De training en het advies hielpen mij om mijn ideeën uit te werken. Zo leerde ik alles over marketing, branding en ondernemerschap.' Thomas, die samenwerkt met zijn moeder en oom, is ambitieus: 'In de toekomst hoop ik onze eigen fabriek te starten!'

vanwege het aangescherpte landenbeleid. Er wordt binnen het programma ingezet op kwaliteit en efficiëntie door te focussen op een beperkt aantal landen. De lokale partners in Zuid-Afrika krijgen ondersteuning om het project zelfstandig voort te zetten. Ook het team van programma Werk en Opleiding is aan de slag gegaan met de drie beleidsthema's. Bertine: 'We hebben een koersdocument opgesteld met onze visie, doelen en aandachtsgebieden. Eén daarvan is de toegang tot werk voor jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld door een handicap of etnische achtergrond. Een ander aandachtspunt is dat we de werkomstandigheden en de persoonlijke vorming van de studenten een meer centrale plek geven. Ambities waarmee we in 2021 aan de slag gaan.'

"We zoeken de verbinding met de markt en leren welke vaardigheden onze studenten nodig hebben wanneer zij de arbeidsmarkt betreden. Met al deze inzichten verbeteren we onze projecten duurzaam. Inmiddels heeft ASHTEC flink wat naamsbekendheid binnen het bedrijfsleven."

Jun Pascual, directeur van vakschool ASHTEC op de Filipijnen

Bestedingen Werk en Opleiding in €

Bangladesh	74.987
Benin	2.300
Burkina Faso	2.568.976
Colombia	202.936
de Filipijnen	77.687
Ethiopië	461.451
Haïti	16.583
India	98.941
Mozambique	5.939
Nederland	62.525
Uganda	62.890
Sri Lanka	75.829
Tsjaad	236.451
Zuid-Afrika	67.304
Totaal Werk en Opleiding	4.014.800
Projectmanagement	380.977
Totaal	4.395.777

2.5 Onze drie strategieën

Noodhulp en Weerbaarheid

Niet alleen de frequentie neemt toe, ook de gevolgen van natuurrampen worden steeds groter. Woord en Daad staat met de strategie Noodhulp en Weerbaarheid mensen bij in kwetsbare situaties. Direct na een ramp met basisbehoeften zoals schoon drinkwater en onderdak. Maar ook vooraf: door gemeenschappen te beschermen tegen een sluipende ramp zoals toenemende droogte. Dit doen we door te werken aan weerbaarheid, zodat mensen in de toekomst rampen beter het hoofd kunnen bieden. We werken waar mogelijk samen met de partners uit het Christelijk Noodhulpcluster (CNC).

Van kwetsbaar naar weerbaar

Renate Garvi, projectleider Noodhulp en Weerbaarheid: 'Vanuit de noodhulp zoeken we, met het oog op weerbaarheid, steeds vaker aanknopingspunten bij programma's als Werk en Opleiding, Duurzaam Water en Inclusieve Agribusiness. Zoals in Bangladesh waar komend jaar een *community building*-project afloopt.

Samen met lokale partners en collega's uit het Werk en Opleidingsprogramma kijken we hier naar mogelijkheden om nog meer verzelfstandiging en verbetering te realiseren.'

Een ander concreet voorbeeld is het waterproject in Ethiopië, in de droge en hete regio Shalla. Het grond- en oppervlaktewater heeft een hoge concentratie fluoride en dat maakt mensen ziek. Renate: 'Daarom is er voor dit noodhulpproject een brug geslagen naar het programma Duurzaam Water en maakten we gebruik van de expertise die daar beschikbaar is. Er zijn bronnen geboord voor schoon drinkwater. Vanaf dat moment is de bevolking verantwoordelijk voor de watersystemen. We ondersteunen lokale ondernemers die het onderhoud uitvoeren.'

Leren en reflecteren

Woord en Daad verleent wel noodhulp, maar is in de kern geen noodhulporganisatie. Renate legt uit: 'Onze belangrijkste focus voor de komende vijf jaar is weerbaarheid. Daarbij hebben we de vraag gesteld: wat is weerbaarheid en hoe geven we dit vorm in onze strategie? Onze ambitie is om veel meer mensen weerbaar te maken door hen om te leren gaan met de gevolgen van klimaatverandering.

Wij willen blijven leren, het steeds beter doen en daarbij gebruik maken van de expertises van onze samenwerkingspartners, bijvoorbeeld noodhulporganisatie ZOA. Daarnaast nemen wij deel aan intervisiebijeenkomsten die Prisma organiseert. Vanuit Goede Doelen Nederland is stichting Intern Toezicht Goede Doelen (ITGD) ontstaan waar Woord en Daad ook een actieve deelname heeft in kennisdeling, intervisie- en inspiratiebijeenkomsten.'

Burgeroorlog Ethiopië

In Tigray, Ethiopië, brak er in november 2020 een burgeroorlog uit. Door de expertise van noodhulporganisatie ZOA en het netwerk binnen het iWET-project van Woord en Daad (zie ook hoofdstuk 2.3 Duurzaam Water) zijn we al in december gestart met noodhulp aan de naar Oost Sudan gevluchte bevolking. Toen eind december het gebied Tigray gedeeltelijk open ging, is de planning van noodhulp afgestemd met de lokale werknemers van het iWET project in samenwerking met andere noodhulporganisaties.

Explosie Libanon

Op 4 augustus 2020 vond er een verwoestende explosie plaats in de haven van Beiroet.

Vanuit het CNC is hier noodhulp verleend. Er werd door Woord en Daad ingezet op weerbaarheid door het aanbieden van Werk en Opleiding-trainingen aan jongeren, zodat zij in Libanon een inkomen kunnen verwerven.

Orkanen Guatemala en de Filipijnen

In Guatemala hebben we voedselpakketten uitgedeeld na de orkaan ETA. Huizen zijn beschadigd en oogsten gingen verloren. Ook de Filipijnen kreeg te maken met een zware orkaan. In samenwerking met partnerorganisatie AMG Filipijnen is er ingezet op voedsel, kleding, schoolspullen en op reparaties van huizen, scholen en een trainingscentrum. Renate: 'Vanuit AMG Filipijnen horen we dat mensen weerbaarder zijn nadat ze lessen hebben geleerd van orkaan Haiyan. Ze zijn eerder bereid te evacueren en planten bomen, zoals mangrove, om de kusten te beschermen.'

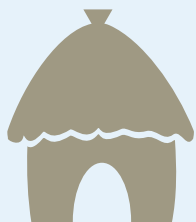
Weerbaar tegen rampen

Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft ruim 20 miljoen beschikbaar gesteld voor het weerbaarheidsproject 'Benkadi'. Een belangrijk doel van het project is de aanpak van en weerbaarheid tegen de verandering van klimaat en microklimaat in Ivoorkust, Mali, Burkina Faso en Benin. Lourens van Bruchem leidt dit project vanuit Woord en Daad: 'Met microklimaat bedoelen we regionaal klimaat dat mede door het natuurlijke landschap wordt bepaald. Wanneer dit landschap door menselijk ingrijpen verandert of beschadigt, kan het microklimaat veranderen, met alle gevolgen van dien.'

Ivoorkust en Benin hebben te maken met kusterosie. In Mali verdwijnt 400 duizend hectare bos per jaar. De aarde raakt onvruchtbaar, er moet steeds meer moeite gedaan

Resultaten Noodhulp en Weerbaarheid

1.867
Huishoudens die met
hulp hun (economische)
leven weer opbouwen

1.115
Huishoudens
geholpen met
eerste noodhulp
na een ramp

Naast de genoemde hulp werd tevens aan 9.500 mensen in Ethiopië persoonlijke-beschermingsmiddelen tegen COVID-19 verstrekt.

Bestedingen Noodhulp en Weerbaarheid in €

Bangladesh	-2.830
Burkina Faso	37.858
de Filipijnen	102.498
Ethiopië	398.252
Guatemala	-45
Haïti	15.878
India	1.625
Libanon	151.586
Mozambique	171.972
Totaal Noodhulp en Weerbaarheid	876.794
Projectmanagement	128.507
Totaal	1.005.301

worden om voedsel te verbouwen. Goudwinning, met name de giftige stof kwik dat wordt gebruikt bij het zuiveren van goud, veroorzaakt in Burkina Faso ernstige milieu-problemen.

De kern van dit project is eigenaarschap: de mensen krijgen de mogelijkheid om zelf invloed uit te oefenen op hun omgeving en de overheden. Uniek aan dit project is dat het leiderschap bij de vier landen ligt. De rol van Woord en Daad is waar nodig adviseren, ondersteunen en het bijeenbrengen van een wereldwijd deskundig netwerk van bedrijven, ambassadeurs, NGO's en overheden. Kennis en ervaringen worden gekoppeld om zo de lokale partners en bevolking te ondersteunen bij de effectieve aanpak van de klimaatproblemen. Lourens: 'Onze rol verschuift, en dat stemt dankbaar. Dit zuidelijke leiderschap, gedragen door de bevolking, is een belangrijke reden dat het ministerie van Buitenlandse Zaken dit project financiert.'

Bewustwording

Met onze strategie Bewustwording willen we samen met onze achterban nadenken over de impact van onze leefstijl hier in Nederland op de mensen en hun omgeving in het Zuiden. We willen, vanuit onze christelijke waarde 'rentmeesterschap', inspireren tot het maken van bewuste en eerlijke keuzes die recht doen aan onze medemens en de aarde. Dit doen we door een jaarlijkse campagne, het verzorgen van presentaties, lespakketten voor scholen, onze deelname aan de jaarlijkse 'Week van de duurzaamheid' en met publicaties in de media.

Gedrag en gevolg

Klimaatmigratie in het Zuiden is ons nieuwe campagnethema dat in 2020 is doordacht en voorbereid. 'In het tweede kwartaal van 2021

gaat deze campagne van start,' vertelt project-leider Janneke Witzier. 'Waarom dit thema? Door klimaatverandering ontstaan er met name in het Zuiden steeds vaker langdurige droogte en overstromingen. Vooral jongeren trekken weg, omdat er geen toekomst lijkt te zijn. Dit effect willen we koppelen aan ons gedrag in Nederland. Het doel van de campagne is bewustwording creëren over de impact van onze keuzes op klimaatverandering.'

We werken samen met partners zoals christelijke politieke jongerenpartijen, kerken, bedrijven en verschillende media. Met onze doelgroepen denken we na over vragen als: hoe kunnen we duurzame(re) keuzes maken? Hoe werken we toe naar een circulaire economie? Dit doen we ook via onze eigen media zoals de website, de magazines Grenzeloos (voor scholieren) en Intercom (voor onze vrijwilligers).

Week van de Duurzaamheid

In 2020 zijn we gestart met een eigen invulling van de jaarlijkse Week van de Duurzaamheid. Met ons thema 'Lekker Duurzaam', lag de focus op het belang van fair trade eten, gekoppeld

aan ananas- en mango-boeren in Sierra Leone. In deze week, van 5 tot en met 10 oktober, konden mensen zich aanmelden voor allerlei activiteiten. Bijvoorbeeld een bakworkshop, meedoen met de Fair Food Challenge en aanmelden voor de mailinglijst 'Lekker duurzaam' om tips voor fair trade-recepten en producten te ontvangen. Onder andere nieuwsplatforms CIP en Christelijknieuws gaven er aandacht aan.

In deze week werd ook het lespakket 'Eerlijk is eerlijk' gelanceerd voor de bovenbouw van basisscholen. Kinderen duiken in de wereld van fair trade chocolade: wat is de waarde van voedsel? En wat maakt producten eerlijk?

De dankdagkalender

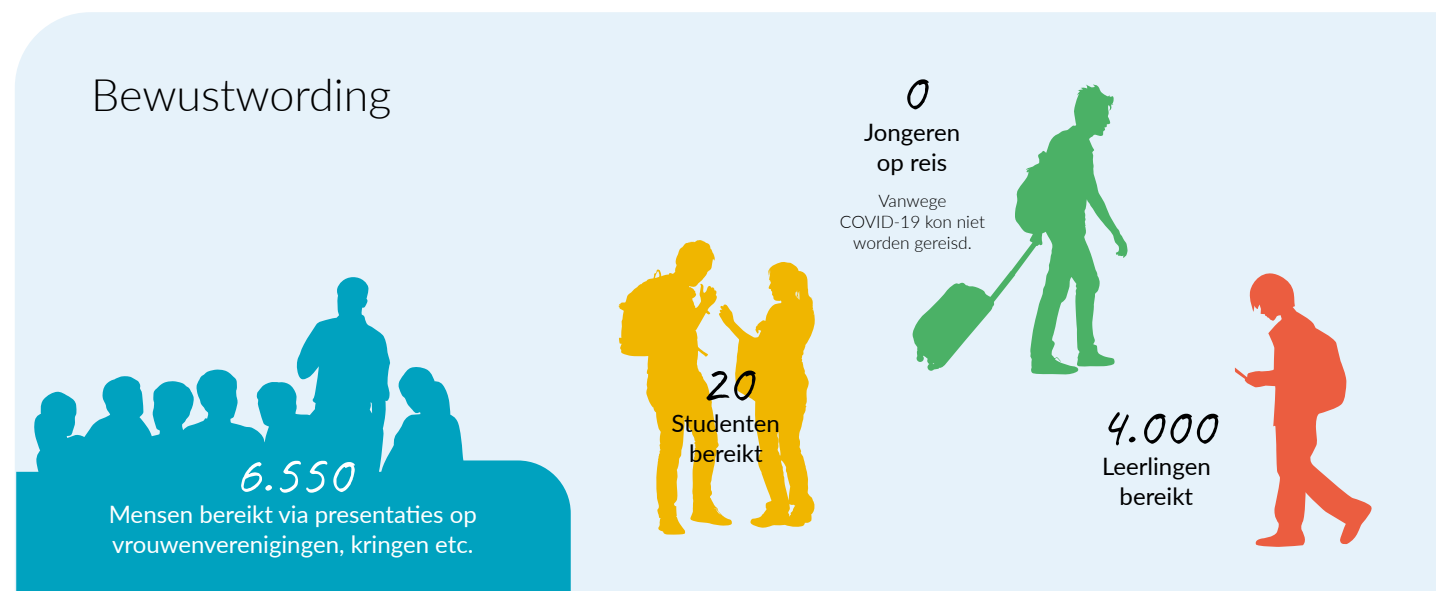
Rond dankdag 2020 gaven we samen met de jeugdbonden HHJO, JBGG, HJW en LCJ de dankdagkalender uit. Met deze kalender willen we de kinderen bewust maken van onze overvloed, vanuit de overtuiging dat dankbaarheid doet delen. Het thema was 'Op reis met Ruth', met als rode draad de vraag: hoe zorgt God? Bijbelstudies zijn gekoppeld aan een

verhaal uit de praktijk: de Colombiaanse oma Yuriël zorgt voor kleindochter Ealeen. De vraag 'Hoe zorgt God?' is ook aan Yuriël voorgelegd. Daarop volgt een mooie getuigenis hoe zij ervaart dat, in heel moeilijke omstandigheden, er voor hen wordt gezorgd. Ook vertelt ze wat het onderwijsproject voor haar kleinkind betekent.

De kalender was te bestellen via dankdagkalender.nl waar ook achtergrondverhalen en verwerkingsopdrachten te vinden zijn. De dankdagkalender kreeg eveneens aandacht van de pers, onder andere in het Reformatorisch Dagblad, op het platform CIP en op Groot Nieuws Radio in het programma 'Laurens' Lunchroom'.

Voorlichting kinderen en jongeren

Tijdens de Woord en Daad Werelddag organiseerden we het kinderprogramma Kanjers! voor ongeveer 250 kinderen. We dachten na over het belang van christelijk onderwijs in Ethiopië, knutselden Afrikaanse dieren en er was een *special guest*: de kinderen konden Miftah Seid uit Ethiopië vragen stellen. Janneke: 'Het is mooi om te zien hoe kinderen ontdekken dat leeftijdsgenoten elders heel

anders leven en welke moeilijkheden zij ondervinden.'

De voorlichting op scholen lag, vanwege de lockdown, grotendeels stil. Tijdens de maanden dat scholen gesloten waren, ontwikkelden we online lessen voor basis- en voortgezet onderwijs. Ook actie voeren gebeurt steeds vaker digitaal. Scholen maken zelf een actiepagina met informatie en foto's aan op www.woordendaad.nl/mijnactie. Van een QR-code tot doneren via WhatsApp; de functies zijn kant en klaar om in gebruik te nemen.

Evaluatie en ambitie

In 2020 is door team Bewustwording een studie naar gedragsverandering gedaan. Hoe worden mensen aangezet tot gedragsverandering? Hoe verhouden kennis, houding en gedrag zich tot elkaar? Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat 8% van de mensen die aan een campagne worden blootgesteld, het eigen gedrag aanpast. Janneke: 'Na iedere presentatie of workshop bij vrouwen en jongeren evalueren we met de deelnemers. Ieder kwartaal verwerken we de resultaten in een rapport. Deze informatie helpt ons om onze nieuwe campagne vorm te geven: hoe en waar kunnen we echt verschil maken? Nog meer data verzamelen en dit goed toepassen, is een speerpunt voor 2021.'

Beleidsbeïnvloeding

Om een duurzame verandering voor mensen in armoede te realiseren, blijven wij in gesprek met overheden in Nederland en in de landen waar we werken. Zij hebben de belangrijke taak om beleid te voeren dat het welzijn van de mensen bevordert. Onze politiek adviseurs pleiten in Nederland en Brussel voortdurend voor het blijven investeren in ontwikkelings-samenwerking. Onze partners doen dit in de landen waar zij actief zijn. Daarnaast delen we

hoogwaardige informatie met besluitvormers en werken we zo samen met overheden om de oorzaken van armoede aan te pakken.

Onderzoek naar de 'SDG-Toets'

Wanneer de overheid geld geeft aan ontwikkelingssamenwerking, moet er geen overheidsbeleid zijn dat dit weer tegenwerkt. In de praktijk komt dit helaas wel voor, bijvoorbeeld door belastingontwijking. In 2019 hebben we daarom de SDG-toets ontwikkeld. Dit houdt in dat bij het maken van nieuw beleid, de ambtenaren kijken naar het effect ervan op ontwikkelingslanden en de *Sustainable Development Goals* (SDG's). Dit zijn zeventien duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, opgesteld door de bij de Verenigde Naties aangesloten landen, om van de wereld een betere plek te maken in 2030. Politiek adviseur Jacob van der Duijn Schouten: 'In 2020 is er een onderzoek gedaan naar de toepassing van de SDG-toets. Bij slechts twee van de negentien relevante wetsvoorstellen zijn de effecten op ontwikkelingslanden meegenomen. Dit is veel te weinig; we hebben hier aandacht voor gevraagd in de aanloop naar verschillende debatten. Sigrid Kaag, minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, heeft toegezegd in het volgende kabinet een verbetering van de SDG-toets te formuleren. We houden het goed in de gaten.'

#Beleiddatklopt

Het thema 'beleidscoherentie', overheidsbeleid dat klopt, is al vijf jaar de inzet van ons samenwerkingsverband *Building Change* met de organisaties Partos en FMS. Elk jaar levert *Building Change* een bijdrage aan de SDG-rapportage van het ministerie van Buitenlandse Zaken over de toepassing van de toets in Nederland. In 2020 is hiervoor een enquête uitgezet in het maatschappelijk middenveld.

Tevens publiceren we een rapport waarin we dieper ingaan op de correcte uitvoering van de SDG's in Nederland en internationaal.

Al jaren voert *Building Change* de succesvolle campagne 'Adopteer een SDG'. Hiermee vergroten we het bewustzijn van Kamerleden op de SDG's. In 2020 heeft *Building Change* een nieuwe campagne gelanceerd; #Beleiddatklopt. Jacob: 'We leggen de focus op enkele thema's waar we een conflict zien tussen het ontwikkelingsbeleid en bijvoorbeeld het handels- of klimaatbeleid. Zo zetten we ons in voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen en transparantere belasting. In 2021, het jaar van de verkiezingen, zetten we deze campagne voort met de ambitie dat beleidscoherentie en het halen van de duurzame ontwikkelingsdoelen in de Tweede Kamer nog breder wordt gedragen.'

Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is in Nederland niet verplicht. Bedrijven die hier aandacht voor hebben, doen dit vrijwillig. Woord en Daad werkt in het IMVO-convenant Voedingsmiddelen samen met bedrijven, de Rijksoverheid en maatschappelijke organisaties om internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) te stimuleren.

Jacob: 'In het convenant werken we samen om de grootste risico's in de voedselketen in kaart te brengen. Dit is zeer complex en het gaat wat ons betreft nog niet snel genoeg. Met het MVO-platform, een netwerk van Nederlandse organisaties actief op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, lobbyen wij al jaren voor wetgeving op het gebied van IMVO. Bijvoorbeeld om bedrijven te verplichten systematisch risico's in hun bedrijfsvoering te onderzoeken en aan te pakken.'

Dit had succes. Er is in de Tweede kamer veelvuldig gesproken over wetgeving op het gebied van IMVO. Zo heeft de ChristenUnie het voortouw genomen met het schrijven van een initiatiefnota 'Tegen slavernij en uitbuiting - een wettelijke ondergrens voor verantwoord ondernemen'. Ook de SGP schrijft in haar verkiezingsprogramma dat convenanten wenselijk zijn, maar wanneer deze aantoonbaar niet werken, wetgeving een optie is. Jacob: 'Dit zijn heel positieve ontwikkelingen binnen de politiek. Een mooi resultaat van het vele werk dat is verzet door Woord en Daad en haar partners.'

.....

"Gezamenlijk met Woord en Daad willen wij de bevolking ondersteunen om zich te wapenen tegen de effecten van de klimaatverandering. Dat heeft alleen effect als we ons niet alleen richten op de korte termijn, maar vooral op de langere termijn."

.....

Sylvestre Tiemtoré,
regionale projectdirecteur Burkina Faso

3. Verantwoorden, leren en innoveren: een toekomst met focus

In de zomer van 2020 is het nieuwe strategische beleidsplan voor de komende vijf jaar vastgesteld. Hierin zijn de inzichten uit een toekomstverkenning en lessen vanuit verschillende programma-evaluaties verwerkt, evenals de feedback vanuit onze achterban en onze partners uit het Zuiden en Noorden. Kennisstrateeg Wim Blok heeft, met zijn team, het traject van onderzoeken, evalueren en reflecteren naar dit nieuwe strategische beleid vastgelegd: 'Bij ons complexe werkveld, waar succes afhankelijk is van zoveel factoren, past een lerende houding'.

Gefocuste leeragenda

'De afgelopen jaren is geconcludeerd dat, wanneer je stevige lessen wilt leren, een gefocuste leeragenda nodig is. Voor de komende vijf jaar hebben wij onze focus op drie centrale beleidsthema's: 'Het bereiken van de onbereikten', 'Weerbaarheid tegen de gevolgen van klimaatverandering' en 'Waardengedreven systemische verandering', geeft Wim aan, 'Hier gaan wij onszelf op bevragen en voortdurend aan werken. Op deze thema's willen wij goed worden.'

'Het is altijd de ambitie van Woord en Daad geweest om mensen te bereiken die nog geen toegang hebben tot ontwikkelingsprojecten. We zijn er echter achter gekomen dat we niet iedereen die we wilden bereiken ook daadwerkelijk bereikten. Er werden, zonder dat we ons daar bewust van waren, mensen buitengesloten. Dit was een belangrijke les uit de afgelopen jaren. Daarom willen we onze projecten analyseren op inclusie: worden er groepen over het hoofd gezien en zo ja, waardoor? Op basis van deze analyse, stellen we doelen om deze groepen beter te bereiken en monitoren we daarop.'

We zien in onze werkgebieden het klimaat veranderen: dit duwt onze doelgroep in een extra kwetsbare positie. Zij hebben te maken met de gevolgen: overstromingen, langdurige droogte, orkanen. Dat maakt 'klimaatweerbaarheid' tot een zeer relevant thema.

Het derde thema, 'Waardengedreven systemische verandering', gaat over de aanpak van de grondoorzaken van armoede en onrecht door het hele systeem in beschouwing nemen. 'We kijken bijvoorbeeld niet alleen naar een individuele school maar naar de onderwijssector, de overheid en naar de heersende waarden,' legt Wim uit. 'Hiervoor is samenwerking met een bredere groep partners van belang. Omdat we meer expertise nodig hebben dan Woord en Daad en haar kernpartners in huis hebben.'

Ondersteunend leertraject

Alle programmagroepen zijn aan de slag gegaan met een koersdocument. Hierin staan de strategische hoofdlijnen waarop we onze visie en richting voor de toekomst bepalen: hoe gaan we de komende jaren de drie beleidsthema's op een passende manier vertalen naar ons programma? Ieder programma heeft immers te maken met kaders en een vaak complexe context.

Wim: 'Dit proces ondersteunen we met een leertraject waarin kennis en ervaring worden verzameld en gedeeld. De koersdocumenten zijn samengevat in een beleidsplan van zeven pagina's. Want uit voorgaande beleidsperiodes hebben we de les geleerd: een beleidsplan van meer dan 100 pagina's beklijft niet.'

Trouw blijven aan onze identiteit

Deze beleidsstrategie betekent dat we in consortia ook samenwerken met niet-

christelijke partners. Dit stelt ons voor een belangrijke vraag: hoe blijven we trouw aan onze christelijke identiteit, visie en missie? Daarover gaan we met elkaar en met onze partners in gesprek. Wat zijn onze waarden en waarom? Wat betekent dit voor ons werk? Dit zelfonderzoek wordt sterk gestimuleerd door het onderzoek 'Christelijke professie' dat Woord en Daad samen met de Christelijke Hogeschool Ede en Lelie Zorggroep sinds 2019 uitvoert.

'Onderdeel hiervan is het gesprek tussen collega's over waarden en christelijke identiteit in relatie tot hun werk. Dit levert mooie gesprekken op,' vertelt Wim. 'We leerden ook dat niet iedereen de vrijmoedigheid voelt om open te praten over de betekenis van het persoonlijk geloof in het werk. Hierop reflecteren we met Jan van der Stoep,

projectleider van het onderzoek 'Christelijke professie'. We beseffen dat we met elkaar moeten ontdekken hoe we in vertrouwen over deze zaken praten.'

Investeren in data en trends

Naast een lerende, zoekende houding, is investeren in het verzamelen en gebruiken van relevante informatie en contextdata belangrijk. Door nauwkeurige monitoring kunnen we een systeem leren kennen en begrijpen en zo tijdig onze plannen bijstellen. Om die reden willen wij in de regio's waar wij werken data-analisten aanstellen. Zij onderzoeken cijfers, trends en de invloed van lokale, relevante organisaties. Deze data helpen ons om tijdig de juiste onderwerpen op de agenda te zetten. Wim: 'Al deze lessen, ervaringen en data onderbouwen het verhaal waarmee we onze donoren en achterban kunnen tonen: deze aanpak werkt.'

4. Organisatie en bestuur: samen verbonden

4.1 Organisatie

4.1.1 Projectmatig werken

Ons organisatiemodel en onze projectmatige manier van werken ontwikkelden zich organisch door. Ze stellen ons in staat om op onderdelen wijzigingen door te voeren die de effectiviteit van ons werk vergroten, zonder dat daarmee de hele structuur aangepast dient te worden. Geregeld deden we ook in 2020 een beroep op de expertise en kennis vanuit de flexibele schil. Deze inzet past bij de projectmatige manier waarop we ons werk vormgeven en zal ook in de komende jaren van belang zijn. Bij de werving en selectie van collega's wordt nadrukkelijk gekeken naar de onderlinge complementariteit van collega's binnen de teams en de diversiteit van het personeelsbestand in het geheel.

4.1.2 Medewerkers

Vanaf maart 2020 werkten collega's grotendeels thuis vanwege de maatregelen die werden genomen in dit bijzondere jaar. De coronamaatregelen hadden ook tot gevolg dat er geen projecten meer konden worden bezocht. Ondanks de beperkingen zijn we dankbaar als we terugdenken aan de manier waarop collega's het werk met gedrevenheid door lieten gaan.

In 2020 werden door HRM onder meer de volgende zaken opgepakt:

- Corona had flinke impact op de manier waarop we ons werk konden doen, terwijl er tegelijkertijd ook nieuwe mogelijkheden ontstonden, bijvoorbeeld rond digitaal thuiswerken. Vanwege ons internationale werk bleken we dit probleemloos te kunnen opstarten. Op basis van deze ervaringen en met input van collega's werd besloten het thuiswerkbeleid te verruimen waarbij blijvende verbondenheid met de organisatie en collega's het belangrijkste

uitgangspunt is. Ook werd gewerkt aan het faciliteren van thuiswerkplekken en een goede IT-ondersteuning daarbij.

- Er werden verschillende opties onderzocht en uitgewerkt voor verdere flexibilisering van het arbeidsvoorwaardenpakket. Daar waar mogelijk werd dit omgezet in regelingen die onderdeel zijn van de arbeidsvoorwaardenregeling.
- Er werd een professionaliseringsslag gemaakt rond de contracten met de vele vrijwilligers waar we mee samenwerken. Daarbij zijn de contracten in lijn gebracht met recente ontwikkelingen in de wet- en regelgeving rond de inzet van vrijwilligers.
- In overleg met de ondernemingsraad werd een selectietraject doorlopen voor samenwerking met een arbodienst. Besloten werd om de bestaande samenwerking voort te zetten.
- De Woord en Daad Academy ontwikkelde zich (digitaal) verder door. Diverse trainingssessies en inspiratiemomenten werden aangeboden aan collega's, waarbij zowel aandacht was voor vaardigheden en kennis als ook voor momenten van inspiratie. Doordat sessies digitaal plaatsvonden werd gebouwd aan een database waarmee kennis ook geborgd kan worden.
- In verschillende projecten werkt Woord en Daad met lokale experts en coördinatoren. De ervaringen daarmee zijn positief en om die reden werd nagedacht over verdere uitbreiding van samenwerking met lokale experts in de toekomst.
- In februari 2020 werd een medewerkers-tevredenheidsonderzoek (MTO) uitgevoerd. De gemiddelde tevredenheid kwam uit op een score van 8,3 – een daling van 0,1 ten opzichte van 2019. Los van deze positieve score werden ook diverse verbeterpunten genoemd, waarop in het najaar van 2020

een verdiepend MTO werd uitgevoerd waarbij werd ingezoomd op de thema's balans werk-privé, werkdruk-/energie en thuiswerken.

4.1.3 Integriteit

Als het gaat over integriteit hecht Woord en Daad vooral belang aan een *open cultuur* waarbinnen mensen elkaar aan durven spreken, alsook het belang van een *heldere structuur* waarbinnen schendingen worden signaleerd en aangepakt. Juist vanuit onze christelijke kernwaarden zijn we van mening dat het cruciaal is dat ons werk op een integere manier gebeurt.

Integriteitsbeleid en gedragscode

In ons integriteitsbeleid beschrijven we op welke manier we misstanden proberen te voorkomen. Naast een integriteitsstatement verwijst het beleid naar diverse onderliggende regelingen, waaronder het anti-corruptiebeleid, de regeling vertrouwenspersonen, de klokkenluidersregeling, de klachtenregeling en de Donor Manual (waarin wordt beschreven wat Woord en Daad in de samenwerking met partnerorganisaties verwacht. Een belangrijk onderdeel van het integriteitsbeleid is de gedragscode waarin, aan de hand van onze kernwaarden, wordt beschreven welk integer handelen we van betrokkenen verwachten. De gedragscode vormt daarmee de basis voor al ons handelen.

Preventie

Alles is erop gericht om elke vorm van niet-integer handelen te voorkomen. Tegelijk is een systeem nodig van toetsing en evaluatie, met heldere regels en afspraken. Daarvoor zijn tal van *checks and balances* ingericht, zowel binnen de organisatie als extern. In het integriteitsbe-

leid en de onderliggende documenten worden deze preventieve maatregelen uitgebreid beschreven.

Personeelsopbouw

Aantal werknemers per type contract

In diensttreding in 2020

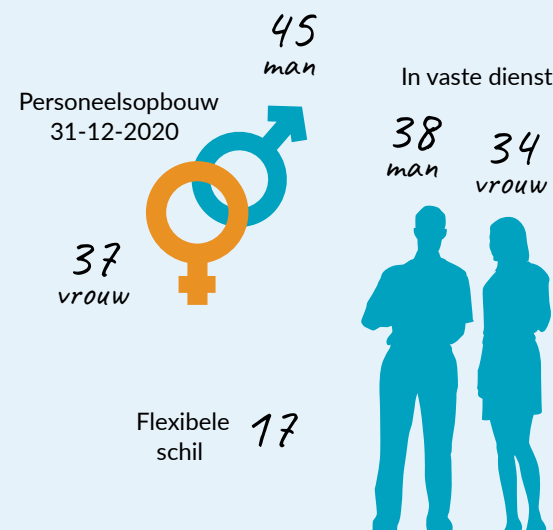
	< 30 jaar	30-50 jaar	> 50 jaar	Totaal
Man	4	4	1	9
Vrouw	1	4	2	7

Uit diensttreding in 2020

	< 30 jaar	30-50 jaar	> 50 jaar	Totaal
Man	2	5	0	7
Vrouw	2	1	2	5

Woord en Daad Winkels in diensttreding

	< 30 jaar	30-50 jaar	> 50 jaar	Totaal
Man	0	0	0	0
Vrouw	0	1	1	2

Mogelijkheden tot melden en daarop acteren

Hoewel alles erop is gericht niet-integer handelen te voorkomen kan niet worden uitgesloten dat er geen enkele vorm van niet-integer handelen plaatsvindt. Als dat toch gebeurt is het van groot belang dat de betreffende persoon hiervan, bij Woord en Daad melding kan doen. Daarom is op de Nederlands- én Engelstalige website van Woord en Daad terug te vinden hoe er melding van niet-integer handelen kan worden gemaakt. In voorkomende gevallen wil Woord en Daad een veilige setting bieden waarbinnen deze melding kan worden gedaan en in openheid kan worden besproken. Vervolgstappen worden te allen tijde genomen in overleg met de melder. Daarbij is het principe van hoor en wederhoor belangrijk om een compleet beeld te krijgen van de situatie.

Directe en indirecte verantwoordelijkheid

Het integriteitssysteem richt zich op betrokkenen in de eigen organisatie (medewerkers, vrijwilligers, donoren, etc.). Echter, Woord en Daad werkt ook veel samen met (lokale) partnerorganisaties die een eigen verantwoordelijkheid hebben richting hun stakeholders en de doelgroep. Bij een *directe verantwoordelijkheid* kan Woord en Daad primair beslissen over de opzet, de manier van werken, gedrag en sanctionering van handelen (interne organisatie). Waar Woord en Daad moet vertrouwen op systemen van stakeholders (vooral: partnerorganisaties) spreken we over een *indirecte verantwoordelijkheid*. Woord en Daad neemt daarbij haar verantwoordelijkheid door middel van het uitvoeren van audits op het functioneren van (integriteit)systemen van partnerorganisaties.

Meldingen 2020

In het jaarverslag over 2019 werd verslag gedaan van een melding met betrekking tot

het vermoeden van misbruik van financiële middelen bij een partnerorganisatie. Hier is door een externe partij onderzoek naar gedaan waarbij de vermoedens grotendeels bevestigd werden. Naar aanleiding van het in 2020 ontvangen eindrapport is besloten de samenwerking met de betreffende partnerorganisatie te beëindigen. In 2020 ontvingen we drie meldingen van vermeend niet-integer handelen door personen die betrokken zijn bij projecten van Woord en Daad. Afgaande op de ontvangen meldingen concludeerden we dat deze gedragingen niet passen bij de gedragscode zoals die door Woord en Daad is opgesteld. Na ontvangst van een melding wordt standaard, en alleen na toestemming van de melder, hoor- en wederhoor toegepast. In één geval werd deze toestemming niet gegeven waardoor de melding niet verder kon worden onderzocht en zijn er, in overleg met de melder, geen vervolgstappen genomen. In het geval van de tweede melding werd deze toestemming wel verleend en werd wederhoor toegepast. Op basis van hoor- en wederhoor en om bijkomende andere redenen is de samenwerking met betrokkene, in overleg beëindigd. Daarnaast hebben we met de melder afspraken gemaakt om zo te komen tot een goede afronding van de melding. De derde melding betrof een signaal met betrekking tot het handelen van een persoon die niet meer betrokken is bij het project in kwestie waarbij hoor- en wederhoor niet meer kon worden toegepast. Wel is het signaal doorgegeven aan de partnerorganisatie waarmee in het betreffende project wordt samengewerkt, zodat bij eventueel toekomstige signalen dit signaal ook bij hen bekend is. Het betrof in alle gevallen meldingen van grensoverschrijdend interpersoonlijk gedrag. Overigens lieten deze meldingen ons zien dat anonieme meldingen lastig zijn te onderzoeken en dat het creëren van een veilige setting belangrijk is om zo aan

de melder te laten zien dat de melding serieus wordt genomen, goed wordt onderzocht en dat er, afhankelijk van de uitkomst, ook duidelijke consequenties worden verbonden aan niet-integer handelen. Woord en Daad heeft de geleerde lessen met brancheorganisatie Partos gedeeld.

Continue bewustzijn

Onderdeel van onze preventieve maatregelen is het continue gaande houden van het gesprek over het belang van integer handelen, zowel met collega's als partnerorganisaties. In 2020 hebben we dit gesprek gevoerd met collega's en in 2021 richtten we ons ook op het gesprek hierover met onze partnerorganisaties waarbij we onder andere concrete morele dilemma's bespreken.

4.1.4 Ondernemingsraad

De ondernemingsraad (OR) is voltallig en vertegenwoordigt de breedte van de organisatie. Afgelopen jaar heeft de OR constructieve gesprekken gevoerd over voorkomende thema's, waaronder wijzigingen in de arbeidsvoorwaarden, werkdruk, personeelsverloop en cultuur. De nieuwe situatie met thuiswerken en daaruit volgende aanpassingen hadden de speciale aandacht van de OR. Leden van de OR volgden een training om hun rol optimaal te kunnen vervullen.

4.2 Beleid en bestuur

4.2.1 Bestuur en toezicht

In lijn met de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen kent Woord en Daad een scheiding tussen toezicht en bestuur. Bij de benoeming van de leden van de raad van toezicht en de directeur-bestuurder wordt gekeken naar hun verbondenheid met de achterban. Alleen degenen die zich verbonden weten met en staan in de reformatorische gezindte en van daaruit de grondslag en het doel van de

stichting van harte onderschrijven, komen voor benoeming in aanmerking. Woord en Daad werkt projectmatig: er is geen managementteam en projecten worden aangestuurd door projectleiders die direct rapporteren aan de directeur-bestuurder. Periodiek vindt een strategisch overleg plaats waarin de directeur-bestuurder thema's met een strategisch karakter bespreekt met collega's uit verschillende disciplines. Afhankelijk van de agenda-punten schuiven belanghebbende collega's aan. De directeur-bestuurder heeft daarnaast driewekelijks een overleg met teams die het werk in de projecten faciliteren en ondersteunen. In de uitvoering heeft de directeur-bestuurder verantwoordelijkheden en bevoegdheden gedelegeerd aan programma- en projectleiders en zelfsturende teams. De procedures hiervoor zijn vastgelegd in het Handboek Organisatie. Via interne controle wordt over naleving van de procedures door de interne auditor gerapporteerd aan de directeur-bestuurder.

4.2.1.1 Bestuurlijke verantwoording

Directeur-bestuurder

Statutair heeft de directeur-bestuurder beleidsmatig de verantwoordelijkheid voor de organisatie. In 2020 was R.F. (Rina) Molenaar MSc directeur-bestuurder van Woord en Daad. Zij heeft diverse nevenfuncties. Zie daarvoor bijlage 2.

Raad van toezicht

De raad van toezicht keurt het door de directeur-bestuurder voorgestelde beleid goed en ziet toe op de invulling van de missie en visie van Woord en Daad. Daarnaast beoordeelt zij het functioneren van de directeur-bestuurder. Per 31 december 2020 was de samenstelling zoals in bijlage 2 is beschreven. Nevenfuncties van raad van toezicht-leden zijn eveneens te vinden in bijlage 2. De raad van

toezicht vergaderde in 2020 zeven keer in aanwezigheid van de directeur-bestuurder.

Eén vergadering heeft in het teken gestaan van een zelfevaluatie. Deze bijeenkomst werd gefaciliteerd door Niek Bakker van MDF. Tijdens de sessie reflecteerde de raad van toezicht naar de diverse rollen die een raad van toezicht kan vervullen (toezichthouder werkgever, klankbord en netwerkrol) en is gekeken hoe dit vanaf 2021 een invulling kan krijgen tijdens de nieuwe beleidsperiode.

Beoordeling directeur-bestuurder

In de decembervergadering beoordeelde de raad van toezicht het functioneren van de directeur-bestuurder als positief. De evaluaties van diverse betrokkenen (adviesgroep particulieren, adviesgroep bedrijven, partnernetwerk en ondernemingsraad) zijn meegenomen in de beoordeling.

Financiële auditcommissie

De financiële auditcommissie adviseert de raad van toezicht over financiële zaken. Deze commissie vergaderde in 2020 twee keer.

Accountant

De raad van toezicht laat de directeur-bestuurder en de organisatie extern en onafhankelijk controleren door een accountant. Dit jaar heeft Dubois Accountants de externe controle van de jaarrekening verzorgd.

4.2.1.2 Beloning en salaris directeur-bestuurder

Als het gaat om de salariering van haar medewerkers, en dus ook de salariering van de directeur-bestuurder, hanteert Woord en Daad de salarisschalen uit de CAO Rijk. De raad van toezicht stelt de hoogte van de directiebeloning en de andere bezoldigings-

componenten vast. Bij de bepaling van het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Woord en Daad de 'Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties' van Goede Doelen Nederland. De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen van de directie. De weging van de criteria die leidt tot deze BSD-score vindt plaats door de raad van toezicht. De BSD-score voor Woord en Daad is vastgesteld op 490 punten. Op basis daarvan mag het maximaal jaarinkomen van de directeur-bestuurder in 2020 € 141.765 bedragen. Het daadwerkelijke bruto inkomen (€ 107.823) blijft ruim onder dit gestelde maximum. Voor het totaal van het bruto jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en overige beloningen op termijn gold in 2020 een maximum van € 201.000 per jaar. De directeur-bestuurder bleef ruim binnen het genoemde maximumbedrag. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

4.2.2 Kwaliteitsmanagement

- Woord en Daad heeft haar kwaliteitsmanagementsysteem ingericht volgens de principes van ISO 9001 en de Partos-norm 9001 (sectorspecifieke ISO-norm). In april 2020 hebben we weer voor drie jaar het ISO/Partos-certificaat verlengd gekregen. Door de coronamaatregelen is de audit geheel digitaal uitgevoerd.
- Door twee interne auditors zijn vier audits op verschillende interne processen uitgevoerd om de werking van het kwaliteitsmanagementsysteem te controleren en waar mogelijk te verbeteren. Afwijkingen en verbeterpunten zijn gerapporteerd en opgevolgd.

- Het Handboek Organisatie (inclusief alle processchema's, procedures, handleidingen en overige documenten) is in samenwerking met de verantwoordelijke collega's up-to-date gehouden.
- Door verschillende collega's zijn klanttevredenheidsonderzoeken uitgezet en is de tevredenheid van donateurs over reizen, evenementen, bijeenkomsten en over Woord en Daad gemeten.
- In mei 2020 zijn de leveranciersbeoordelingen uitgevoerd.
- In juni 2020 is met het strategisch team de jaarlijkse management review uitgevoerd. De conclusie was dat het kwaliteitsmanagementsysteem adequaat functioneert. Er zijn actiepunten vastgelegd.
- In oktober 2020 is een opvolgingsaudit uitgevoerd door Veda Quality m.b.t. het Gouden Oor-kader. Aan de hand van dit kader wordt beoordeeld in welke mate een organisatie feedback van relevante belanghebbenden verzamelt en daarop acteert. We hebben weer enkele punten hoger gescoord op niveau 2.

4.2.3 Klachten, signalen en complimenten

Ook in 2020 zijn ontvangen klachten, signalen en complimenten geregistreerd en beantwoord, volgens onze 'procedure voor klachten, signalen en complimenten'.

4.2.4 Gedragscodes en certificering

Woord en Daad onderschrijft de volgende codes en hanteert de volgende richtlijnen:

- Code of Conduct van het Internationale Rode Kruis, een internationale gedragscode voor hulporganisaties;
- Gedragscode van Goede Doelen Nederland;
- COSO: dit systeem is vooral gericht op

Impact Story

De Dr. M. Lutherschool op Urk steunt vijf sponsorkinderen. Marja Kaptein, vrijwilliger op deze school: 'Omdat we dit jaar allemaal met dezelfde crisis te maken hebben, voelen we ons meer dan ooit verbonden met onze sponsorkinderen. Mooi is het als er opeens een meisje naar me toekomt met een gevuld spaarpotje en zegt: "Hier juf, voor de arme kinderen." Het sponsoren van kinderen raakt onze schoolkinderen echt.'

een kritische beheersing van de fondsenwervings- en fondsenbestedingsprocessen en een betrouwbare verslaglegging in de jaarrekening. Dit wordt bereikt door een adequate administratieve organisatie en de daarin beschreven interne beheersmaatregelen.

Woord en Daad heeft de volgende certificeringen:

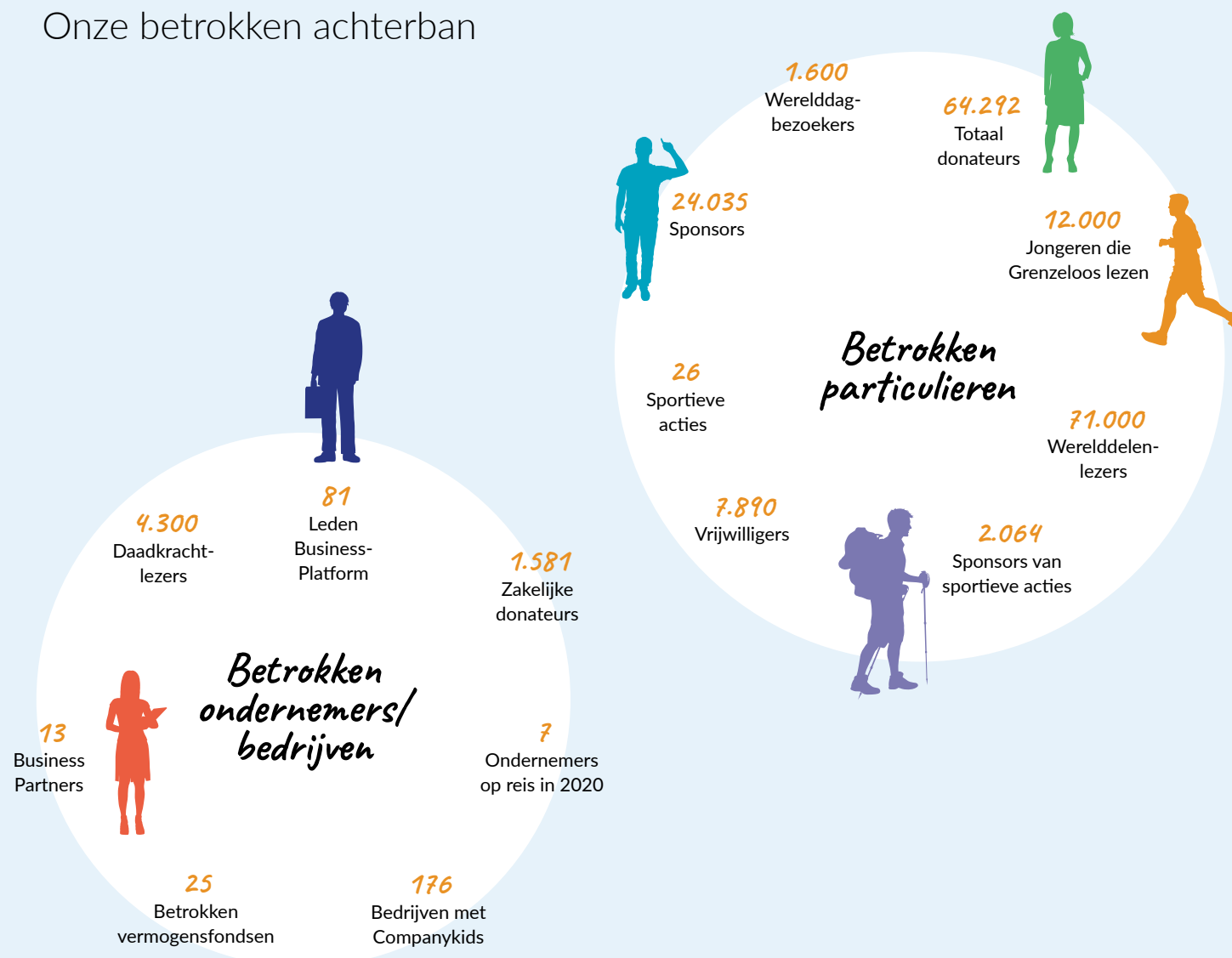
- CBF-keurmerk, geïntegreerd met de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen (de code Wijffels). Het keurmerk stelt eisen aan bestuur, beleid, fondsenwerving, voorlichting en communicatie, besteding van middelen en verslaggeving. Woord en Daad is via de nieuwe Erkenningsregeling die in 2016 inging, erkend als goed doel dat voldoet aan de CBF-vereisten.
- ISO: dit keurmerk gebruikt Woord en Daad voor een kritische beheersing, aanpassing en optimalisering van de processen. Tevens is Woord en Daad Partos-9001 gecertificeerd (sectorspecifieke norm op basis van de ISO norm 9001).
- Gouden Oor: dit is een toetsingskader voor het luisteren en gehoor geven aan klanten.

4.2.5 MVO-beleid

Ons beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen heeft invloed op de milieugerelateerde, economisch gerelateerde en sociaal gerelateerde keuzes die we als organisatie maken. We compenseren bijvoorbeeld de totale CO²-uitstoot voor onze organisatie, die over 2020 210 ton bedroeg (zie bijlage 5). In ons MVO-beleid volgen we de ISO 26000-richtlijn.

De GRI-tabel (Global Reporting Initiative) is een algemeen aanvaarde verslaggevingsrichtlijn over de duurzaamheidsprestaties van een organisatie. Deze tabel is opgenomen als

Onze betrokken achterban

Deze cijfers geven een indruk van het maatschappelijk draagvlak van Woord en Daad in Nederland. De betrokkenheid vanuit particulieren, scholen, kerken en ondernemers is groot. Het totaal aantal donateurs is geen optelsom van de in dit overzicht genoemde cijfers, omdat een aantal van de genoemde groepen in beide categorieën valt.

bijlage 5. De MVO-verklaring van de accountant is te vinden op pagina 81.

4.3 Communicatie, marketing, evenementen en achterban

De resultaten die we behaalden waren alleen mogelijk dankzij onze betrokken achterban: particuliere – ook jonge – gevers, sponsors, vrijwilligers, kerken, vermogensfondsen en ondernemers. Zij hebben Woord en Daad, ook in het voor velen moeilijke jaar 2020, bijzonder trouw gesteund.

4.3.1 Vrijwilligers

Ondanks de vele uitdagingen groeide het aantal vrijwilligers in het verslagjaar explosief met 221 vrijwilligers in de Woord en Daad-winkels. Daarnaast startten 10 nieuwe verkooppunten voor onze Woord en Daad-producten. We zijn dankbaar dat we ook in deze onzekere tijd steeds weer mogen rekenen op de grote inzet van vele vrijwilligers. Ook in 2020 zetten duizenden vrijwilligers zich in voor Woord en Daad. Dat deden ze als onderdeel van één van de 56 comités, als één van de 48 verkooppunten van Woord en Daad-producten, in één van

de 29 winkels, als bezorger van de magazines, vertaler, kantoorvrijwilliger, Young Ambassador of als evenementenvrijwilliger.

In Krimpenerwaard en Drachten werd een nieuwe kringloopwinkel geopend. Daarnaast is er voorbereidend werk gedaan voor de opening van twee nieuwe winkels in Alblasserdam en Soest. Ook de online verkoop via Marktplaats en sociale media nam een vlucht. Er werd een koppeling gemaakt tussen de Marktplaatsaccounts en de website van de Woord en Daad Winkels. Daarnaast zijn de vrijwilligersovereenkomsten herijkt volgens de huidige wetgeving.

Hoewel de inkomsten vanuit comités in dit coronajaar fors daalden, organiseerden vrijwilligers in de comités met elkaar toch tientallen lokale (corona-proof) activiteiten. Zij zijn lokale ambassadeurs voor het werk van Woord en Daad, creëren bekendheid en werven fondsen voor hun zelfgekozen projecten door het organiseren van (online) collectes, acties met statiegeldbonnen, fietstochten, autopuzzeltochten, enzovoort. Ook werden er enkele gezamenlijke activiteiten opgezet door samenwerking tussen

vrijwilligers van comités, winkels en lokale initiatieven.

In 2020 waren er – in plaats van een landelijk event – twee online bedankavonden, waarin ook diverse projecten aan bod kwamen. Deze avonden konden op veel belangstelling rekenen en werden door de vrijwilligers erg gewaardeerd.

4.3.2 Ondernemers

In 2020 hebben we, ondanks de grote impact die de pandemie bij veel ondernemers had, een goed jaar gehad. Ten opzichte van 2019 zijn de inkomsten weliswaar gedaald – ondernemers stellen in onzekere tijden donaties begrijpelijk-kerwijs uit – maar de betrokkenheid bij het werk van Woord en Daad was onverminderd groot. We mochten in 2020 diverse ondernemers verwelkomen als investeerder bij het Fair Factory Development Fund, waarmee zij investeren in duurzame en eerlijke voedselproductie in onze projectlanden.

Tijdens de eerste lockdown is ons team Bedrijven bij alle betrokken ondernemers in Nederland langsgesegaan met een kleine attentie, om op deze manier wederzijds mee te leven. Voor strategische relaties werd een digitale partnermeeting georganiseerd, waarin we bijpraatten over de invloed van COVID-19 op ons werk en onder meer digitaal verbonden waren met Hyacinthe Ndolenjodji, projectleider van het Werk- en Opleidingsproject in Tsjaad, die de aanwezigen informeerde over hoe in COVID-19-tijd ook het werk in de projecten doorging.

De RegioOndernemersgroep in Genemuiden organiseerde, net voor de start van de coronamaatregelen, een veiling met een recordopbrengst van bijna 138.000 euro. RegioOndernemers Groot-Rotterdam

Inkomsten per doelgroep in €

Doelgroep	Doelstelling 2020	Realisatie 2020	Realisatie 2019	Vershil 2020-2019
Particulieren totaal	€ 16.060.000	€ 12.796.031	€ 14.187.935	-€ 1.391.904
projecten	€ 6.110.000	€ 3.058.935	€ 4.888.095	-€ 1.829.160
sponsoring	€ 9.100.000	€ 9.135.293	€ 9.068.923	€ 66.370
noodhulp	€ 850.000	€ 601.803	€ 230.917	€ 370.886
Andere organisaties zonder winststreven	€ 300.000	€ 318.820	€ 509.101	-€ 190.281
Kerken en scholen	€ 1.950.000	€ 1.725.835	€ 1.639.625	€ 86.210
Vermogensfondsen	€ 3.346.866	€ 2.068.094	€ 2.890.693	-€ 822.599
Bedrijven	€ 3.965.000	€ 2.951.120	€ 3.122.554	-€ 171.434
Subsidies	€ 866.902	€ 4.427.635	€ 1.310.003	€ 3.117.632
Eigen bijdrage vanuit partners in consortia	€ 781.118	€ 784.851	€ 495.337	€ 289.514
Totaal	€ 27.269.886	€ 25.072.386	€ 24.155.248	€ 917.138

Impact Story

Lisanne (31)
uit Nederland

Lisanne van Burg is getrouwd, moeder en docent. Daarnaast is ze vrijwilliger bij een kringloopwinkel: 'Ik ken Woord en Daad al langer van naam, maar toen ik hoorde dat er een Woord en Daad-kringloopwinkel zou komen in de Krimpenerwaard dacht ik: hé, daar moet ik bij zijn! Ik verzorg de social media, dat betekent dat ik de Facebookpagina en het Instagramaccount van de kringloopwinkel bijhoud. Ik vind het supermooi dat we als vrijwilligers met elkaar samenwerken om de wereld een stukje mooier te maken. Ik zeg altijd: doe je werk alsof het voor de Heere is, en niet voor de mensen (Kol 3:23).'

organiseerde een online veiling via Whatsapp, die in totaal bijna 27.000 euro opbracht. Bij de Regio-Ondernemersgroepen zijn in vele ondernemers betrokken, 81 bedrijven zijn lid van het BusinessPlatform. Op deze manier werken ondernemers ook lokaal in Nederland aan de uitbreiding van ons netwerk en bekendheid rondom ons werk.

4.3.3 Evenementen

Op 18 januari 2020 organiseerden we de Woord en Daad Werelddag in Barneveld, met diverse sprekers uit zowel onze projectlanden als Nederland. Oud-sponsorkind Miftah Seid uit Ethiopië deelde met de aanwezigen hoe het sponsorprogramma zijn leven heeft veranderd en hoe hij nu als arts mag dienen in zijn land. Sephora Nadjimbaidje, directeur van partnerorganisatie FDB, deelde hoe zij zich inzet voor de opvang en scholing van kinderen in Tsjaad. Tijdens het evenement, dat bezocht werd door ruim 1600 bezoekers, waren zo'n 100 vrijwilligers actief. Bijzonder!

Als gevolg van de coronacrisis kon het evenement Sport for Others in Frankrijk niet doorgaan. Via individuele acties in Nederlands is er in de maand september alsnog een prachtig bedrag van ruim € 105.000 opgehaald voor het project 'Schoon drinkwater in Shalla' (Ethiopië).

4.3.4 Marketing

De marketeers hadden ook in 2020 één doel voor ogen: de donateur optimaal bedienen. Ze gaven een workshop social media voor collega's, zetten wervende acties op en ondernamen actie op verbeterpunten uit het klanttevredenheidsonderzoek. We maakten een start met marketing automation, waardoor grote groepen donateurs toch persoonlijk benaderd kunnen worden. Data van donateurs werd door de marketeers geanalyseerd en op diverse punten leidde dat tot nieuwe acties. De

coronacrisis maakte duidelijk dat investeren op online doneermogelijkheden loont. Tikkie-donaties namen een hoge vlucht. Ons eigen online actieplatform kon breed worden ingezet voor online acties door scholen en particulieren. Zo kon fondsenwerving, ondanks forse beperkingen, toch doorgaan. Interne opdrachtgevers wisten Bureau Marketing te vinden voor positioneringsvraagstukken of ideeën voor leadwerving.

4.3.5 Opmaak

Het team Opmaak werkte in 2020 aan ruim 300 verschillende interne opdrachten op het gebied van vormgeving, ter ondersteuning van de diverse projecten en afgestemd op de diverse doelgroepen. Dit betrof onder meer flyers, videomateriaal, visualisaties, advertenties en (dit jaar meer online) digitale aankleding van events.

4.3.6 Communicatie

Ook voor het team Communicatie was 2020 anders dan anders. De nadruk kwam meer dan ooit te liggen op de actualiteit. COVID-19 veranderde de wereld, en dus ook de landen en projecten waar Woord en Daad werkt. Team Communicatie zette zich in het verslagjaar in om via allerlei (vernieuwde) kanalen dit nieuws bij de achterban te brengen. Bijvoorbeeld via een liveblog, een interactieve wereldkaart, publicaties in pers en media, in eigen magazines en op social media. De interactie werd meer dan ooit online gezocht. Bijvoorbeeld door online meetings met de achterban, platforms voor fondsenwerving van individuele (sportieve) acties en online events. In al deze communicatie en interactie stond, onveranderd, verbinding centraal. Verbinding tussen de trouwe achterban van Woord en Daad en de kundige en ervaren partners in de projectlanden. Dit jaar heeft ons meer dan ooit laten zien hoe krachtig en flexibel onze partners

blijven staan in tijden van een crisis. Meer dan ooit stond hun verhaal, en hun vakkennis en samenwerking met projectleiders hier in Nederland, in de communicatie centraal. In deze communicatie over projectlanden en partners vindt Woord en Daad het van belang om een gelijkwaardige en hoopvolle boodschap te laten horen. Om hier zelf meer over te leren en de sector te inspireren nam Woord en Daad

deel aan een onderzoeksproeftuin van branchevereniging Partos over 'Positieve wegen naar betrokkenheid'. De opbrengsten hiervan, vertaald in concrete tips voor fondsenwerving en communicatie, nemen we mee naar 2021.

Communicatie met onze achterban

Online / Social Media

- Unieke bezoekers website: **112.238**
- Aantal sessies: **296.801**
- Unieke paginaweergaven: **547.700**
- Volgers op social media (4 kanalen): **11.855**

Gedrukte uitingen

- Werelddelen, voor donateurs en andere betrokkenen, 4x, oplage **71.000**
- Daadkracht, voor ondernemers, 3x, oplage **4.300**
- Grenzeloos, voor jongeren, 2x, oplage **12.000**
- Verrekijker, voor kinderen, 1x, oplage **61.000**

5. Financiële verantwoording: meer ondanks minder

Toelichting op de jaarrekening

Inkomsten

Ook in 2020 mocht Woord en Daad rekenen op grote betrokkenheid van de achterban. De totale inkomsten kwamen zelfs hoger uit dan in 2019. Dat werd met name veroorzaakt door hogere subsidietoekenningen. De brede donormix zorgde ervoor dat Woord en Daad minder gevoelig is voor teruglopende inkomsten van één bepaalde donateursgroep. Ondanks de onzekerheid over de economische vooruitzichten droegen particulieren, bedrijven, kerken en scholen ruimhartig bij aan het werk van Woord en Daad, in geld, tijd en kennis.

Particulieren en winkels

Particuliere inkomsten daalden ten opzichte van 2019 met bijna 9%. Dit werd onder andere veroorzaakt door fors lagere nalatenschappen en inkomsten via winkels en comités. In 2019 werd een bovengemiddeld bedrag uit nalatenschappen ontvangen. Ondanks de mooie omzetcijfers en het groeiende aantal winkels moesten deze door Corona in bepaalde periodes gesloten worden. Toch kon er door grote inzet van de betrokken vrijwilligers € 837.275 bijgedragen worden aan het werk van Woord en Daad. Corona zorgde er ook voor dat het Sport for Other-evenement niet door kon gaan. De alternatieve acties in Nederland brachten ruim € 100.000 op. Noodhulp kwam als gevolg van een aantal acties, zoals voor de ontploffing in Beiroet, flink hoger uit (ruim € 600.000). Mooi was ook de structurele groei van 433 sponsorkinderen rond komende kindsponsoring. Deze inkomsten hebben een structureel karakter en zullen met name in het komend jaar volledig gaan meetellen in de inkomsten.

Bedrijven en vermogensfondsen

Het beeld bij bedrijven was divers. Sommige ondernemers hadden het zwaar in 2020, andere bedrijven draaiden juist erg goed. De totale inkomsten daalden met zo'n 5%, waarbij in 2019 een aantal meerjarige contracten van bedrijven reeds meegenomen waren door meerjarige subsidietrajecten. De betrokkenheid van ondernemers is onverminderd groot en er zijn veelbelovende contacten gelegd voor de toekomst. Naast de giften werd er voor het Fair Factory Development Fund een bedrag van € 800.000 aangetrokken als investeringsgeld. Vermogensfondsen kwamen 28% lager uit als gevolg van het niet realiseren van de ambities in de USA en bij sommige nieuwe donoren.

Kerken, scholen en andere fondsenwervende organisaties

Reguliere inkomsten van kerken, scholen en andere fondsenwervende organisaties bleven op peil. Fondswervende acties gingen door de sluitingen niet of beperkt door. De bijdrage aan reguliere- en noodhulpprojecten kwam zelfs licht hoger uit dan in 2019.

Subsidies

2020 was, in tegenstelling tot 2019, voor de subsidies een succesvol jaar. Er werden diverse nieuwe subsidies toegekend: via RVO voor een agribusiness projecten in de Filipijnen en Tsjaad. Via NORAD voor een project rond kindsclavernij in Ethiopië en vanuit het ministerie van Buitenlandse Zaken werd een grote toekenning gedaan voor een project op gebied van jeugdwerkgelegenheid in Burkina Faso. Naast deze nieuwe subsidies werden de meerjarige projecten uitgevoerd, waarvan de subsidie-inkomsten al in eerdere jaren in één keer waren opgeboekt.

De kosten voor het maken van subsidievoorstellen voor institutionele donoren versus de

opbrengsten van toegekende subsidies wordt genormeerd met een ROI, die minimaal 20 moet zijn. Dat betekent dat op totaalniveau de subsidiebaton minimaal 20 maal de kosten van het schrijven van voorstellen moeten zijn. Op deze manier kijken we nog scherper of we daadwerkelijk een subsidieaanvraag schrijven, waarbij kosten en verwachte opbrengsten in balans zijn. In 2020 kwam de ROI uit op 64,67, ruim boven de norm. De ROI over 2019 werd herkend naar 9,6 in verband met een goedkeuring in 2020 waarvan de kosten al in 2019 gemaakt waren. In de komende jaren wil Woord en Daad zich richten op grotere subsidievoorstellen, omdat daarmee zowel een betere efficiency als een grotere impact bereikt kan worden.

Gedurende 2020 werd ook hard gewerkt aan een groot voorstel rond beleidsbeïnvloeding op gebied van klimaatverandering in West-Afrika, dat in 2021 werd goedgekeurd. Woord en Daad maakte gebruik van de NOW1 en NOW2 regeling. NOW-subsidie is bedoeld om werkgelegenheid te behouden bij teruglopende inkomsten/omzet voor de totale organisatie.

Woord en Daad werkt met stevige consortia in diverse landen en diende met deze consortia vanuit diverse programma's subsidievoorstellen in. Woord en Daad zet fors in op goede relaties met ambassades en institutionele donoren, wat zich in 2020 uitbetaalde. Ondanks dat reizen vaak niet mogelijk was zijn er intensieve contacten met diverse grote donoren, zowel met de landenkantoren van de verstrekkers, als op centraal niveau. Het is veelbelovend om te zien dat Woord en Daad met regelmaat wordt uitgenodigd een voorstel in te dienen.

Bestedingen

Woord en Daad heeft een stabiele inkomstenstroom vanuit een trouwe achterban. Om de

fluctuaties in inkomsten op te vangen hanteert Woord en Daad een systematiek die de bestedingen sterk verbindt met de inkomsten. Die systematiek heeft in 2020 opnieuw goed gewerkt, waarbij een deel van de algemene middelen gedurende het jaar is ingezet om projecten door te laten gaan. Daarnaast worden meerjarige toekenningen van subsidies gekoppeld aan vorderingen in de balans. Dat betekent dat bestedingen voor die programma's gedekt zijn wat ten goede komt aan de stabiliteit van de activiteiten. Het onderwijsprogramma groeide opnieuw licht: onder andere door het INCE-concept voor kwaliteitsverbetering in onderwijs dat Woord en Daad samen met Driestar educatief uitvoert, maar ook door het opstarten van nieuwe onderwijsprogramma's en uitbreiding van bestaande programma's. De bestedingen binnen het programma Inclusieve Agribusiness lagen wat lager, maar dat komt vooral doordat in 2019 een aantal meerjarige toekenningen zijn gedaan, waarvan de activiteiten ook in 2020 en verder doorlopen. Het Job Booster-concept is in 2020 verder uitgerold en kreeg een boost door de toekenning van het ministerie van Buitenlandse Zaken in West-Afrika. Bestedingen binnen het programma Duurzaam Water liggen wat hoger dan in 2019, onder andere door een aantal grote waterprojecten in Ethiopië.

In 2020 werd opnieuw volledig gewerkt via de projectmatige aanpak, waarbij projectleiders met hun (internationale) team integraal verantwoordelijk zijn voor zowel uitvoering als fondsenwerving van hun project. ProjectConnect, een webapplicatie, speelde een belangrijke rol in rapporteren en monitoren. In deze software werd in 2020 verder geïnvesteerd, waarbij ook het matchen van fondsen en bestedingen werd vereenvoudigd. Met de doorontwikkeling van Child Connect wordt op vergaande manier een link gelegd tussen de

donateur in Nederland en het kind in het sponsorprogramma. Tevens worden innovatieve pilotprojecten gestart voor dataverzameling en analyse.

Het overgrote deel van de doelbestedingen betreft structurele programma's rond armoedebestrijding (88%) en noodhulp (3%) in het Zuiden. Daarnaast vindt Woord en Daad het belangrijk dat de allerarmsten ook een stem en gezicht krijgen. Vandaar dat bewustwording en beleidsbeïnvloeding in Nederland en Europa bijna 5% van de doelbestedingen uitmaken. Verder hecht Woord en Daad aan een hoge kwaliteit van haar programma's, waarin uitdagingen scherp worden gecontroleerd en lessen uit de praktijk worden doorvertaald in nieuwe projecten. Om die reden heeft Woord en Daad 4% van de doelbestedingen geïnvesteerd in kennismanagement en audits.

Begrotingssystematiek

Sinds 2019 werkt Woord en Daad via een nieuwe begrotingssystematiek, passend bij de veranderende context en werkwijze, waarbij de focus van lineair plannen verschuift naar navigeren. Er wordt een onderscheid gemaakt in de reguliere begroting (met bijbehorende normeringen voor bijvoorbeeld overheadkosten in relatie tot inkomsten) en een business development begroting voor nieuwe subsidiekansen in het komende jaar. De reguliere begroting wordt gepubliceerd en betreft de reguliere inkomsten vanuit particulieren, bedrijven, kerken, vermogensfondsen en reeds bekende subsidies. Deze bedragen zijn redelijk goed te plannen, in tegenstelling tot subsidievoorstellen (die al dan niet goedgekeurd worden en die tot grote schommelingen in inkomsten en bestedingen kunnen leiden). In de business development begroting wordt gewerkt met een return on investment (ROI), waarbij de investering om een voorstel in te dienen wordt

afgezet tegen de verwachte totale inkomsten vanuit deze subsidies en eigen bijdragen van consortiumpartners. De business development begroting fungeert als een intern sturingsdocument, dat steeds wordt bijgewerkt

Saldo van de baten en lasten

Het saldo van de baten en lasten is nagenoeg nihil. Zoals gepland is de algemene projectenreserve afgebouwd in 2020 en ingezet voor projecten waar fondsenwerving als gevolg van corona lastiger bleek. Anderzijds zijn sponsorfondsen en INCE fondsen in 2020 opgelopen, besteding hiervan zal in 2021 plaatsvinden, waarbij in 2020 voor projecten rond onderwijskwaliteit al gestart is met het uitrollen hiervan in alle landen waar Woord en Daad onderwijsprojecten heeft. De noodhulpfondsen (met name voor noodhulp Libanon) zijn licht toegenomen, wat in 2021 besteed zal worden in samenwerking met andere partners.

Reserves en fondsen

De totale reservepositie van Woord en Daad is zoals gepland in 2020 afgenomen, met name door de toekenningen vanuit de algemene projectenreserve bij projecten waar door corona fondsenwerving lastiger was en de afroaming van de koersreserve tot een maximumbedrag van € 750.000. Hierdoor kan meer geld aan de doelstelling worden besteed. De algemene projectenreserve bedraagt per eind 2020 € 229.060 (2019: € 549.771) en is beschikbaar voor projectbestedingen in 2021. De algemene projectenreserve dient tussen de 0% en 7,5% van de totale inkomsten te bedragen. Er is een stevige buffer voor koersrisico's. De koersrisico's, die niet in de exploitatie meegenomen worden, dekt Woord en Daad via deze reserve af. Gezien het belang van kwalitatief goede subsidievoorstellen is er per eind 2019 een reserve voor business development gevormd,

waaruit vanaf 2020 voorfinanciering van kosten voor subsidievoorstellen kon plaatsvinden. De reserve is in 2020 helemaal benut. Bij succes worden de gemaakte kosten meegenomen in de wervingsdoelstelling van het project en wordt hiermee de reserve business development weer aangevuld. Via afroaming van de koersreserve en een toevoeging uit algemene middelen is de reserve voor business development per eind 2020 weer op peil gebracht (€ 350.000).

De bestemmingsfondsen zijn gestegen, met name de sponsorfondsen en de INCE-fondsen die zijn gevuld vanuit sponsorgelden. De overige bestemmingsfondsen zijn licht gedaald. In 2020 is er gedurende het jaar door de fondsmatchers in nauw overleg met projectleiders en fondsenwerfers gestuurd op een optimale match van inkomsten en bestedingen.

Liquiditeit

De liquiditeitspositie van Woord en Daad is toegenomen, met name door een aantal voorschotten vanuit subsidieverstrekkers. In 2021 zal, ook gezien het huidige negatieve rente-regime, bij voorkeur gewerkt worden op afroepbasis in plaats van via vaste bevoorschotting zoals tot op heden gebruikelijk was. De liquiditeit is ruim voldoende om tijdig aan verplichtingen te voldoen.

Kostenpercentages/ratio's en Return on Investment (ROI)

Woord en Daad stuurt strak op kostenpercentages. Die sturing is gebaseerd op twee normpercentages. De eerste is de norm voor beheer en administratie (B&A). Woord en Daad volgt hierin de richtlijn van Goede Doelen Nederland en het voorgeschreven model zoals opgenomen in de richtlijn verslaggeving RJ 650. Het maximale percentage voor beheer en administratie is door Woord

en Daad genormeerd op een gemiddelde over drie jaar van maximaal 3,1%. In 2020 bedroeg het gerealiseerde percentage 2,88%, wat hoger is dan in 2019 toen een incidentele BTW teruggave over meerdere jaren zorgde voor lagere kosten. De totale overhead (fondsenwervingskosten en beheer en administratie) mag, volgens de eigen norm van Woord en Daad, gemiddeld maximaal 7,5% over drie jaar van de totale baten bedragen. In 2020 kwam Woord en Daad uit op 9,19% (8,37% in 2019), vooral door de lagere inkomsten vanuit de eigen achterban dan begroot. De gerealiseerde overhead ligt € 250.000 lager dan de begroting voor 2020, maar de totale inkomsten waren ook lager dan begroot. Het driejaarlijks gemiddelde van de realisatie kwam uit op 8,7%. De afgelopen 3 jaar lagen de gerealiseerde inkomsten ruim onder de begroting. Voor 2021 is een overheadpercentage van 7,84% begroot op de reguliere begroting. Gerelateerd aan de reguliere + business development begroting (nieuwe subsidies die nog binnengehaald moeten worden) komt deze uit op 7,01%. Hierbij is het aandeel business development in vergelijking met eerdere jaren minder ambitieus is ingeschat. In toenemende mate wordt voorzien via een flexibele schil als inzet van specifieke expertise nodig is of bij pieken rond subsidieaanvragen.

De doelbestedingsratio (bestedingen aan doelstelling gedeeld door totale bestedingen) nam licht toe naar 89,65% (2019 88,14%). De normpercentages gelden voor Woord en Daad en zijn gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van Woord en Daad. Andere stichtingen die in de consolidatie betrokken zijn, zoals Woord en Daad Winkels, hebben een eigen verdienmodel en worden dus op een andere wijze genormeerd.

Geconsolideerde balans per 31 december (na resultaatsbestemming)

Activa	2020 €	2019 €
Vaste Activa:	8.859.965	11.151.969
Immateriële vaste activa (1)	1.824.891	1.167.959
Activering website/softwareontwikkeling in het kader van bedrijfsvoering en doelstelling		
Materiële vaste activa (2)	390.551	331.645
In het kader van bedrijfsvoering		
Financiële vaste activa (3)	6.644.253	9.652.366
Leningen/deelnemingen/overige vorderingen	2.015.591	2.239.926
Vorderingen vanuit inkomstencontracten in het kader van de doelstelling	4.628.932	7.412.440
Viottende Activa:	14.082.950	13.711.272
Vorraden (4)	931.995	820.440
Goederenvoorraad in het kader van de doelstelling		
Vorderingen en overlopende activa (5)	6.088.232	6.467.665
Liquide middelen (6)	7.062.723	6.423.167
Totaal activa	22.942.915	24.863.241
Passiva		
Reserves en fondsen	8.436.100	8.436.931
Reserves (7)	4.050.296	4.559.495
Stichtingskapitaal	272	272
Continuïteitsreserve	2.720.964	2.731.599
Bestemmingsreserves:		
Koersreserve	750.000	927.853
Reserve gerealiseerde deelnemingsresultaten	0	0
Reserve Business development	350.000	350.000
Algemene projectenreserve	229.060	549.771
Fondsen (8)	4.385.804	3.877.437
Sponsorfondsen	772.838	615.239
INCE fondsen	740.284	517.805
Bestemmingsfondsen noodhulp	703.034	506.329
Overige bestemmingsfondsen	2.169.647	2.238.063
Voorzieningen (9)	0	0
Langlopende schulden (10)	2.812.407	6.590.588
Kortlopende schulden (11)	11.694.408	9.835.722
Projecten en programma's	9.527.905	7.288.204
Vooruitontvangen sponsorgelden	697.961	756.836
Overige schulden en nog te betalen kosten	1.468.542	1.790.683
Totaal passiva	22.942.915	24.863.241

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2020

	Lopend boekjaar €	Begroot boekjaar €	Voorafgaand boekjaar €
Baten			
Baten van particulieren (12)			
-collecten	118.378	150.000	148.685
-nalatenschappen	630.752	1.200.000	1.889.641
-sponsorprogramma	9.135.293	9.100.000	9.068.923
-overige giften *	2.911.608	3.825.000	3.080.686
Totaal Baten van particulieren	12.796.031	14.275.000	14.187.935
Baten van bedrijfsleven (13) *	3.123.541	3.965.000	3.327.906
Baten van subsidies van overheden (14)	4.427.635	866.902	1.310.003
Baten van andere organisaties zonder winststreven (15) *	4.725.179	6.902.984	5.329.404
Som van de geworven baten	25.072.386	26.009.886	24.155.248
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en of diensten (16)			
Baten uit leveranciersrol en bewustwording	231.424	150.000	260.596
Baten uit brutowinst op verkopen artikelen	826.655	1.630.000	1.121.968
Som van de geworven baten uit tegenprestaties	1.058.079	1.780.000	1.382.564
Som van de baten*	26.130.465	27.789.886	25.537.812
Lasten			
Besteed aan doelstellingen:			
Structurele programma's (17)	20.434.771	20.124.982	17.877.156
Educatie (EDU)	11.483.553	10.836.931	11.361.971
Werk en Opleiding (W&O)	4.014.799	2.747.193	1.744.691
Inclusieve Agribusiness (IA)	903.690	1.480.464	1.387.278
Water, Sanitatie en Hygiëne (WASH)	1.193.300	2.046.207	929.895
Gezondheidsprogramma (HEALTH)	0	0	10.219
Huizenbouwprogramma (LCH)	53.089	288.250	-55.667
Beleidsbeïnvloeding (PI)	68.727	0	27.350
Capaciteitsopbouw (SPN)	0	0	788
Resilience (RES)	236.518	0	0
Regio-allianties	10.493	135.997	305.884
Overig	280.838	200.000	262.212
Partnerrol in Nederland	2.189.764	2.389.940	1.902.535
Noodhulp (18)			
-verstrekke steun via organisaties/instanties ter plaatse	640.276	1.649.809	728.135
Lobby (19)	321.587	490.137	357.931
Bewustwording (20)	726.523	767.746	848.904
Kennismanagement (21)	382.438	183.433	417.266
PMA (22)	603.089	827.798	656.337
Totaal besteed aan doelstellingen	23.108.684	24.043.905	20.885.729

	Lopend boekjaar	Begroot boekjaar	Voorafgaand boekjaar
Lasten (vervolg)			
Wervingskosten baten: ((24) en appendix 3)	1.638.495	1.862.346	1.499.285
Kosten eigen fondsenwerving	1.424.213	1.623.936	1.337.095
Kosten subsidies van overheden	214.282	238.410	162.189
Kosten leveranciersrol (25)	102.167	124.885	178.263
Kosten verkoop goederen (16)	365.364	370.571	317.231
Kosten Beheer & Administratie (26)	741.040	723.118	610.333
Som van de lasten	25.955.751	27.124.825	23.490.839
Saldo voor financiële baten en lasten	174.714	665.061	2.046.972
Saldo financiële baten en lasten (27)	-101.851	0	-97.087
Saldo van resultaten van organisaties waarin wordt deelgenomen (28)	-73.694	0	-451.329
Saldo van baten en lasten **	-831	665.061	1.498.556
Bestemming saldo baten en lasten:			
Toevoeging/onttrekking aan:			
-Continuïteitsreserve	-10.635	0	76.276
-Algemene projectenreserve	-320.711	46.252	565.698
-Reserve deelnemingen	0	0	212.798
-Koersreserve	-177.853	243.809	248.115
-Sponsorfondsen	157.599	0	39.785
-INCE fondsen	222.479	0	-7.116
-Bestemmingsfondsen noodhulp***	196.705	0	-324.148
-Garantiefonds bedrijfsontwikkeling	0	0	-8.904
-Reserve witte vlekkenbeleid		100.000	
-Reserve business development (in verband met aanvraag/voorfinanciering subsidieprojecten)	0	200.000	350.000
-Overige bestemmingsfondsen	-68.415	75.000	346.052
	-831	665.061	1.498.557

- * waarvan baten noodhulp in 2020 € 1.207.311 (Begroot € 2.000.000; 2019: € 574.610),
verantwoord onder giften particulieren, bedrijfsleven en andere organisaties zonder winststreven
- ** zie appendix 6 voor een analyse van het saldo van baten en lasten ten opzichte van de begroting
- *** zie ook bestemmingsfondsen noodhulp (8)
- **** exclusief vermogensfondsen, laatstgenoemde zitten in kosten eigen fondsenwerving

Geconsolideerd Kasstroomoverzicht over 2020:

	2020	2019
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo van baten en lasten:	-831	1.498.556
<i>Aanpassingen betreffende:</i>		
Afschrijvingen immateriële vaste activa (1)	297.193	280.431
Afschrijvingen materiële vaste activa (2)	114.217	60.706
Mutatie voorziening op verstrekte leningen (3)	-16.575	36.015
Afboeking op verstrekte leningen (3)	0	0
Resultaat deelnemingen (3)	73.694	451.329
<i>Aanpassing veranderingen werkkapitaal:</i>		
Mutaties in voorraden (4)	-111.555	-133.198
Langlopende vorderingen op subsidieverstrekkers (3)	2.783.508	2.745.399
Mutaties in vorderingen (5)	379.433	-129.623
Langlopende projectverplichtingen (10)	-3.901.399	-3.875.320
Mutaties in projectverplichtingen kortlopend (11)	2.239.701	-495.482
Mutaties in vooruit ontvangen sponsorgelden (11)	-58.875	-8.555
Mutaties in overige schulden en nog te betalen kosten (11)	-322.140	-102.990
Kasstroom uit operationele activiteiten (A)	1.476.371	327.269
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investeren in immateriële vaste activa (1)	-954.125	-164.015
Investeren in materiële vaste activa (2)	-173.123	-129.784
Desinvesteringen materiële vaste activa (2)		0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten (B)	-1.127.248	-293.799
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Verstreking leningen aan partnerorganisaties e.d. (3)	-172.179	-213.767
Ontvangen aflossing op verstrekte leningen (3)	102.950	283.947
Overige mutaties in verstrekte leningen (3)	0	80.047
Mutatie langlopende huurtermijnen (3)	80.047	-80.047
Verstreking leningen aan / inbreng agio in deelnemingen (3)	156.398	-272.500
Ontvangen langlopende schulden (10)	153.475	3.274
Aflossing langlopende schulden (10)	-30.257	-23.479
Kasstroom uit financieringsactiviteiten (C)	290.434	-222.525
Mutatie liquide middelen (A + B + C)	639.556	-189.055
Liquide middelen per 1 januari	6.423.167	6.612.221
Liquide middelen per 31 december	7.062.723	6.423.166
Mutatie liquide middelen	639.556	-189.055

Toelichting:

- Sinds 2013 wordt afgeschreven op de geactiveerde kosten voor softwareontwikkeling per eind 2012. Investeren in de softwareontwikkeling na 2013 worden dusdanig afgeschreven dat ultimo 2024 de investering geheel is afgeschreven.
- De vorderingen op subsidiënten vanuit inkomstencontracten en de verplichtingen aan partnerorganisaties zijn beiden afgenomen, wegens het ontbreken van nieuwe meerjarige toekenningen op subsidiecontracten die tot vorderingen leiden. Op binnengehaalde subsidiecontracten zijn in mindere mate meerjarige toezeggingen aan partners gedaan.
- De liquide middelen zijn licht gegroeid ten opzichte van 2020. Op een aantal binnengehaalde subsidiecontracten is bevoorschotting ontvangen. In de loop van de jaren verbeterd de liquiditeitspositie mede door de jaarlijkse afschrijvingspost op de geactiveerde kosten softwareontwikkeling.

Toelichting op de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten

Algemene toelichting

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, hierna te noemen Woord en Daad, opgericht op 5 juli 1973, is gevestigd in Gorinchem en verleent ontwikkelingshulp, doet hiervoor fondswerving, verkoopt artikelen en stelt expertise ter beschikking. Zij is ingeschreven in de Kamer van Koophandel onder nummer 41.118.168. Vrijwilligers vormen door het gehele land comités ten behoeve van fondsenwerving. Per 1 januari 2017 zijn die vrijwilligersgroepen die een (kringloop)winkel exploiteren, overgegaan naar de in 2016 opgerichte stichting Woord en Daad Winkels. Eind 2020 zijn er 57 (2019: 60) vrijwilligerscomités.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens opgenomen van Stichting Woord en Daad samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken.

Deelnemingen waarop geen overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend (geassocieerde deelnemingen) worden niet betrokken in de consolidatie. Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere worden geëlimineerd. Eliminatie kan vanwege het gewenste inzicht in voorkomende gevallen achterwege blijven.

De in de consolidatie begrepen organisaties zijn:

- Stichting Woord en Daad Winkels te Gorinchem (100%);
- Job Booster Nederland B.V. te Gorinchem (100%);
- Foundation Word2Act te Washington (100%).

In 2017 is Foundation Word2Act opgericht. De stichting heeft als doel om inkomsten te verwerven in Noord-Amerika en op deze manier bij te dragen aan de doelstelling van Woord en Daad. In Foundation Word2Act heeft de raad van bestuur van Woord en Daad overheersende zeggenschap op de bestuursbenoemingen. Leden van de raad van bestuur van stichting Woord en Daad Winkels zijn tevens lid van de raad van bestuur van Woord en Daad, waardoor invloed van betekenis wordt uitgeoefend. In het kader van de bedrijfsmatige aanpak van het Werk en Opleiding programma is Job Booster Nederland B.V. opgericht in 2019, waarin Woord en Daad 100% aandeelhouder is en op grond waarvan overheersende zeggenschap aanwezig is. De jaarrekening bevat de geconsolideerde cijfers van bovengenoemde organisaties, in bijlage 1 worden de enkelvoudige cijfers (samengevat) gepresenteerd. De binnen de stichting Woord en Daad Winkels gemaakte kosten zijn in de geconsolideerde jaarrekening verantwoord onder een aparte kostendrager.

Verbonden partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggen-

schap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht, voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Incluvest B.V. en Stichting Poverty Share Investment

Achtergestelde lening stichting Poverty Share Investment 2012

In het boekjaar heeft Stichting Woord en Daad voor de uitvoering van een deel van haar agribusiness-programma samengewerkt met stichting Poverty Share Investment (PSI). Stichting PSI is een onafhankelijke stichting met een eigen bestuur (geen groepsmaatschappij), waarvan stichting Woord en Daad twee van de vijf leden kan benoemen. Stichting PSI is de enige aandeelhouder van Incluvest B.V. Binnen deze entiteit vinden de activiteiten plaats met betrekking tot het financieren van bedrijfsontwikkeling in het Zuiden (impact investing). Daarnaast wordt capaciteitsopbouw verstrekt. Beiden zijn opgericht in 2012. In 2012 heeft Stichting Woord en Daad de door haar in het verleden opgebouwde leningenportefeuille overgedragen aan Stichting PSI, die deze heeft doorgezet via een storting op aandelen en een achtergestelde lening aan Incluvest B.V. De leningenportefeuille die in 2012 is overgedragen is door Stichting PSI is gefinancierd met een achtergestelde lening van Stichting Woord en Daad.

Achtergestelde lening Incluvest B.V.

In 2017 is een lening verstrekt aan Incluvest B.V. ter gedeeltelijke financiering van een door hen te financieren agribusiness-programma in de vorm van een achtergestelde lening.

De overeengekomen voorwaarden van de Lening uit 2012 aan PSI en de verstrekte Lening in 2017 aan Incluvest B.V., zijn niet marktconform. Hier is voor gekozen, gegeven de verbondenheid en de overeenkomende doelstellingen die nagestreefd worden. Zie verder de toelichting onder (3) Financiële vaste activa.

Evenals in de vorige jaren is in het boekjaar personeel van Stichting Woord en Daad gedetacheerd geweest bij Incluvest B.V. Het betreft medewerkers die zich bezig houden met fondsenwervende activiteiten en het programma Inclusieve Agribusiness, die hun expertise op het gebied van bedrijfsontwikkeling inzetten bij Incluvest B.V. Daarnaast zijn werkzaamheden vanuit Finance & Control voor Incluvest Management services B.V. en PSI verricht. Deze opbrengsten zijn verantwoord onder opbrengsten leveranciersrol (zie ook toelichting (16)).

Deelneming iMPACT Booster Holding B.V.

In 2015 is de deelneming iMPACT Booster Holding B.V. opgericht, gezamenlijk met Fair & Sustainable Participations B.V. en Coöperatie New World Campus U.A. In 2019 heeft de stichting de aandelen ter overname aangeboden. Deze overname is in de loop van 2020 afgerond.

Deelneming PerspActive

In 2016 is de coöperatie PerspActive opgericht, een samenwerkingsverband van een aantal christelijke ontwikkelingsorganisaties, waarin Woord en Daad € 197.000 heeft ingebracht. Jaarrekeningen zijn tot en met 2019 beschikbaar. De stortingen zijn geoormerkt als vermogen van de coöperatie en blijven eigendom van de inbrengers. In het verslagjaar is de omvang van de oorspronkelijk inbreng teruggebracht vanwege een krimp van de activiteiten.

Deelneming Business Booster Fund

Eind 2016 is het Business Booster Fund opge-

richt, waarin Woord en Daad tot € 500.000 heeft ingebracht. In 2019 is gestart met een herstructurering, waarbij tot uittreding van Woord en Daad is besloten, met overname van één van de deelnemingen van het Business Booster Fund, hetgeen begin 2020 is geformaliseerd. De deelneming in het Business Booster Fund is ultimo 2019 verminderd tot de waardering van de over te nemen deelneming van het Business Booster Fund. Hoewel deze overname ultimo 2020 nog niet was geformaliseerd, is het resultaat uit deze deelneming wel overeenkomstig de overnameprijs verwerkt.

Deelneming Fair Factory Development I Coöperatief U.A.

Op 7 november 2018 is Fair Factory Development I Coöperatief U.A. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment. Bepaald is dat stichting Woord en Daad als lid van de coöperatie qua aandeel en zeggenschap een maximaal percentage van 19 aanhoudt, wat betekent dat deelneming gewaardeerd op kostprijs.

Deelneming Inluvest Management Services B.V.

Op 7 november 2018 is Inluvest Management Services B.V. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment, waarin beiden gelijke zeggenschap hebben. Omdat Woord en Daad geen overheersende zeggenschap hierin heeft, is deze deelneming niet geconsolideerd

Zie voor verdere toelichting op deelnemingen hetgeen is opgenomen onder (3) Financiële vaste activa.

Toelichting Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de transactiekoers.

Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende instellingen, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

Omrekening van vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden in de betreffende valuta omgerekend tegen de geldende koers op transactiedatum. De activa en verplichtingen in vreemde valuta worden per balansdatum omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. (On)gerealiseerde koersverschillen met betrekking tot aangegane verplichtingen worden onttrokken/toegevoegd aan de koersreserve sponsorprogramma voor de sponsorprogramma's en voor de koersreserve overige projecten aan de overige projecten. Ultimo 2019 bleek de koersreserve op een voldoende niveau te zijn, waardoor verdere dotaties onwenselijk werden geacht. De dotatie van € 0,50 per kind per maand aan de koersreserve sponsorprogramma is herbestemd voor een

groei in het uit te keren bedrag per maand aan de partnerorganisatie. De 0,5% opslag voor koersrisico op de overige bestedingen als dotatie aan de koersreserve overige projecten

is komen te vervallen. Koersverschillen van liquide middelen worden toegerekend aan het beleggingsresultaat.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vaste Activa

Immateriële vaste activa	Immateriële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en (eventuele) bijzondere waardeverminderingen.
Materiële vaste activa	Materiële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en (eventuele) bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa vinden lineair plaats op basis van een vast percentage van de aanschafwaarde, op basis van verwachte economische levensduur, rekening houdend met de eventuele restwaarde.
Financiële vaste activa	Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatie-methode op basis van de nettovermogenswaarde. Daarbij worden deelnemingsresultaten verwerkt voor zover zij betrouwbaar zijn in te schatten. Deelnemingen waarin geen invloed van betekenis wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. De verstrekte leningen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde. Vervolgens worden deze vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen. De vorderingen met een verwachte betalingstermijn van meer dan een jaar, samenhangend met meerjarige inkomstencontacten op subsidies overheden, bedrijfsleven, andere fondsenwervende organisaties (vermogensfondsen), worden ter wille van het inzicht onder de financiële vaste activa gepresenteerd.
Bijzondere waardeverminderingen vaste Activa	Woord en Daad heeft beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig is. Voor zover deze zijn toegepast, is dit bij het betreffende vaste actief toegelicht.

Viottende Activa

Voorraden	De voorraden worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, onder aftrek van een voorziening voor incurrantheid.
Vorderingen	De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.
Liquide middelen	De liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.
Effecten	Effecten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Indien sprake is van een bijzondere waardevermindering vindt waardering plaats tegen deze lagere waarde; afwaardering vindt plaats ten laste van de staat van baten en lasten. Indien van een dergelijk individueel effect de reële waarde onder de kostprijs komt, wordt de waardevermindering direct verwerkt ten laste van de staat van baten en lasten. Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via de staat van baten en lasten worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Effecten als onderdeel van de viottende activa hebben een looptijd van korter dan een jaar.

Passiva:

Reserves	Reserves, voor zover zij niet wettelijk verplicht zijn, ontstaan op initiatief van de Raad van Bestuur, zij worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.
Fondsen	Fondsen ontstaan door ontvangen gelden van donateurs met een specifieke bestemming, waarvan nog geen besteding heeft plaatsgevonden. Zij worden gewaardeerd tegen nominale waarde.
Langlopende schulden	De langlopende schulden worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde, meestal gelijk aan de nominale waarde.
Projectverplichtingen	Projectverplichtingen leiden tot het ontstaan van een schuld aan een consortiumpartner/partnerorganisatie, op het moment van het genomen besluit door Stichting Woord en Daad en gecommuniceerd met betrokkenen. Eventueel met deze schuld samenhangende vorderingen inzake de overeengekomen eigen bijdragen van deze partijen ten aanzien van deze toekenningen, worden in mindering gebracht op de project-verplichtingen.
Kortlopende schulden	De kortlopende schulden worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde, meestal gelijk aan de nominale waarde.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen	De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben, waarbij matching wordt toegepast. Er is gevolg gegeven aan de RJ uiting eind 2020 met betrekking tot onvoorwaardelijke subsidie-verplichtingen, wat er toe leidde dat de gehele projectverplichting met betrekking tot sponsor-programma's genomen wordt op moment van toezegging in plaats van deze te matchen met de inkomsten die deels in het volgende jaar binnenkomen.
Baten	
Geworven baten	Alle baten worden verantwoord voor het ontvangen bedrag, zonder dat de door de eigen organisatie gemaakte kosten in mindering worden gebracht. De inkomsten kindsponsoring worden verantwoord in de maand waarin de vordering op de donateur ontstaat, conform de overeenkomst met de donateur. Voor de giften die niet bestemd zijn voor kindsponsoring en waarvoor geen overeenkomst is afgesloten, is dat het moment waarop de giften ontvangen worden en betreffen dus baten van donateurs waar geen evenredige tegenprestatie tegenover staat. Tevens worden baten gerealiseerd uit bedrijven en/of andere organisaties zonder winststrev-en die worden verwerkt in het jaar waarin het bedrag is ontvangen, dan wel door die derde is toegezegd en betrouwbaar is vast te stellen. Ingeval deze inkomstencontracten een meerjarig kar-akter hebben en betrekking hebben op de eigen bijdragen van inkomsten uit subsidiecontracten, worden deze inkomsten van meerdere jaren in het boekjaar verantwoord, voorzover bijbehorende bestedingen in het boekjaar zijn gedaan. Baten uit subsidies van overheden worden als bate opgenomen voor zover en naar rato de bijbe-horende bestedingen in het boekjaar worden gedaan, wordt voldaan aan de subsidievoorwaarden en redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen. In geval Woord en Daad subsidies van overheden als penvoerder ontvangt, worden subsidie-inkomsten verantwoord binnen het boekjaar overeenkomstig de toekenningsystematiek, zoals nader uiteengezet bij de bestedingen. De inkomsten uit eigen bijdragen van consortiumpartners ten behoeve van inkomsten uit subsi-decontracten, worden in de inkomsten van Woord en Daad verantwoord in geval Woord en Daad penvoerder is en dus voor het geheel verantwoordelijk is. Daarnaast worden inkomsten vanuit eigen bijdragen van begunstigten meegenomen, indien zij vereist zijn als verplichte eigen bijdrage bij de verstrekking van subsidies. Met ingang van het verslagjaar worden deze inkomsten van begunstigten eveneens meegenomen indien de donor Woord en Daad mede verantwoordelijk houdt voor realisatie van deze eigen bijdragen en Woord en Daad, vergelijkbaar met subsidiecontracten, in deze projecten eveneens optreedt als penvo-erder en dus voor het geheel verantwoordelijk is. Stichting Woord en Daad houdt een vast percentage op de inkomsten in ter dekking van de over-headkosten (7,5% bij reguliere projecten, 6% bij noodhulp). Met ingang van 1 juli 2018 wordt tevens bij reguliere projecten een percentage ingehouden van 3,5% op de inkomsten ter dekking van de bewustwordingsactiviteiten in het Noorden. Eventuele verschillen met de werkelijke kosten (zoals in de jaarrekening verantwoord) worden ten gunste of laste van de algemene projectenreserve geboekt. Op projecten wordt een standaard opslag gehanteerd van 5% voor kennisontwikkeling en netwerken. Deze opslag wordt gedoteerd aan een reserve kennisontwikkeling/netwerken, vanuit deze reserve worden de werkelijke bestedingen gedekt. De baten uit nalatenschappen worden toegerekend aan het boekjaar, voorzover die bekend is, beneficiair aanvaard is in het boekjaar en de omvang van de nalatenschap voldoende betrouwbaar is vast te stellen. Tevens wordt de Handreiking vruchtgebruik nalatenschappen van Goede Doelen Nederland toegepast, waarin nadere voorschriften ten aanzien van de waardering van erfenissen belast met vruchtgebruik zijn vermeld, zoals gepubliceerd begin 2018. Deze worden gewaardeerd tegen de reële waarde in Nederland, mits dit dienstverlening in het kader van de doelstelling betreft. In dat geval geldt, naast de door donateur gemaakte onkosten, een maximum van € 7.500 voor geleverde tijdsinspanning per project.
Baten uit nalatenschappen	
Baten in natura	
Lasten	
Bestedingen aan doelstelling	De projectverplichtingen worden geheel ten laste gebracht van het jaar waarin het besluit tot toe-kennig schriftelijk aan de partners is meegedeeld, ook als het een meerjarige toekenning betreft.
Niet tot uitkering ge-komen verplichtingen	De bestedingen 2020 zijn verminderd met een bedrag € 477.451 (2019: € 585.306) wegens niet gedane bestedingen door partnerorganisaties in eerdere projectperiodes.
	Bij grote bestemde projectfinancieringen, meestal gewonnen uit subsidies overheden, die contrac-tueel zijn vastgelegd, worden inkomsten toegerekend voor zover de bestedingen op dat project zijn gerealiseerd. In geval er geen eigen bijdrage gewonnen hoeft te worden, dan wel de eigen bijdrage vereist door de subsidiegever aan Woord en Daad ultimo het verslagjaar reeds geheel is gerealiseerd, worden bestedingen in het boekjaar toegekend voor de gehele projectperiode en de

bijbehorende inkomsten verantwoord. In geval er een eigen bijdrage gewonnen dient te worden, die nog niet geheel is gerealiseerd, worden de bestedingen toegekend tot de hoogte van het percentage van de gerealiseerde eigen bijdrage.

Besluiten ten aanzien van projecten die na het boekjaar worden genomen leiden niet tot project-verplichtingen in desbetreffend boekjaar.

Projectverplichtingen die in het verslagjaar door de partner niet geheel zijn besteed, worden teruggevorderd. Deze teruggevorderde gelden komen in principe beschikbaar voor nieuwe toekenningen.

Personeelskosten	Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten en voor zover ze verschuldigd zijn aan medewerkers respectievelijk de belastingautoriteit. De pensioenregeling is verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De over het verslagjaar verschuldigde premie wordt als last verantwoord. Woord en Daad is vrijwillig aangesloten bij het Pensioenfonds voor Zorg en Welzijn (PFZW). Medewerkers bouwen hierdoor pensioen op bij dit pensioenfonds. Het pensioenpakket bestaat uit: * Ouderdomspensioen * Arbeidsongeschiktheidspensioen * Nabestaandenpensioen Het PFZW hanteert een middelloonregeling. Dit betekent dat het pensioen gebaseerd is op het salaris dat de deelnemers gemiddeld verdienen. Een derde van de premie wordt op het salaris van de medewerker ingehouden. De werkgever betaalt twee derde van de premie. Op de Nederlandse pensioenregelingen zijn de bepalingen van de Nederlandse Pensioenwet van toepassing en worden op contractuele basis premies aan pensioenfonds betaald door Woord en Daad. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Vooruitbetaalde premies worden opgenomen als overlopende activa indien dit tot een terugstor-ting leidt of tot een vermindering van toekomstige betalingen. Nog niet betaalde premies worden als verplichting op de balans opgenomen.
Pensioenen	
Gemengde kosten	Organisatiekosten die zowel betrekking hebben op fondsenwerving als op voorlichting en bewustwording worden naar verhouding verdeeld, en in de staat van baten en lasten toegelicht. Salariskosten worden toegerekend op basis van tijdsbesteding.

Financiële instrumenten Liquiditeit- en beleggingsbeleid

De tijdelijk overtollige liquide middelen worden belegd bij betrouwbare banken, ter beheersing van het liquiditeitsrisico. Dat betekent in de praktijk spaartegoeden met rente, deposito's of bij een langere horizon in obligaties die aan-gehouden worden tot het einde van de looptijd. In 2020 zijn de overtollige liquide middelen ondergebracht bij de Rabobank. De organisatie geeft invulling aan de Richtlijn financieel beheer afkomstig van Goede Doelen Nederland. Het beleid van de Rabobank sluit aan op de punten genoemd in deze Richtlijn. Zie verder het jaarverslag.

Valutarisico

De organisatie is wereldwijd werkzaam. Het valutarisico heeft vooral betrekking op het nakomen van toekomstige projectverplichtin-

gen. Op basis van een risicoanalyse is bepaald dat valutarisico's niet worden afgedekt met valutatermijncontracten, gegeven de wereldwij-de spreiding. Zie verder hetgeen is opgenomen onder Omrekening vreemde valuta.

Begroting 2020 en meerjaren-begroting

In de jaarrekening zijn gegevens uit de begroting 2020 verwerkt. Deze is vastgesteld door de Raad van Toezicht d.d. 13 december 2019. Deze begroting is, evenals de begroting 2019, opgesteld via de begrotingssystematiek, passend bij de veranderende context en werkwijze van Woord en Daad, waarbij de focus van lineair plannen verschuivend naar navigeren. Er wordt een onderscheid gemaakt in de reguliere begroting (met bijbehorende normeringen voor bijvoorbeeld overheadkosten in relatie tot inkomsten) en een business development

begroting voor nieuwe subsidiekansen in het komende jaar. De reguliere begroting wordt gepubliceerd en betreft de reguliere inkomsten vanuit particulieren, bedrijven, kerken, vermogensfondsen en reeds bekende subsidies. In de business development begroting wordt gewerkt met een return on investment (ROI), waarbij de investering om een voorstel in te dienen wordt afgezet tegen de verwachte totale inkomsten vanuit deze subsidies en eigen bijdragen van consortiumpartners. De ROI is genormeerd op minimaal 20, inkomsten vanuit de business development begroting dienen dus minimaal 20 keer de kosten van het indienen van een aanvraag te bedragen. De business

development begroting fungeert als een intern sturingsdocument, waarbij in het jaarverslag gerapporteerd wordt over de gerealiseerde kosten en inkomsten met betrekking tot nieuwe subsidies.

Fiscale positie

Vennootschapsbelasting

Woord en Daad is vrijgesteld van het betalen van vennootschapsbelasting. Stichting Woord en Daad Winkels maakt gebruik van de aftrek voor kenbaar fondsenwervende activiteiten, waarmee heffing van vennootschapsbelasting wordt voorkomen.

ingezet op dit traject. Ultimo 2020 was nog € 827.737 in ontwikkeling en nog niet in gebruik genomen. De geactiveerde kosten zullen over een periode van tot ultimo 2024 afgeschreven voor de helft ten laste van de organisatiekosten en voor de andere helft ten laste van bestedingen aan partnerorganisaties.

Tevens is in 2016 in Stichting Woord en Daad Winkels geïnvesteerd in winkelautomatisering

en een ERP-pakket. In 2017 is deze in gebruik worden genomen en wordt vanaf dat moment afgeschreven. Daarnaast vinden jaarlijks vestigingsgebonden investeringen in winkelautomatisering plaats in verband met in het verslagjaar nieuw geopende winkels.

Toelichting op de geconsolideerde balans

(Alle bedragen zijn in €)

(1) Immateriële vaste activa

Per 31 december lopend jaar **1.824.891**
Per 31 december vorig jaar 1.167.959

	Website	Software	Totalen
	2020	2020	2020
Boekwaarde 1-1	33.368	1.134.591	1.167.959
Investerings boekjaar	0	954.125	954.125
Afschrijvingen boekjaar	-17.439	-279.754	-297.193
Boekwaarde 31-12	15.929	1.808.962	1.824.891
Aanschafwaarde ultimo boekjaar	81.135	3.644.872	3.726.007
Cumulatieve afschrijvingen	-65.206	-1.835.910	-1.901.116
Boekwaarde ultimo boekjaar	15.929	1.808.962	1.824.891

In 2018 is een nieuwe website in gebruik genomen, waarvan de jaarlijkse afschrijvingen € 17.806 bedragen.

In 2020 zijn, evenals in 2019 gerichte investeringen gedaan in uitbreiding en verbetering van de software, die afgeschreven worden over de verwachte resterende levensduur van de software. De overige software-uitgaven ten

behoefte van Woord en Daad en de partnerorganisaties zijn direct in het resultaat geboekt, aangezien deze kosten meer het karakter van onderhoud hebben. De totale geactiveerde kosten van bestaan voor € 3.644.872,- uit externe kosten (waarvan € 2.480.155,- voor licenties/softwareontwikkeling en € 784.782,- voor projectmanagement) en voor € 379.935 uit interne personeelskosten van personeel dat is

(2) Materiële vaste activa

Per 31 december lopend jaar **390.551**
Per 31 december vorig jaar 331.645

	Inventaris	Auto	Totalen
	2020	2020	2020
Boekwaarde 1-1	253.437	78.208	331.645
(Des)investeringen boekjaar	106.623	66.500	173.123
Afschrijvingen boekjaar	-106.668	-7.549	-114.217
Boekwaarde 31-12	253.392	137.159	390.551
Aanschafwaarde ultimo boekjaar	752.085	172.819	924.904
Cumulatieve afschrijvingen	-498.693	-35.660	-534.353
Boekwaarde ultimo boekjaar	253.392	137.159	390.551

De investeringen in inventaris betreffen met name vervangingen van hard- en software en een huurdersinvestering in het gehuurde onroerend goed van de Woord en Daad winkels. De afschrijving van hard- en software is 33,3%, investeringen in het kantoorgebouw 10% en van de overige inventaris 20% van de aanschafwaarde.

Twee medewerkers die veel onderweg zijn, hebben uit kosten oogpunt een auto, waarbij zuinigheid van grote invloed is op de keuze bij aanschaf. Daarnaast beschikken de meeste winkels over een bestelbus voor het ophalen en bezorgen van goederen.

In Stichting Woord en Daad winkels hebben investeringen in winkelinrichting plaatsgevonden in nieuw geopende en te openen winkels, die vanaf het moment van opening van een winkel in 5 jaar worden afgeschreven.

3) Financiële vaste activa

Per 31 december lopend jaar	6.644.523
Per 31 december vorig jaar	9.652.366

	Leningen u/g *	Achtergestelde Lening u/g PSI	Deelnemingen	Vorderingen op subsidiënten	Overige vorderingen	Totaal
Saldo per 1-1	745.040	876.512	538.327	7.412.440	80.047	9.652.366
Mutaties in boekjaar	85.976	0	-230.264	-2.783.508	-80.047	-3.007.843
Saldo per 31-12	831.016	876.512	308.063	4.628.932	0	6.644.523

Leningen u/g

* Toelichting leningen u/g

	(Kantoor)panden partnerorganisaties	Auto's & Overig partnerorganisaties	New World Campus U.A.	Business 4 Development	Incluvest B.V. (achtergesteld)
	2020	2020	2020	2020	2020
Saldo per 1-1	153.215	91.825	0	0	500.000
Uitgeleend in boekjaar	100.000	72.179	0	0	0
Omzetting in langlopende vordering	0	0	0	0	0
Afgeleend in boekjaar	-32.738	-70.019	0	-193	0
Mutatie in voorziening in boekjaar	0	16.554	0	193	0
Saldo per 31-12	220.477	110.539	0	0	500.000
Hoofdsom	388.493	388.538	0	15.000	500.000
Cumulatieve aflossingen	-168.016	-201.820	0	-603	0
Voorziening cumulatief	0	-76.179	0	-14.397	0
Boekwaarde ultimo boekjaar	220.477	110.539	0	0	500.000

Leningen (kantoor)panden partnerorganisaties

In 2016 is een lening voor de financiering van een kantoorpand van een partnerorganisatie verstrekt, die voor 50% is uitbetaald, zie verder toelichting bij de niet uit balans blijvende verplichtingen. Deze lening is volledig als vordering opgenomen (en dus niet voorzien), omdat Woord een Daad een hypothecair recht op de betreffende kantoorpanden heeft. De aflossingstermijn bedraagt bij deze leningen tien jaar. Tevens is in het verleden een lening gegeven aan een partnerorganisatie voor de bouw van een conferentiecentrum. Deze lening was gefinancierd via een aantal ondernemers, die aan Woord en Daad hiervoor leningen verstrekt hadden. In 2012 is de lening van de partnerorganisatie overgedragen aan de ondernemers. Woord

en Daad verzorgt nog wel voor de ondernemers de inhouding van aflossing en rente bij de partnerorganisatie via een overeenkomst van opdracht. Zie ook (10) Schulden op lange termijn. In het verslagjaar is een aanvullende lening van € 100.000 (op een eerdere lening in 2019 van hetzelfde bedrag) verstrekt aan een partnerorganisatie in verband met infrastructuur van het onderwijsprogramma.

Overige Leningen partners in verband met o.m. aanschaf auto's

In 2016 zijn aan vier partnerorganisaties leningen verstrekt ten behoeve van de financiering van auto's voor de programma's. Deze leningen zijn destijds bij verstrekking geheel voorzien. Op het moment van terugbetaling vloeit de vrijval van de voorziening ten

gunste van het resultaat. Aflossingen zijn overeenkomstig het aflossingschema gefactureerd en worden gewoonlijk verrekend met uitgaande projectbetalingen. Het gefactureerde, maar nog niet verrekende bedrag bedroeg ultimo 2019 € 20.320. Dit bedrag zal in 2021 e.v. worden verrekend met projectbetalingen aan de desbetreffende partnerorganisaties. In 2020 zijn twee overige leningen verstrekt aan bestaande partnerorganisaties. Hierop is geen voorziening (meer) getroffen, gegeven het feit dat in de afgelopen jaren is gebleken dat verrekening nagenoeg altijd heeft kunnen plaatsvinden. In 2020 is een lening kwijtgescholden in het kader van verdere afbouw van de relatie met deze partner. Verder zijn twee leningen uit 2016 afgeboekt, die nog wel waren voorzien, wegens geconstateerde onregelmatigheden bij deze partner, wat eveneens leidde tot een breuk met deze organisatie.

Overige leningen

Lening New World Campus U.A./ Overige vorderingen

De twee leningen aan Coöperatie New World Campus U.A., een initiatief om samenwerking binnen de sector te bevorderen, zijn in het verslagjaar afgeboekt, wegens beëindiging van de bedrijfsactiviteiten van New World Campus U.A. De bedongen huurvrije termijn op het onroerend goed van 10 jaar, overeengekomen in 2019, ingaand vanaf 2020 voor de Woord en Daad-ruimte in het pand in Den Haag, is in het verslagjaar afgeboekt.

Business 4 Development

In 2017 is een renteloze lening verstrekt aan Business 4 Development B.V. voor de ontwikkeling van Wiki Change. Aflossing zal plaats vinden vanaf 2019 via 10% van de gerealiseerde licentie-omzet over het voorgaande jaar. Woord en Daad is gerechtigd kosteloos gebruik te maken van de ontwikkelde tool. Voorzichtigheidshalve is een voorziening getroffen.

Achtergestelde lening aan Incluvest B.V. inzake een doorgeleend bedrag Inclusieve Agribusiness

In 2017 is een lening verstrekt aan Incluvest B.V. ter financiering van een deel van een door hen te financieren Inclusieve Agribusiness Development-programma in de vorm van een achtergestelde lening. Incluvest B.V. hoeft deze lening niet terug te betalen als de onderliggende investering door Incluvest wordt afgeboekt. Het beleggingsrisico van deze investeringen ligt daarmee, voor het aandeel van de verstrekte lening, bij Woord en Daad. Bij de bepaling van de voorziening voor oninbaarheid op deze lening kan het

percentage voorziening voor oninbaarheid, dat Inluvest B.V. ultimo 2020 toepast op haar lening, mede van invloed zijn op de bepaling van het percentage dat Woord en Daad op deze lening voorziet. Echter is de vraag of er een voorziening verwerkt wordt, vooral afhankelijk van de inschatting die Woord en Daad zelf ook maakt over de vraag aan het einde van de looptijd van de lening er daadwerkelijke sprake zal zijn van aan afboeking bij Inluvest, die er toe leidt, dat (een deel van) de lening niet terug betaald wordt. Woord en Daad heeft momenteel geen voorziening voor oninbaarheid op deze lening getroffen. Het rentepercentage bedraagt 1% per jaar. De lening heeft een looptijd tot uiterlijk 31 maart 2023, deze wordt mogelijk verlengd tot uiterlijk 31 maart 2028 gezien de veranderde business case en het toetreden van nieuwe leningverstrekkers. Tevens heeft Woord en Daad het recht om de lening om te zetten in aandelen Inluvest B.V. Behorend bij de verstrekking van deze lening heeft Woord en Daad fondsen geworven, die betrekking hebben op bestedingen verbonden aan deze doelstelling. Deze ontvangen geoordeelde bestedingen voor deze activiteiten (IA programma) staat het fonds Agri Business Mozambique' voor een bedrag van € 67.832 ultimo 2020 en is opgenomen onder de fondsen (8). Een eventuele voorziening op de genoemde lening zal in eerste instantie ten laste van dit bestemmingsfonds plaatsvinden.

Achtergestelde lening aan Stichting PSI

In het kader van de overdracht van de leningportefeuille met betrekking tot bedrijfsontwikkeling is in 2012 een achtergestelde lening afgesloten met Stichting PSI. Deze lening heeft een looptijd van tien jaar (die daarna eventueel verlengd kan worden). Het volledige leningbedrag zal aan het einde van de looptijd worden afgelost. Over de uitstaande hoofdsom is een rente verschuldigd van 1%. Stichting PSI hoefde deze lening niet terug te betalen als de onderliggende investeringen, die gedaan worden door Inluvest B.V., werden afgeboekt. In 2017 zijn alle onderliggende leningen ofwel afgeboekt en in mindering gebracht op de lening van Woord en Daad of de uitstaande investeringen door Inluvest terug ontvangen. Afboeking van de lening als gevolg van het afboeken van de onderliggende investeringen is niet meer aan de orde. Het resterende saldo ultimo het verslagjaar had betrekking op gelden uit de destijds overgedragen leningen die door Inluvest B.V. reeds zijn ontvangen. Dit bedrag mag PSI in overeenstem-

ming met de leningsovereenkomst aanwenden voor investeringen binnen de deelneming van PSI, zijnde Inluvest. Inluvest heeft momenteel een substantieel bedrag aan liquiditeit beschikbaar waarmee de gehele lening per direct terugbetaald kan worden. Deze reden, in combinatie met het wegvallen van het risico dat de lening niet terugbetaald hoeft te worden bij afboekingen op de onderliggende investeringen, maakt dat er geen reden is voor het vormen van een voorziening.

	2020	2019	cumulatief
Lening			
Saldo per 1-1 respectievelijk verstrekingsdatum	876.512	1.084.012	2.493.666
Afgelost	0	-207.500	-431.280
Afgeboekt	0	0	-1.185.874
Saldo lening aan PSI per 31-12	876.512	876.512	876.512

Deelneming Coöperatie PerspActive

In 2016 is de coöperatie PerspActive opgericht, samen met zeven andere fondsenwervende organisaties, als voortzetting van de in 2012 gevormde ICCO-coöperatie. De leden in de coöperatie werken met elkaar samen in het bestrijden van armoede wereldwijd. De stortingen zijn geoordeeld als vermogen van de coöperatie en blijven eigendom van de inbrengers. Ultimo 2020 bestaat de coöperatie uit vijf leden, tegenover tien ultimo 2019. Op deze deelneming wordt geen invloed van betekenis uitgeoefend, zodat deze is gewaardeerd op kostprijs. In het verslagjaar is een deel van het oorspronkelijk ingelegde vermogen aan de inbrengers teruggestort.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2020	2019
Saldo per 1-1	197.000	197.000
Mutaties boekjaar	166.992-	-
	30.008	197.000
Deelnemingsresultaat	7.138-	
Saldo per 31-12	22.870	197.000

Deelneming iMPACT Booster Holding B.V.

iMPACT Booster Holding B.V. is opgericht per 15 december 2015 en is gevestigd te 's-Gravenhage. In het verslagjaar werd de in 2019 voorgenomen verkoop van de aandelen afgerond.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2020	2019
Saldo per 1-1	1	179.249
Stortingen in boekjaar	1-	-
	0	179.249
Deelnemingsresultaat	0	179.248-
Saldo per 31-12	-	1

Deelneming Business Booster Fund/Oggro Diary

Woord en Daad neemt deel in het Business Booster Fund, opgericht in december 2016 en is gevestigd in Utrecht. Gedelegeerd fondsbeheerder is Stichting Business 4 Impact, die dit op haar beurt heeft gedelegeerd aan Agribusiness Booster B.V. Aangezien Woord en Daad zeggenschap heeft over de bestemming van haar inleg, en ter wille van het inzicht wordt deze deelneming gewaardeerd volgens de netto-vermogenswaarde. Per eind 2019 is Woord en Daad uitgetreden en is de deelneming in overeenstemming hiermee verwerkt naar 0. Van de in 2019 overgedragen casus in Bangladesh (Oggro Diary) ter waarde van € 70.000 aan Woord en Daad, is in het verslagjaar besloten deze ter overname aan de lokale aandeelhouders aan te bieden tegen een waarde van nihil, de formalisatie hiervan moet in 2021 nog worden afgerond. Voorzichtigheidshalve is in de waardering ultimo 2020 hier rekening mee gehouden.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2020	2019
Saldo per 1-1	70.000	340.907
Deelnemingsresultaat	-69.999	270.907-
Overige mutaties boekjaar	-	-
Saldo per 31-12	1	70.000

Deelneming Fair Factory Development I Coöperatief U.A.

Op 7 november 2018 is Fair Factory Development I Coöperatief U.A. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment. De coöperatie heeft ten doel om door middel van haar bedrijfsvoering en activiteiten mee te werken aan de ontwikkeling van op landbouw gebaseerde verwerkingsbedrijven in ontwikkelingslanden die op regionaal en nationaal vlak sociale en economische ontwikkeling ondersteunen. Stichting Woord en Daad heeft als lid 1 stem en een inbreng van EUR 300.000 toegezegd. Daarnaast heeft 1 donor nog EUR 100.000 toegezegd, zodat de totale toezegging op 400.000 uitkomt. In 2019 is een bedrag van € 260.000 afgeroepen ter financiering van deelnemingen van Fair Factory Development I Coöperatief U.A. Het aandeel van Woord en Daad in deze deelneming komt hiermee op 12%. In het verslagjaar hebben geen afroepingen plaatsgevonden.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2020	2019
Saldo per 1-1	260.000	
Stortingen gedurende het boekjaar	0	260.000
Overige mutaties boekjaar	-	-
Saldo per 31-12	260.000	260.000

Deelneming Inluvest Management Services B.V.

Op 7 november 2018 is Inluvest Management Services B.V. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment, waarin beiden gelijke zeggenschap hebben. Deze vennootschap heeft ten doel om door middel van haar bedrijfsvoering en activiteiten te werken aan de bevordering van de economische ontwikkeling in ontwikkelingslanden, zodanig dat daarmee armoede wordt bestreden en zorgvuldig wordt omgegaan met mens en milieu. Inluvest Management Services B.V. heeft een fondsmanagementovereenkomst gesloten met Fair Factory Development 1 Cooperatief U.A. en Inluvest B.V.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2020	2019
Saldo per 1-1	11.326	
Stortingen gedurende het boekjaar	0	12.500
Deelnemingsresultaat	3.272	1.174-
Saldo per 31-12	14.598	11.326

Deelnemingen Right Jobs Philippines Inc. en Job Booster Chad SARL

Op 2 april 2019 is Job Booster Nederland B.V. opgericht. Stichting Woord en Daad is 100% aandeelhoudster. De vennootschap is een social enterprise en heeft ten doel het perspectief op duurzame werkgelegenheid in het buitenland te bevorderen door middel van het oprichten, verkrijgen en vervreemden van van belangen in social enterprises en het stimuleren, initiëren en ondersteunen van bedrijfsmatige activiteiten die bijdragen aan duurzame werkgelegenheid. Tevens het bijdragen aan overdracht van kennis aan lokale aanbieders en alles wat het het voorstaande in de ruimste zin verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn. In 2020 zijn Right Jobs Philippines Inc. en Job Booster Chad SARL opgericht. Job Booster Nederland B.V. heeft een belang van 24,95% in Right Jobs Philippines Inc en een 100% belang in Job Booster CHAD SARL.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2020	2019
Saldo per 1-1	-	
Stortingen gedurende het boekjaar	10.594	-
Deelnemingsresultaat	-	-
Saldo per 31-12	10.594	-

Recapitulatie deelnemingen

Saldo per 1-1	538.327	717.156
Ingebracht/Terugontvangen in het boekjaar	156.398-	272.500
Deelnemingsresultaten boekjaar	73.866-	451.329-
Saldo per 31-12 deelnemingen	308.063	538.327

Vorderingen op subsidiënten

Dit betreffen vorderingen samenhangend met inkomsten vanuit contracten, waarvan de het te verwachten ontvangstmoment naar verwachting plaatsvindt op een tijdstip later dan 1 jaar na afloop van het verslagjaar. Tegenover deze vorderingen met een langlopend karakter staan bijbehorende toegezegde verplichtingen aan partnerorganisaties met een langlopend karakter. Vorderingen op subsidiënten op meerjarige subsidieprojecten liggen in lijn met toekenningen aan partnerorganisaties als gevolg van de systematiek dat Woord en Daad pas toekenningen doet op het moment dat de inkomsten zeker zijn.

In verband met toekenningen Subsidies overheden:	2020	2019
Ministerie Buitenlandse zaken Employable Youth Ethiopia	307.125	327.500
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Cashew West-Afrika	214.355	351.925
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agri-business Filipijnen (2019: Agri Guatemala)	283.097	33.991
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops-4Crops Burkina Faso	730.406	1.149.344
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops-4Crops Benin	1.115.982	1.162.482
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Sustainable Water Fund Ethiopia	540.219	1.201.199
Norwegian Agency for Development Job Booster Burkina Faso	638.487	1.624.897
Norwegian Agency for Development Bijen en Honing Uganda	106.977	123.621
Europese Unie, Bee Diverse Honey Uganda	-	37.887
Europese Unie, Cashew Sierra Leone	104.131	240.479
Europese Unie, Agrijob Booster Benin	257.299	155.933

In verband met geworven eigen bijdragen van andere organisaties:	2020	2019
Eigen bijdragen Cashew West-Afrika	-	186.885
Eigen bijdragen Job Booster Burkina Faso	-	272.860
Eigen bijdragen Overige projecten	-	188.439

Overige langlopende vorderingen op subsidiënten:	2020	2019
Noodhulp, Nalatenschappen en overige donoren	330.854	355.000
Totaal vorderingen op subsidiënten	4.628.932	7.412.442

(4) Voorraden

Per 31 december lopend jaar			931.995	
Per 31 december vorig jaar			820.440	
Goederenvoorraad per 31 december:			2020	2019
In magazijn in Gorinchem tegen inkoopprijs:				
Voorraad postzegels	862.554	755.560		
Voorraad kerstkaarten, leesboekjes, tijdschriften	-	420		
	862.554	755.980		
Goederenvorraden bij comités tegen gefactureerde inkoopprijs	51.643	47.210		
Goederenvorraden bij (kringloop) winkels	17.798	17.250		
Totaal voorraad	931.995	820.440		

Sinds 2013 heeft Woord en Daad een eigen gedrukte Woord en Daad postzegel, die verkocht wordt via de comités en kringloopwinkels. Wegens het succes hiervan is ook eind 2020 een nieuwe bestelling geplaatst. In verband met toekomstige prijsstijgingen van postzegels, die reeds zijn aangekondigd, is een voorraad voor circa 1 jaar aanwezig in het (externe) magazijn voordat de postzegels verkocht worden tegen de hogere marktprijs. Bij voorkeur wordt het liquiditeitsbeslag door specifieke gelden (leningen van donoren) gedekt, daarom is er pandrecht verstrekt aan deze donoren voor een totaalbedrag van maximaal € 520.000, zie ook hetgeen is toegelicht onder schulden. De waarde van de goederenvorraden bij (kring) loopwinkels vanuit Stichting Woord en Daad winkels worden gewaardeerd, voorzover het door hen ingekochte goederen betreft. De voorraad gegeven goederen in de (kringloop)winkels wordt niet gewaardeerd.

(5) Vorderingen

Per 31 december lopend jaar			6.088.232	
Per 31 december vorig jaar			6.467.665	
Per 31 december nog te ontvangen:			2020	2019
Nog te ontvangen baten uit legaten en erfenissen				
	837.993	966.902		
Nog te ontvangen baten uit subsidies overheden, particulieren, en/of andere fondsenwervende organisaties				
	3.096.805	3.604.085		
Nog te ontvangen baten van bedrijven en/of vermogensfondsen				
	1.640.825	1.253.549		
Nog te vorderen/verrekenen projectsaldi van partners				
	5.211-	17.560		
Voorschotten projectsaldi aan partners				
	53.813	42.823		
Nog te vorderen baten uit kindsponsorgelden				
	129.936	153.847		
Debiteuren				
	72.253	114.725		
Waarborgsommen gehuurd onroerend goed en overige				
	71.228	53.527		
Overige vorderingen en vooruitbetaalde kosten				
	190.590	260.647		
Totaal	6.088.232	6.467.665		

Het saldo van de vorderingen op debiteuren is individueel beoordeeld, een voorziening voor oninbaarheid wordt niet nodig geacht. De te vorderen bedragen ten aanzien van de te ontvangen bedragen subsidies overheden, particulieren, kerkelijke donoren, scholen, andere fondsenwervende organisaties, bedrijven en/of vermogensfondsen met een verwachte betaaldatum van langer dan 1 jaar zijn separaat gepresenteerd onder de financiële vaste activa.

(6) Liquide middelen

Per 31 december lopend jaar			7.062.723	
Per 31 december vorig jaar			6.423.167	
Liquide middelen per 31 december:			2019	2018
Kasgelden (incl. vreemde valuta)				
	5.515	5.231		
Banktegoeden (incl. spaarrekeningen)				
	6.834.790	6.196.589		
Kruisposten				
	58.667	19.617		
Comités (kas, bank-, girotegoeden)				
	153.928	191.907		
Subtotaal banktegoeden en kasgelden	7.052.900	6.413.344		

De liquide middelen staan ter vrije beschikking, behoudens hetgeen bij de comités en regio-ondernemers staat. In geval van calamiteiten kan vanuit het hoofdkantoor hier eveneens over worden beschikt.

Participaties

In 2009 heeft Woord en Daad in het kader van de doelstelling voor € 10.000 aan participaties aangeschaft in het Oikocredit Nederland Fonds. De waarde van deze participaties ultimo 2020 bedraagt € 9.823.

Participaties	2020	2019
Oikocredit	9.823	9.823

Omwille van aard en omvang zijn deze verantwoord onder de banktegoeden.

Reserves en fondsen

(7) Reserves

Per 31 december lopend jaar	4.050.296
Per 31 december vorig jaar	4.559.495

Reserves	stand 1-1-2020	dotaties	koersresultaat	overige mutaties	stand 31-12-2020
Stichtingskapitaal	272			-	272
Continuïteitsreserve	2.731.599	10.635-		-	2.720.964
Bestemmingsreserves:					
- Reserve koersverschillen	927.853	-	2.492	180.345-	750.000
- Reserve gerealiseerde deelnemingsresultaten	-	-		-	-
- Reserve business development	350.000	501.529		501.529-	350.000
Algemene projectenreserve	549.771	-		320.711-	229.060
Totaal reserves	4.559.495	490.894	2.492	1.002.586-	4.050.296

Stichtingskapitaal

Betreft het ingelegde kapitaal van € 272 bij oprichting in 1973.

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve heeft als doel om bij een eventuele terugloop van de inkomsten een opvang te hebben voor de doorloop van organisatiekosten. De hoogte van de continuïteitsreserve wordt berekend op 40% van de geraamde kosten van de werkorganisatie van het volgende jaar. Op basis van de richtlijn van Goede Doelen Nederland mag de reserve voor maximaal 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie van het verslagjaar zijn (voor Woord en Daad maximaal € 9.060.097). Het saldo van de continuïteitsreserve ligt dus ruimschoots binnen de maximaal toegestane norm. De hoogte van de continuïteitsreserve is afgestemd op de eventueel af te wikkelen verplichtingen met betrekking tot arbeidsverhoudingen en overige contracten. Deze reserve is niet beschikbaar als liquide middelen, maar gebruikt ter financiering van de investeringen in hard- en software in de afgelopen jaren en in financiële en materiële vaste activa. Bij de beoordeling van de hoogte van deze reserve is tevens de hoogte van de algemene projectenreserve van belang. Zie ook de toelichting zoals opgenomen onder algemene projectenreserve.

Bestemmingsreserves:

Reserve koersverschillen

Gezien de stand van de koersreserve per begin van het boekjaar is er gedurende 2020 niet meer gedoteerd aan de koersreserve. Het gerealiseerde koersresultaat bedroeg in het boekjaar € 52.762 negatief, het ongerealiseerde koersverschil op uitstaande projectverplichtingen per ultimo 2020 bedroeg € 55.254 positief. Conform het valutabeleid is de koersreserve afgeroomd naar een eindstand van € 750.000, wat voldoende wordt geacht voor koersrisico gedurende het jaar. Het overschot (€ 180.345) is overgeboekt naar de reserve business development.

Reserve gerealiseerde deelnemingsresultaten

Sinds 2016 heeft Woord en Daad een reserve gerealiseerde deelnemingsresultaten. In deze reserve worden deelnemingsresultaten en resultaten van verbonden partijen separaat verantwoord. Deze reserve wordt onderscheiden van de algemene projectenreserve om rollen en verantwoordelijkheden intern goed te scheiden en deelnemingsresultaten niet te vermengen met de reguliere exploitatie. Gezien de voorgenomen vervreemding van de specifieke casus uit het Business Booster Fund is de reserve in het verslagjaar naar nihil gebracht. Het deelnemingsresultaat in Inluvest Management Services B.V. is te verwaarlozen en zal in de toekomst ook zeer gering zijn (positief of negatief)

aangezien het alleen het verschil tussen de ontvangen management fee en de werkelijke kosten betreft. Daarom is dit deelnemingsresultaat niet ten laste van reserve deelnemingen gebracht.

Reserve business development

In 2019 is een reserve gevormd voor het voorfinancieren van business development, hieruit worden kosten van het indienen van subsidieaanvragen gedekt. In 2020 worden deze kosten groot op € 535.284, de realisatie bedroeg € 489.513. Bij goedkeuring van een voorstel zullen de kosten meegenomen worden in de wervingsdoelstelling op het desbetreffende project en zal het bedrag van de kosten van de subsidieaanvraag terugvloeien in deze bestemmingsreserve. Ultimo 2020 is de reserve business development weer op peil gebracht door een afroming vanuit de koersreserve en toevoeging vanuit de algemene projectenreserve.

Algemene projectenreserve

De beginstand van de algemene projectenreserve was € 549.771 positief, ultimo 2020 is de stand € 229.060 positief (geconsolideerd). Enkelvoudig heeft Woord en Daad een algemene projectenreserve van € 229.060 positief (zie bijlage 1). Hiermee voldoet de algemene projectenreserve aan de norm van het bestuur van tussen 0% en 7,5% van de inkomsten. Deze reserve dient ter dekking van projectuitgaven van projecten waarvoor niet voldoende specifieke inkomsten ontvangen zijn binnengekomen of zullen binnenkomen. In tegenstelling tot de continuïteitsreserve (die bedoeld is voor het opvangen van de organisatiekosten bij teruglopende inkomsten) is deze reserves bedoeld voor bestedingen aan de doelstelling.

Toekenningen aan partnerorganisaties worden in principe pas gedaan, als er voldoende inkomsten zijn, tenzij om moverende redenen de directie anders besluit. Met het eerstgenoemde uitgangspunt wordt voorfinanciering vanuit algemene middelen voorkomen. Er wordt - net als in eerdere jaren gewerkt met projectopdrachten waarbij het beslag op uren voor projectmanagement en -expertise zichtbaar wordt gemaakt en de projectleider ook verantwoordelijk is voor de werving hiervan. Hiermee ontstaat een meer op maat gesneden benadering, die recht doet aan de huidige praktijk en een onnodige beslag op algemene middelen voorkomt.

Sinds juli 2018 wordt in projectvoorstellen richting donoren (voor zover mogelijk) een component opgenomen voor bewustwording/lobby noorden, zodat vanuit de programma's wordt bijgedragen in dekking hiervan.

De algemene reserve van Woord en Daad Winkels bedraagt per ultimo 2020 € 12.008 negatief. Dit komt door aanloopverliezen in 2016. De verwachting is dat dit verlies in 5 jaar zal worden ingelopen. In de jaren 2017 tot en met 2020 is 80% hiervan ingelopen.

Er is voor gekozen om geen reserve financiering activa te vormen ten behoeve van de bedrijfsvoering.

(8) Fondsen

Per 31 december lopend jaar	4.385.804
Per 31 december vorig jaar	3.877.437

Bestemmingsfondsen:	stand 1-1-2020	mutaties	stand 31-12-2020
Sponsorfondsen (zie ook appendix 2)	615.239	157.599	772.838
INCE fondsen	517.805	222.479	740.284
Bestemmingsfondsen noodhulp	506.329	196.705	703.034
Overige bestemmingsfondsen	2.238.063	-68.416	2.169.647
Totaal bestemmingsfondsen	3.877.437	508.367	4.385.804

Sponsorfondsen

Per partner wordt een fonds aangehouden waarin de ontvangen sponsorgelden gestort worden en waaruit de projectbetalingen gedaan worden. Een sponsorfonds kan zowel een positief als een negatief saldo hebben. Omdat er sprake is van onderlinge solidariteit wereldwijd voor wat betreft overschotten en tekorten, is het positieve totaalsaldo onder de fondsen verantwoord. Voor een overzicht van de sponsorfondsen zie appendix 2. Woord en Daad houdt een buffer van 5% aan van de totale bestedingen kindsponsoring om fluctuaties in inkomsten en bestedingen kindsponsoring te kunnen opvangen, gezien het langlopend karakter van deze bestedingen.

INCE fondsen

Sinds 2017 wordt vanuit de inkomsten sponsoring € 1 per maand per kind gedoteerd aan de zogenaamde INCE fondsen.

Deze fondsen worden op landenniveau bijgehouden. Ze worden specifiek gebruikt voor kwaliteitsverbetering van onderwijs, waaronder curriculumontwikkeling. De totale dotatie bedroeg in 2020 € 369.182. Een bedrag van € 146.703 is in 2020 besteed. Per 31 december 2020 resteert een saldo van € 740.284. Per land wordt actief gekeken hoe de kwaliteit van onderwijs kan worden verbeterd.

Bestemmingsfondsen noodhulp/overige bestemmingsfondsen
Giften met een specifieke bestemming worden gebruikt voor

de betaling van de projectkosten. Voor zover de gelden nog niet besteed zijn worden zij in een bestemmingsfonds gestort. Ook giften waarvan het kapitaal in stand moet blijven en alleen de rentebaten besteed mogen worden voor de hulpverlening worden in een fonds opgenomen. In de bestemmingsfondsen liggen ook liquiditeiten vast om de projectbetalingen steeds tijdig te kunnen verrichten.

Per 31 december van het boekjaar zijn de volgende bestemmingsfondsen aanwezig:

Naam fonds	Bedrag 1-1	Mutatie	Bedrag 31-12	Afwikkeling
Bestemmingsfondsen noodhulp				
Noodhulp orkaan Matthew Haïti	15.000	-11.040	3.960	Besteding in 2021
Noodhulp droogte Oost-Afrika	15.000	4.220	19.220	Besteding in 2021
Noodhulp aardbeving Sulawesi	2.567	-2.567	0	
Noodhulp orkaan Mangkhut Filipijnen	53.566	-53.566	0	
Noodhulp overstroming Azië	67.430	-22.603	44.827	Besteding in 2021
Noodhulp Christenen Burkina Faso	20.802	-9.787	11.015	Besteding in 2021
Noodhulp orkaan Idai Mozambique	270.365	-51.435	218.930	Besteding in 2021
Noodhulp orkaan Phanfome Filipijnen	2.488	-2.488	0	Besteding in 2021
Noodhulp overstroming Zuid-Sudan	25.226	12.919	38.145	Besteding in 2021
Noodhulp Ethiopie conflict Tigray	0	38.043	38.043	Besteding in 2021
Noodhulp orkaan Vamco Filipijnen	0	1.766	1.766	Besteding in 2021
Noodhulp ontploffing Beiroet Libanon	0	247.695	247.695	Besteding in 2021
Noodhulp vluchtelingen Burkina Faso	0	6.334	6.334	Besteding in 2021
Noodhulp Ethiopie Shalla/Fital	0	73.098	73.098	Besteding in 2021
Noodhulp algemeen	33.886	-33.886	0	
Totaal	506.329	196.705	703.034	
Overige bestemmingsfondsen				
Kinderfonds C.G. van Woudenberg	36.530	0	36.530	Alleen rente te besteden
Kinderfonds Nelleke Regina	45.378	0	45.378	Alleen rente te besteden
Inclusieve Agribusiness Benin Fair Rice	0	49.782	49.782	Besteding in 2021
Inclusieve Agribusiness Burkina Faso noten	0	3.255	3.255	Besteding in 2021
Inclusieve Agribusiness Burkina Faso Fair Maize	15.140	-15.140	0	
Inclusieve Agribusiness Guatemala peulen	50.737	-4.441	46.296	Besteding in 2021
Inclusieve Agribusiness Mozambique	67.587	245	67.832	Ter dekking van verstrekte lening door Woord en Daad aan Inluvest B.V., zie toelichting (3)
Inclusieve Agribusiness Sierra Leone cashew	0	64.157	64.157	Besteding in 2021
Inclusieve Agribusiness Sierra Leone rijst	42.922	-17.288	25.634	Besteding in 2021
Inclusieve Agribusiness Tsjaad	7.237	-7.237	0	
Inclusieve Agribusiness macadamia en honing Uganda	0	22.762	22.762	Besteding in 2021
Inclusieve Agribusiness Uganda boerentraining	0	32.156	32.156	Besteding in 2021
Noot aan de man	0	3.397	3.397	Besteding in 2021

Naam fonds	Bedrag 1-1	Mutatie	Bedrag 31-12	Afwikkeling
Overige bestemmingsfondsen				
Onderwijs Filipijnen	77.531	0	77.531	Besteding in 2021
Onderwijs Filipijnen exploited children	0	64.766	64.766	Besteding in 2021
Onderwijs Guatemala	49.688	-22.915	26.773	Besteding in 2021
Onderwijs Haïti	4.009	59.209	63.218	Besteding in 2021
Onderwijs India	21.507	13.533	35.040	Besteding in 2021
Onderwijs Nepal (INCE)	76.944	-47.332	29.612	Besteding in 2021
Onderwijs Sierra Leone	76.545	19.414	95.959	Besteding in 2021
Onderwijs Sierra Leone kwaliteitsontwikkeling	0	17.252	17.252	Besteding in 2021
Restaveks Haïti	258.162	-199.425	58.737	Besteding in 2021
Model schools	10.427	-10.427		
Job Booster Bangladesh	0	7.435	7.435	Besteding in 2021
Job Booster Burkina Faso	45.038	-45.038		
Job Booster Filipijnen	150.332	1.631	151.963	Besteding in 2021
Job Booster Sri Lanka	0	12.726	12.726	Besteding in 2021
Job Booster Mozambique	24.808	30.202	55.010	Besteding in 2021
Job Booster Sierra Leone	0	15.082	15.082	Besteding in 2021
Job Booster Tsjaad	75.934	-58.073	17.861	Besteding in 2021
Employable Youth Ethiopia	75.301	-72.809	2.492	Besteding in 2021
Water, hygiëne & sanitatie Benin (Water Entrepreneur)	23.011	-23.011		
Gorom Gorom Burkina Faso	3.477	-73	3.404	Besteding in 2021
Drops4Crops Burkina Faso	0	30.621	30.621	Besteding in 2021
Water, hygiëne & sanitatie Ethiopië Awash	27.553	89.632	117.185	Besteding in 2021
Water, hygiëne & sanitatie Ethiopië Tigray	15.942	60.288	76.230	Besteding in 2021
Water, hygiëne & sanitatie Ethiopië scholen	16.290	8.894	25.184	Besteding in 2021
Water, hygiëne & sanitatie Uganda	44.364	-44.364		
Huizenbouwprogramma Bangladesh, Haïti en Ethiopië	258.936	6.156	265.092	Besteding in de jaren 2021 - 2022
Lobby Safe Motherhood Bangladesh	32.096	-32.096		
Just Care	7.933	0	7.933	Besteding in 2021
Geef ze een 10	34.627	-34.627		
Kinderhulp	158.166	-158.166		
Vision Afrique	8.900	-8.900		
Bouwgroepfonds Genemuiden	17.453	4.450	21.903	Besteding in 2021
Feije en Janke Elzinga Fonds	7.960	0	7.960	
Schoemantelfonds reguliere projecten	7.547	-7.547	0	
Home Foundation Bangladesh	88.152	-36.993	51.159	Besteding in de jaren 2021 - 2022
Business Club Het Groene Hart	0	0	0	Fonds op naam blijft beschikbaar, inkomsten en bestedingen € 70.000
Esselink Beheer Fonds	0	0	0	Fonds op naam blijft beschikbaar, inkomsten en bestedingen € 49.500
Ruiterfonds / Stichting Donum	200.000	0	200.000	Ter dekking van verwerking deelnemingsresultaten in Fair Factory Development Fund en lening partnerorganisatie, zie toelichting (3) Financiële vaste activa
Overige bestemmingsfondsen	9.259	-4.800	4.459	
Totaal	2.238.063	-68.416	2.169.647	

(10) Langlopende schulden

Per 31 december lopend jaar	2.812.407
Per 31 december vorig jaar	6.590.588

Projectverplichtingen langlopend	2020	2019	Project-periode
Voor de volgende projecten zijn langlopende verplichtingen aangegaan met consortiumpartners:			
Employable Youth Ethiopia	-	1.167.049	2016-2021
FDOV Cashew West-Afrika	-	608.751	2015-2021
EU Cashew Sierra Leone	126.540	289.143	2020-2022
FDOV Bean Guatemala	-	-	2015-2020
FDW Drops4Crops Burkina Faso	180.660	949.212	2017-2024
FDW Drops4Crops Benin	1.124.529	1.282.833	2018-2025
FDW Sustainable Water Fund Ethiopia	-	-	2018-2024
Job Booster Burkina Faso	-	421.423	2017-2022
Job Booster Benin	287.176	464.207	2020-2022
EU Bee Diverse Honey Uganda	-	152.943	2017-2020
NORAD Bee farmers Uganda	-	-	2018-2021
Juice Sierra Leone	-	-	2018-2020
Fair Rice Benin	34.996	161.506	2019-2022
Awash Water pricing Ethiopië	429.421	657.617	2018-2024
IWRM Ethiopië	166.240	250.644	2018-2024
SDGP Filipijnen - Fiber for the Future	185.367	-	2021-2022
Overige projecten	-	31.000	
Subtotaal projectverplichtingen langlopend	2.534.929	6.436.328	
Langlopende schulden overig	277.478	154.260	
Totaal langlopende schulden	2.812.407	6.590.588	

Een bedrag van € 0 van de langlopende projectverplichtingen per balansdatum heeft een looptijd van langer dan 5 jaar (2019: € 207.005). De overige langlopende schulden hebben geen looptijd van langer dan 5 jaar, evenals in 2019.

Projectverplichtingen langlopend

Tegenover de aangegane verplichtingen met de diverse consortiumpartners staan vorderingen met een langlopend karakter, gepresenteerd onder de financiële vaste activa.

Langlopende schulden overig inzake bouw conferentie-centrum partnerorganisatie

In 2007, 2008 en 2009 hebben vijf donoren leningen verstrekt aan Woord en Daad. Deze leningen zijn doorgeleend aan een partnerorganisatie (rente 5% per jaar) ter financiering van een

conferentiecentrum. Eind 2012 is de vordering van de partnerorganisatie overgedragen aan betreffende donoren, waarmee de leningen van de donoren niet meer op de balans van Woord en Daad voorkomen. Woord en Daad blijft deze financiering echter wel faciliteren. Aangezien de jaarlijkse terugbetaling door de partnerorganisatie hoger is dan de jaarlijkse terugbetaling aan de donoren, leidt dit tot een schuldpositie op lange termijn (de laatste terugbetalingstermijn aan de donoren in 2021 is hoger). Het verschil per 31 december 2020 bedraagt € 36.012 (2019: € 32.739). Met vier van de vijf donoren is een jaarlijkse rente van 2,5% afgesproken en met één een percentage van 5%. Deze laatste stort een deel hiervan weer terug als gift.

Langlopende schulden overig postzegels

In 2016 is door een donor een lening verstrekt van € 50.000 voor de financiering van de aangeschafte voorraad postzegels ultimo 2015. Deze lening heeft een looptijd tot ultimo 2020, deze is in het verslagjaar verlengd, aflossing vindt ineens plaats aan het einde van de looptijd. De verschuldigde rente bedraagt 1% per jaar. Als zekerheid is pandrecht verstrekt tot € 50.000 op de voorraad postzegels.

In 2018 zijn door twee donoren een renteloze leningen verstrekt voor een totaalbedrag van € 70.000 voor de financiering van de aangeschafte voorraad postzegels. Deze leningen hebben een looptijd tot ultimo 2021 respectievelijk medio 2021, waarbij aflossing ineens plaatsvindt, dan wel wordt verlengd. De verschuldigde rente bedraagt 1% per jaar. Als zekerheid is pandrecht verstrekt tot € 70.000 op de voorraad postzegels.

In 2020 is door een donor een renteloze lening verstrekt voor een totaalbedrag van € 50.000 voor de financiering van de aangeschafte voorraad postzegels. Deze lening heeft een looptijd tot ultimo 2029, waarbij aflossing ineens plaatsvindt, dan wel wordt verlengd. Als zekerheid is pandrecht verstrekt tot € 50.000 op de voorraad postzegels.

(11) kortlopende schulden

Per 31 december lopend jaar	11.694.408
Per 31 december vorig jaar	9.835.722

Verplichtingen per 31 december	2020	2019
Projectverplichtingen kortlopend	9.650.815	7.331.797
Ongerealiseerd koersresultaat projectverplichtingen en -vorderingen	122.910	43.593
Vooruitontvangen baten kindsponsoring	697.961	756.836
Vooruitontvangen van subsidies overheden en andere fondsenwervende organisaties	143.297	-
Vooruitontvangen van bedrijven en vermogensfondsen	-	173.785
Crediteuren	769.556	868.813
Belastingen, salarissen en sociale lasten	48.284	270.728
Vakantiegeld en vakantiedagen *	307.042	304.213
Geleende gelden o/g (zie ook (9))	50.000	50.000
Overige schulden en overlopende passiva	150.363	123.143
Totaal schulden op korte termijn	11.694.408	9.835.722

* Het saldo vakantiedagen betreft ultimo 2020 een bedrag van € 133.615. In 2019 bedroeg dit € 138.739.

Projectverplichtingen kortlopend	2020	2019
De projecten waarvoor een verplichting openstaat per 31 december zijn:		
Employable Youth Ethiopia	1.166.578	1.170.059
EU Cashew Sierra Leone	168.135	144.571
FDOV Cashew West-Afrika	685.995	608.751
FDOV Beans Guatemala	54.944	131.342
FDW Drops4Crops Burkina Faso	663.379	264.976
FDW Drops4Crops Benin	333.868	282.279
Fair Rice Benin	138.830	127.738
Water resilience Senbete Shalla	-	168.089
Job Booster Burkina Faso	977.952	2.291.069
Job Booster Benin	287.175	232.104
Agri Job Booster Tjaad	108.720	-
Job Booster SEC Burkina Faso	2.057.692	-
NORAD Bee farmers Uganda	-	175.134
NORAD Combatting Modern Slavery Ethiopia	997.558	-
IAD Uganda Bee a Champion (P2019.IAD.009)	316.173	170.114
Juice Sierra Leone	-	169.725
SDGP Filippijnen -Fiber for the future	217.726	-
WASH Tigray Ethiopië	291.031	310.158
WASH Awash river Ethiopië	156.153	164.404
India Education Programme	123.235	-
Noodhulp Sulawesi	-	177.310
Noodhulp orkaan Haïti	120.666	120.666
Overige projecten met uitstaande verplichting < € 100.000	785.005	623.308
Totaal	9.650.815	7.331.797

Rekening-courant bankier

In 2016 is door de Rabobank een krediet in rekening-courant verstrekt van € 300.000 voor de financiering van de aangeschafte en aan te schaffen voorraden postzegels. Dit krediet is verstrekt voor onbepaalde tijd. De verschuldigde rente bedraagt het gemiddelde van het 1-maands-Euribor-tarief met een variabele opslag. Daarnaast wordt over het niet-gebruikte deel een bereidstellingsprovisie berekend van 0,6% op jaarbasis. Als zekerheid is pandrecht verstrekt op de aanwezige voorraad postzegels. In het verslagjaar is geen gebruik gemaakt van deze rekening-courant faciliteit.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen Huurcontract kantoor Spijksedijk Gorinchem en werkruimte Spaarneplein Den Haag:

Per 1 november 2015 is voor het kantoor in Gorinchem een huurcontract afgesloten voor een periode van tien jaar, met een opzegtermijn van 12 maanden voor afloop van deze termijn. De jaarlijkse huurverplichting (inclusief servicekosten en btw) bedraagt € 229.104,-. Per september 2020 is nieuw een éénjarig huurcontract ingegaan voor een ruimte in Den Haag, de jaarlijkse huurverplichting bedraagt € 7.552.

Huurcontracten kringloopwinkels

De huurverplichtingen, behorend bij de bestaande en nieuw geopende (kringloop)winkels worden voldaan vanuit de opbrengsten van winkelcomités. De totale huurverplichtingen bedragen € 745.000,- per jaar.

Deelnemingen Fair Factory Development I Coöperatief U.A.

Per ultimo 2020 bestaat er aan Fair Factory Development I Coöperatief U.A. een toezegging gedaan van maximaal € 400.000 ten behoeve van de activiteiten van de coöperatie. Daarvan is € 260.000 gestort, zodat de netto stortingsverplichting € 140.000 bedraagt.

Projecten

Eind 2020 was er voor projecten in totaal voor € 200.085 toegezegd aan partners voor het jaar 2021 en verder.

In 2018 is een samenwerkingsovereenkomst getekend met Christelijke Hogeschool Ede en Lelie zorggroep voor een lectoraatsproject (Christelijke Professie). Gedurende de looptijd (t/m 2022) van het project zal Woord en Daad jaarlijks € 200.000 bijdragen.

Informatie en Communicatie Technologie

Per 1 april 2019 is een contract afgesloten met een ICT-leverancier (Proxys) voor een periode van 3 jaar. De jaarlijkse verplichting bedraagt € 168.000 inclusief btw. Het maandbedrag wordt aangepast op basis van het daadwerkelijke gebruik van de ICT-applicaties.

Verstrekken lening u/g partnerorganisatie

In 2016 is met een partnerorganisatie overeengekomen om een lening te verstrekken ter financiering van een kantoor en trainingscentrum. De eerste termijn is reeds verstrekt in 2016. Per 31 december 2019 moet een bedrag van € 88.692 nog worden verstrekt. Deze betaling is afhankelijk van het bouwproces, dat in 2019 vertraagd op gang is gekomen en in 2020 nog niet was afgerond.

Erfenissen met vruchtgebruik

Met ingang 2017 worden overeenkomstig de gewijzigde regelgeving erfenissen belast met vruchtgebruik ook in de inkomsten meegenomen. Woord en Daad heeft in het verleden een erfenis ontvangen, belast met vruchtgebruik. naar aanleiding van het overlijden van de vruchtgebruiker in het boekjaar is deze erfenis opgenomen in de inkomsten.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

(Alle bedragen zijn in €)

Gedurende het verslagjaar is de koppeling tussen inkomsten en uitgaven bewaakt via de fondsplanning. Zie voor een uitgebreidere analyse van verschillen ook het jaarverslag.

	Totaal	Totaal
(12) Baten van particulieren:	2020	2019
Collecten	118.378	148.685
Sponsorgelden	9.135.293	9.068.923
Nalatenschappen	630.752	1.889.641
Overige giften	2.911.608	3.080.686
	12.796.031	14.187.935
(13) Baten van bedrijfsleven:		
Ledenbijdrage Business Platform	352.948	513.184
Sponsorgelden	598.309	606.711
Overige giften	1.999.863	2.002.659
	2.951.120	3.122.554
Eigen bijdragen vanuit partners in consortia	172.421	205.352
	3.123.541	3.327.906
(14) Baten van subsidies van overheden:	4.427.635	1.310.003
(15) Baten van andere organisaties zonder winststreven:		
Andere fondsenwervende organisaties	931.250	799.086
Kerken, kerkelijke donoren en scholen	1.725.835	1.639.625
Vermogensfondsen	2.068.094	2.890.693
	4.725.179	5.329.404
Totaal geworven baten	25.072.386	24.155.248

Naast de geworven baten werd er door Woord en Daad fondsenwerfers voor een totaalbedrag van € 800.000 aan participaties bemiddeld tussen investeerders en Fair Factory Development Fund, tegenover € 780.000 in 2019. Deze zitten niet in bovenstaande inkomsten begrepen.

In totaal werden 326.738 giften ontvangen (2019: 318.574 giften)

Baten

Som van de geworven baten

Werkelijk lopend jaar	25.072.386
Begroot lopend jaar	26.009.886
Baten vorig jaar	24.155.248

(12) Baten van particulieren

Totaal rekening	12.796.031
Totaal begroting	14.275.000
Vershil	-1.478.969
Totaal rekening vorig boekjaar	14.187.935

Totaal waren de inkomsten Particulieren (inclusief noodhulp) in 2019 € 1.478.969 lager dan begroot. De sponsorinkomsten waren € 35.293 hoger dan begroot, doordat de aanmeldingen hoger en de afmeldingen lager uitkwamen. De inkomsten voor noodhulp van particulieren bedroegen in 2020 € 601.803 en lagen fors hoger dan in 2019. De inkomsten vanuit nalatenschappen waren € 569.248 lager dan begroot, voor vrijwilligersgroepen, winkels en overige giften bedroeg het verschil € 696.817, eveneens lager dan begroot. Deze daling werd met name veroorzaakt doordat vrijwilligersgroepen en winkels minder activiteiten konden uitvoeren als gevolg van de coronabeperkingen.

(13) Baten van bedrijfsleven

Totaal rekening	3.123.541
Totaal begroting	3.965.000
Vershil	-841.459
Totaal rekening vorig boekjaar	3.327.906

De fondsenwerving bij bedrijven was € 841.459 lager dan de begroting, hetgeen deels verklaard kan worden door het niet realiseren van baten ten gevolge van meerjarige toekenningen van bedrijven in consortia voor subsidieprogramma's. Ook de meer reguliere inkomsten bedrijven bleven achter ten opzichte van de begroting, gegeven de impact van corona op de economische situatie bij veel bedrijven. De sponsorinkomsten kwamen eveneens lager uit dan de begroting, na de achterliggende jaren van groei. Bedrijven doneerden een bedrag van € 127.265 voor noodhulp, wat lager was dan begroot, maar wel een groei ten opzichte van 2019.

In de overige giften zijn in het verslagjaar ook inkomsten in natura opgenomen voor een totaalbedrag van € 17.450 (2019: € 19.500). Dit betrof bedrijven die hun expertise om niet hebben ingezet ten behoeve van de programma's van Woord en Daad.

(14) Baten van subsidies van overheden

Totaal rekening	4.427.635
Totaal begroting	866.902
Vershil	3.560.733
Totaal rekening vorig boekjaar	1.310.003

In 2020 werden vijf meerjarige subsidies binnengehaald bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, de Noorse overheid en het ministerie van Buitenlandse Zaken. In het verslagjaar werd een bedrag verantwoord € 3.469.427, waarbij de bijbehorende toekenningen voor toekomstige jaren aan partnerorganisaties eveneens gedeeltelijk werden gedaan. Tevens werd gebruik gemaakt van de NOW-regeling ter handhaving van de werkgelegenheid gedurende de coronacrisis.

** toelichting op subsidies van overheden

In het boekjaar werd ontvangen van:	Totaal 2020	Totaal 2019	Karakter Subsidie	Periode	Land donororganisatie
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Benin	0	0	Incidenteel	2018-2025	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Water pricing Ethiopia	84.846	67.823	Incidenteel	2018-2024	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Every Bean has its black	1.000	31.105	Incidenteel	2015-2020	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Burkina Faso	71.274	154.031	Incidenteel	2017-2024	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Convenant Voedingsmiddelen	90.000	90.000	Incidenteel	2019-2022	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agrijob booster Tsjaad	77.225	0	Incidenteel	2020-2025	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agribusiness Filipijnen	433.826	0	Incidenteel	2020-2025	Nederland
Norwegian Agency for Development Job Booster Burkina Faso	36.560	62.455	Incidenteel	2017-2022	Noorwegen
Norwegian Agency for Development Uganda Agribusiness (Honing)	14.260	15.082	Incidenteel	2018-2021	Noorwegen
Norwegian Agency for Development Ethiopië Kindslavernij	938.563	0	Incidenteel	2020-2023	Noorwegen
Europese Unie, delegation Benin Agribusiness (Banen)	0	28.805	Incidenteel	2016-2019	Europese Unie
Europese Unie, delegation Benin Job Booster (Banen)	7.705	484.422	Incidenteel	2019-2021	Europese Unie
Europese Unie, Sierra Leone, Cashew Sierra Leone	68.154	360.719	Incidenteel	2019-2022	Europese Unie
Ministerie van Buitenlandse Zaken Job Booster SEC Burkina Faso	2.019.813	0	Incidenteel	2020-2023	Nederland
Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen*					
Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid	584.409	0	Incidenteel	2020	Nederland
Nordic Development Fund (Stromme) Agribusiness Uganda	0	15.561	Incidenteel	2017-2020	Noorwegen
Totaal subsidies van overheden	4.427.635	1.310.003			

* In het verslagjaar maakte Woord en Daad gezamenlijk met Woord en Daad Winkels gebruik van de NOW-regeling 1 en 2 vanuit de Nederlandse overheid ter bestrijding van de financiële schade en behoud van werkgelegenheid als gevolg van de verslechterde omstandigheden vanwege COVID-19. Intern zijn voorlopige afrekeningen opgesteld, die de grondslag vormen voor bovenstaand bedrag, die echter nog, conform de huidige regelgeving, dienen te worden geaudit, waardoor de uiteindelijke definitieve inkomsten kunnen afwijken van bovengenoemde cijfers. De voorlopige afrekening van NOW 2 (€ 275.496) ligt dicht bij de kritische grens van minimaal 20% omzetverlies, waarbij nog onzekerheid is rond een aantal te ontvangen nalatenschappen. Een mogelijk ontstaan verschil, zal in de jaarrekening 2021 worden verwerkt.

Het verloop van de grotere, meerjarige subsidies (> EUR 1.000.000) kan, met de bijbehorende toekenningen als volgt worden toegelicht:

	Totaal subsidie inkomsten	Totaal inkomsten bij te dragen van WD & anderen	Totaal contract	Ultimo 2020 subsidie inkomsten verantwoord	Ultimo 2020 eigen bijdrage consortium- partners	Ultimo 2020 geworven Woord en Daad ^^^	Ultimo 2020 Totaal inkomsten	T/m 2020 toegekend consortium- partners
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Benin	1.600.000	1.328.613	2.928.613	1.497.591	1.028.141	137.342	2.663.074	2.525.732
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Water pricing Ethiopia	2.520.000	1.080.000	3.600.000	2.089.181	880.000	145.303	3.114.484	2.671.529
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Cracking the nut	2.900.000	3.106.753	6.006.753	2.900.000	1.854.295	1.252.468	6.006.763	5.465.796
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Burkina Faso	2.490.000	1.660.559	4.150.559	2.086.817	1.550.000	127.861	3.764.678	3.245.029
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agribusiness Filipijnen	1.577.201	1.577.203	3.154.404	443.826	331.718	6.845	782.389	748.625
Norwegian Agency for Development Job Booster Burkina Faso	6.637.656	1.900.912	8.538.568	6.150.342	40.622	1.819.429	8.010.393	6.893.094
Norwegian Agency for Development Ethiopië Kindslavernij	2.373.733	1.577.950	3.951.683	938.563	249.389	0	1.187.952	997.558
Ministerie van Buitenlandse Zaken Job Booster SEC Burkina Faso	6.000.000	600.000	6.600.000	2.019.813	0	0	2.019.813	2.057.692
Ministerie van Buitenlandse Zaken (Employable Youth Ethiopia) ^^	6.142.500	2.957.500	9.100.000	6.142.500	1.041.031	0	7.183.531	6.173.065

^^ de eigen inkomsten op dit contract zijn vrijwillig toegezegd,

^^^ hier worden alleen de geworven inkomsten vermeld, voorzover vermeld in de rapportages richting IF-donor.

(15) Baten van andere organisaties zonder winststreven

A. Baten van andere fondsenwervende organisaties

Totaal rekening	931.250
Totaal begroting	1.081.118
Verschil	-149.868
Totaal rekening vorig boekjaar	799.086

In het boekjaar werd ontvangen van:	2020	2019
ICCO	40.780	34.455
Stichting Decimo	40.000	94.000
Waterschap Zuiderzeeland	26.000	0
EO Metterdaad	108.561	255.331
Nuffic	0	11.290
Stichting Food for All	30.000	0
Wageningen University	31.883	45.000
IDH Trade	0	0
Hope Ethiopia Inc.	73.213	91.537
Overige	-31.617	-22.512
Subtotaal eigen fondsenwerving	318.820	509.101
Eigen bijdragen vanuit partners in consortia	612.430	289.985
Subtotaal reguliere programma's	931.250	799.086
EO-Metterdaad (noodhulp)	0	0
Totaal	931.250	799.086

De baten van andere fondsenwervende organisaties kwamen € 149.868 lager uit dan begroot en € 132.164 hoger uit dan in 2019. De eigen bijdragen vanuit partners in consortia spelen hierin een grote rol, deze waren ongeveer overeenkomstig de begroting en € 322.445 hoger dan in 2019.

B. Baten van kerken, kerkelijke donoren en scholen

Totaal rekening	1.725.835
Totaal begroting	2.475.000
Verschil	-749.165
Totaal rekening vorig boekjaar	1.639.625

De baten van kerken en kerkelijke donoren kwamen uit op € 1.284.371 en waren € 749.165 lager dan begroot. De inkomsten van scholen kwamen uit op € 441.464 en daalden, zowel ten opzichte van de begroting (€ 86.605) als een jaar geleden (€ 69.389). De inkomsten van kerken en kerkelijke donoren waren met € 137.087 hoger dan in 2019, maar € 662.560 lager dan begroot, hetgeen verklaard kan worden door substantieel lagere noodhulpinkomsten en overige giften van zowel met name landelijk werkende kerkelijke donoren en plaatselijke kerken.

C. Baten van vermogensfondsen

Totaal rekening	2.068.094
Totaal begroting	3.346.866
Verschil	-1.278.772
Totaal rekening vorig boekjaar	2.890.693

In 2020 werden onder andere baten gerealiseerd van AFAS Foundation € 950.000, Stichting Wees een Kans € 158.000 en Stichting MaréJan Foundation € 59.248.

De fondsenwerving bij Vermogensfondsen was € 1.278.772 lager dan begroot, hetgeen kan worden verklaard door achterblijvende inkomsten in de USA en het niet geheel realiseren van de ambitie op nieuwe donoren.

(16) Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Werkelijk lopend jaar	1.058.079
Begroot lopend jaar	1.780.000
Baten vorig jaar	1.382.564

Leveranciersrol:	2020	2019
Detachering medewerkers Woord en Daad:		
Aan Inluvest B.V. & Inluvest Managements Services B.V.	14.346	55.895
Aan Stichting Woord en Daad Winkels	131.597	82.740
Inzake administratieve dienstverlening aan COEH/EU-CORD	5.500	7.000
Aan onderwijsinstellingen	2.310	633
IF-medewerkers andere fondsenwervende organisaties (w.o. PerspActive)	44.514	56.117
Aan Job Booster Nederland B.V.	31.535	0
Overig (correcties voorgaande jaar)	0	2.558
Subtotaal inkomsten leveranciersrol	229.802	204.943
Inkomsten bewustwording: Doorberekende kosten van reizen in het kader van bewustwording	1.622	55.653
Brutowinst op verkoop artikelen Woord en Daad *	13.418	18.270
Brutowinst op verkoop artikelen binnen Stichting Woord en Daad Winkels *	813.237	1.103.698
Subtotaal inkomsten levering producten en bewustwording	828.277	1.177.621
Totaal baten als tegenprestatie voor leveringen van producten en/of diensten	1.058.079	1.382.564

Leveranciersrol en bewustwording

De opbrengsten leveranciersrol (€ 229.802) liggen hoger dan de begroting (€ 150.000), doordat de detacheringen omvangrijker zijn geweest dan begroot. De tegenoverliggende kosten van de leveranciersrol bedragen € 102.060 (zie ook appendix 3). De inkomsten bewustwording(sreizen) waren (€ 1.622), nagenoeg nihil wegens het niet-reizen gedurende 2020 vanwege corona.

* Resultaat op verkopen artikelen	2020	2019
Omzet goederenverkoop	2.040.583	2.144.706
Inkoopwaarde verkoop & directe kosten	1.213.928	1.022.738
Brutowinst op verkopen artikelen	826.655	1.121.968
Kosten eigen organisatie	365.364	317.231
Nettowinst verkoop artikelen	461.291	804.737

Deze omzet goederenverkoop is inclusief de nettowinst op de verkoop van postzegels. Deze nettowinst van de postzegels van € 13.418 (2019: € 18.270) werd tot en met mei 2019 grotendeels gerealiseerd door één van de vrijwilligerscomités, dat de postzegels verkoopt. Vanaf mei 2019 wordt het logistieke proces nog door dit vrijwilligerscomité verzorgd, maar loopt de administratieve afhandeling via het hoofdkantoor in Gorinchem, hetgeen in 2020 is gecontinueerd. In het resultaat op verkopen artikelen zitten ook de omzet en kosten goederenverkoop van Woord en Daad Winkels in begrepen.

Lasten

(17) Structurele programma's *

Werkelijk lopend jaar	20.434.771
Begroot lopend jaar	20.124.982
Lasten vorig jaar	17.877.156

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Directe bestedingen (zie appendix 2 en 3) *			
Educatie (EDU)	11.483.553	10.836.931	11.361.971
Job Booster (JB)	4.014.799	2.747.193	1.744.691
Inclusieve Agribusiness (IA)	903.690	1.480.464	1.387.278
Water, Sanitatie en Hygiëne (WASH)	1.193.300	2.046.207	929.895
Gezondheidsprogramma (HEALTH)	0	0	10.219
Huizenbouwprogramma (LCH)	53.089	288.250	-55.667
Zonne-energie (SOLAR)	0	0	0
Beleidsbeïnvloeding (PI)	68.727	0	27.350
Capaciteitsopbouw (SPN)	0	0	788
Resilience (RES)	236.518	0	0
Regio-allianties	10.493	135.997	305.884
Overig (o.a. ICT t.b.v. Allianties)	280.838	200.000	262.212
Bestedingen projectmanagement in Nederland	2.189.764	2.389.940	1.902.535
Totaal	20.434.771	20.124.982	17.877.156

* Inclusief directe bestedingen aan lobby Zuiden.

(18) Noodhulp

Werkelijk lopend jaar	640.276
Begroot lopend jaar	1.649.809
Lasten vorig jaar	728.135

Uitgegeven voor noodhulp:	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Diverse noodhulpprojecten	640.276	1.649.809	728.135
Totaal	640.276	1.649.809	728.135

Zie ook appendix 3.

(19) Lobby *

Werkelijk lopend jaar	321.587
Begroot lopend jaar	490.137
Lasten vorig jaar	357.932

Directe bestedingen lobby Noorden:	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Bijdrage EU-CORD / COEH	21.249	31.400	27.131
Advocacy for Safe Motherhood	0	0	20.453
Lobbyproject Building Change	21.191	15.000	1.892
Power of Voices	0	0	1.405
Masterclass lobby voor studenten	0	0	0
Overige projecten lobby (IMVO)	0	93.500	143
Subtotaal projectbestedingen	42.440	139.900	51.024
Overige bestedingen via eigen organisatie (appendix 3)	279.147	350.237	306.908
Totaal	321.587	490.137	357.932

* Exclusief directe bestedingen lobby Zuiden. Deze zijn opgenomen onder structurele programma's. Zie toelichting bij (17).

(20) Bewustwording

Werkelijk lopend jaar	726.523
Begroot lopend jaar	767.746
Lasten vorig jaar	848.904

Directe bestedingen bewustwording:	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Vakuitwisseling/Young Ambassadors	0	0	74.696
IMVO Convenant voedingsmiddelen	96.608	0	64.403

Directe bestedingen bewustwording:	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Campagne / reis over de grens	0	7.500	0
Ontwikkeling magazine Fier 2	0	0	0
Sponsorreis	0	0	4.147
Ondernemersreizen	0	0	12.888
Reizen Word Servants	0	0	0
Overige projecten bewustwording	18	7.500	2.335
Directe bestedingen bewustwording (zie toelichting bij 25)	148.875	232.303	181.867
Subtotaal projectbestedingen	278.751	247.303	340.336
Overige bestedingen via eigen organisatie (appendix 3)	447.772	520.443	508.568
Totaal	726.523	767.746	848.904

In 2020 zijn er nauwelijks reizen geweest met met zowel jongeren als ondernemers vanwege corona. Voor het grootste deel staan tegenover deze uitgaven inkomsten. Zie toelichting bij (16).

(21) Kennismanagement

Werkelijk lopend jaar	382.438
Begroot lopend jaar	183.433
Lasten vorig jaar	417.266

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Bestedingen Kennismanagement	256.027	47.500	271.044
Overige bestedingen Kennismanagement via eigen organisatie (appendix 3)	126.411	135.933	146.221
	382.438	183.433	417.266

(22) PQA

Werkelijk lopend jaar	603.089
Begroot lopend jaar	827.798
Lasten vorig jaar	656.337

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Bestedingen PQA	5.941	37.225	9.399
Overige bestedingen PQA via eigen organisatie (appendix 3)	597.148	790.573	646.939
	603.089	827.798	656.337

(23) Kosten Werving Baten

Totaal rekening	1.638.495
Begroot lopend jaar	1.862.346
Totaal rekening vorig boekjaar	1.499.281

Het percentage kosten werving totale baten kwam uit op 6,38%, hetgeen lager is dan de begroting van 6,83% Ten opzichte van 2019 steeg het absolute bedrag met € 127.000, wat wordt verklaard door de geworven subsidieinkomsten in het verslagjaar.

De kosten werving baten bestaan uit directe publiciteitskosten, personeels- en organisatiekosten, zoals opgenomen in appendix 3. De directe publiciteitskosten waren lager dan de begroting (deel wat aan eigen fondswerving wordt toegerekend) en ook ten opzichte van 2019. Tegenover dat laatste staat een stijging in de (toegerekende) personeelskosten eigen fondsenwerving in 2020 ten opzichte van 2019. Deze kosten waren eveneens hoger dan de begroting.

(24) Wervingskosten baten (zoals opgenomen in appendix 3)

Werkelijk lopend jaar	651.878
Begroot lopend jaar	974.916
Lasten vorig jaar	768.500

De directe kosten fondsenwerving en voorlichting en bewustwording bestaan deels uit gemengde kosten: Hiervoor zijn verdeelsleutels opgesteld om een juiste toerekening te kunnen maken.

Directe Publiciteitskosten:	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019	% fondsen werving	% voorlichting en bewustwording
Werelddelen (oplage 71.000)	110.577	169.000	176.562	75%	25%
Grenzeloos (oplage 12.000)	15.567	27.000	24.775	0%	100%
Verrekijker (oplage 61.000)	15.134	21.500	15.878	0%	100%
Daadkracht (oplage 4.300)	12.381	14.500	16.031	75%	25%
Totaal Jaarverslag	31.403	20.295	27.888	50%	50%
Totaal Particulieren	67.903	91.000	66.132	98%	2%
Totaal Sponsoring	112.396	144.500	118.183	95%	5%
Totaal Jongerenbeleid	3.374	14.000	1.196	0%	100%
Totaal Kerkelijke relaties	5.401	8.000	5.479	50%	50%
Totaal Comités	29.634	45.500	42.760	89%	11%
Totaal Bedrijven	6.991	49.000	23.231	66%	34%
Totaal Vermogensfondsen	14.128	58.000	7.635	100%	0%
Totaal Institutionele fondsen	28.760	50.500	15.048	100%	0%
Totaal Website	28.086	54.221	36.611	75%	25%
Totaal Diverse fondsenwerving	170.143	207.900	191.091	76%	29%
Totale kosten	651.878	974.916	768.500		

De kosten zijn per saldo € 768.498 (2018: € 768.500) en worden als volgt verdeeld:

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Directe kosten fondsenwerving	503.003	742.613	586.632
Directe kosten voorlichting en bewustwording	148.875	232.303	181.867
	651.878	974.916	768.500

Voor de overige organisatiekosten zie model lastenverdeling en toelichting uitvoeringskosten (appendix 3).

(25) Kosten leveranciersrol

Werkelijk lopend jaar	102.167
Begroot lopend jaar	124.885
Lasten vorig jaar	178.263

Het betreft de organisatiekosten die zijn toegerekend aan de leveranciersrol, gebaseerd op de tijdsbesteding van de diverse medewerkers (zie ook appendix 3).

(26) Kosten beheer en Administratie

Werkelijk lopend jaar	741.040
Begroot lopend jaar	723.118
Lasten vorig jaar	610.333

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Totaal personeelskosten (zie appendix 3)	621.450	594.613	508.761
Totaal overige organisatiekosten (zie appendix 3)	119.590	128.505	101.572
	741.040	723.118	610.333

Voor kosten Beheer & Administratie geldt een maximumpercentage van 3,1% (zie ook appendix 4), het percentage bedroeg 2,87% (2019: 2,42%). De absolute kosten Beheer & Administratie waren in 2020 zowel hoger dan begroot, als ook ten opzichte van in 2019 toen een eenmalige BTW-bate is verwerkt.

(27) Saldo financiële baten en lasten

Werkelijk lopend jaar	-101.851
Begroot lopend jaar	0
Baten vorig jaar	-97.087

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Betaalde bankrente en -kosten	-36.905	0	-48.711
Ontvangen rente en dividend in het boekjaar over liquiditeiten	81	0	145
Ontvangen rente over leningen partnerorganisaties	26.337	0	20.645
Betaalde rente leningen o/g (deels doorgeleend)	-3.643	0	-5.762
Boekverlies lening New World Campus (3)	-84.700	0	-63.964
Koersverschillen op transacties met groepsmaatschappijen en liquiditeiten	-3.021	0	559
Totaal resultaat beleggingen	-101.851	0	-97.087

(28) Saldo van resultaten van organisaties waarin wordt deelgenomen

Werkelijk lopend jaar	-73.694
Begroot lopend jaar	0
Baten vorig jaar	-451.329

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Resultaat deelneming Business Booster Fund	-69.999	0	-270.907
Resultaat deelneming Inluvest Management Services B.V.	3.272	0	-1.174
Resultaat deelneming Perspective	-7.138	0	0
Resultaat deelneming Impact Booster Holding B.V.	171	0	-179.248
Totaal resultaat deelnemingen	-73.694	0	-451.329

Het lagere saldo financiële baten en lasten en resultaten van deelnemingen ten opzichte van de begroting wordt geheel veroorzaakt doordat de deze kosten vooraf niet waren begroot. Zie verder hetgeen is toegelicht onder de financiële vaste activa (3) en Reserves en fondsen (7).

Appendix 1: Enkelvoudige Balans en Staat van Baten en lasten in €

BALANS PER 31 DECEMBER (na resultaatsbestemming)	Woord en Daad enkelvoudig		Woord en Daad winkels		Word 2 Act Foundation		Job Booster Nederland B.V.	
Activa	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019
Vaste Activa	9.325.385	10.621.482	286.964	253.128	0	0	10.594	8.830
Immateriële vaste activa	1.807.706	1.150.774	17.185	17.185				
Materiële vaste activa	120.772	95.703	269.779	235.943				
Financiële vaste activa	7.396.907	9.375.004		0			10.594	8.830
Vlottende Activa	13.420.593	14.039.619	438.290	201.682	53.268	20.195	86.010	30.971
Voorraden	914.197	803.189	17.798	17.250				
Vorderingen	5.826.363	6.962.466	168.032	103.390			9.049	
Liquide middelen	6.680.033	6.273.965	252.460	81.042	53.268	20.195	76.961	30.971
Totaal activa	22.745.978	24.661.102	725.254	454.810	53.268	20.195	96.604	39.801
Passiva								
Reserves en fondsen	8.436.100	8.436.100	-12.010	-24.017	1.000	1.000	93.609	39.801
Aandelenkapitaal							140.000	40.000
Reserves	4.050.296	4.559.495	-12.010	-24.017	1.000	1.000	-46.391	-199
Stichtingskapitaal	272	272						
Continuïteitsreserve	2.720.964	2.731.599						
Koersreserve	750.000	927.853						
Reserve deelnemingen	0	0						
Reserve Business development	350.000	350.000						
Algemene projectenreserve	229.060	549.771	-12.010	-24.017	1.000	1.000	-46.391	-199
Fondsen	4.385.804	3.877.437	0	0	0	0	0	0
Sponsorfondsen	772.838	615.239						
INCE fondsen	740.284	517.805						
Bestemmingsfondsen noodhulp	703.034	506.329						
Overige bestemmingsfondsen	2.169.647	2.238.063						
Voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0	0
Langlopende schulden	2.766.343	6.539.267	46.064	51.321	0	0	0	0
Kortlopende schulden	11.543.536	9.684.905	691.200	427.506	52.268	19.195	2.995	0
Totaal passiva	22.745.978	24.661.102	725.254	454.810	53.268	20.195	96.604	39.801
Staat van baten en lasten over 2020								
Baten	25.739.589	25.193.617	982.868	1.268.251	40.458	49.478	0	0
Geworven baten	25.494.747	24.914.751	169.631	164.553	40.458			
Baten uit tegenprestaties	244.842	278.866	813.237	1.103.698				
Lasten	25.740.420	23.696.575	970.862	1.256.244	40.458	49.478	46.192	199
Besteed aan doelstelling	23.077.046	20.885.731	591.993	925.523	34.335	48.011	31.638	
Kosten leveranciersrol	102.167	178.263						
Wervingskosten baten	1.638.493	1.499.281	365.364	317.014	6.123		0	50
Kosten beheer & Administratie	741.040	610.333				0	14.696	0
Financiële baten en lasten	88.490	83.596	13.505	13.707		1.467	-142	149
Baten & lasten van organisaties waarin wordt deelgenomen	107.879	439.371						
Saldo van baten en lasten **	-831	1.497.042	12.006	12.007	0	-	-46.192	199-

Stichting Woord en Daad Winkels

In Stichting Woord en Daad Winkels zijn aanloopkosten gemaakt in 2016, waardoor een negatief resultaat is ontstaan. Dit aanloopverlies wordt in 5 jaar ingelopen, doordat niet alle gerealiseerde resultaten worden uitgekeerd aan Stichting Woord en Daad. De bestaande kringloopwinkels bleven tot ultimo 2016 nog onderdeel van Stichting Woord en Daad, maar zijn per 1 januari 2017 onderdeel geworden van Stichting Woord en Daad Winkels. De inkomsten van de bestaande en nieuw geopende kringloopwinkels zijn verantwoord bij Stichting Woord en Daad Winkels.

Appendix 2: Verloop sponsorfondsen in €

Jaar 2020

Organisatie	Saldo fonds per 1-1	Ontvangen	Inhouding organisatie- kosten	Inhouding koersrisico	Inhouding be- wustwording/ lobby noorden	Inhouding INCE	Inkomsten (netto)	Besteding	Verrekening voorgaande jaren	Kwaliteit en ontwikkeling	Overgeboekt naar andere bestemmingen	Saldo fonds per 31-12
AEAD	33.800	187.427	13.893	0	6.443	6.147	160.944	177.061	-3.709	8.336	0	13.055
AMG Guatemala	108.303	1.982.534	146.772	0	68.165	65.140	1.702.457	1.473.336	0	73.667	15.000	278.757
AMG Haïti	58.564	213.519	15.872	0	7.350	6.995	183.302	165.528	-2.637	8.145	0	70.831
AMG India	150.692	569.232	42.211	0	19.700	18.778	488.543	520.246	0	26.012	0	92.977
AMG Philippines	-46.602	863.301	62.583	0	29.126	26.324	745.267	663.508	0	33.175	0	1.981
AMG Thailand	-14.710	0	0	0				0	0	0	0	-14.710
Conviventia	-5.850	861.442	69.644	0	29.734	28.333	733.731	730.991	0	36.550	0	-39.659
COUNT	35.627	6.720	504	0	235	224	5.757	1.866	0	93	0	39.425
CREDO	80.839	1.332.120	104.992	0	45.829	43.446	1.137.853	959.290	-4.040	48.095	6.833	222.181
CSS	-87.679	287.622	25.126	0	9.971	9.370	243.155	228.384	0	11.419	20.000	-64.327
CTF	-110.580	357.205	30.378	0	12.363	11.634	302.831	273.600	0	13.680	0	-95.029
DEDRAS	-147.000	287.388	21.032	0	9.805	9.344	247.206	224.352	0	11.218	1.567	-133.796
EFSL	-72.958	49.999	3.686	0	1.722	1.657	42.934	47.880	0	2.394	0	-80.298
HOPE	190.628	1.216.140	91.847	0	41.941	39.906	1.042.446	966.240	0	48.312	0	182.551
P&A	196.688	1.817.460	682	0	62.768	60.318	1.559.342	1.444.335	-10.104	71.712	0	250.087
RETRAK	-35.971	178.206	135.032	0	6.012	5.894	153.450	191.520	0	9.576	0	-47.646
WDI	282.093	319.382		0	11.037	10.566	297.097	148.952	0	7.448	-322.825	99.965
FONDATION DIEU BENIT	-645	16.777		0	424	247	16.106	17.199	0	860	-908	-3.507
Totaal	615.239	10.546.472	764.256	0	362.625	344.322	9.062.420	8.234.286	-20.490	410.690	-280.334	772.838

Een sponsorfonds kan zowel een positief als een negatief saldo hebben. Omdat er sprake is van onderlinge solidariteit wereldwijd voor wat betreft overschotten en tekorten, is het totaalsaldo verantwoord onder Fondsen in de balans.

In 2020 is een aantal bedragen vanuit overgeboekt naar andere bestemmingen die gerelateerd zijn aan sponsoring.

Appendix 3: Model lastenverdeling in €

Kostensoort	Kostendragers					Leveranciersrol	Wervingskosten baten				Beheer & administratie			
	Partnerrol/ pmel	Lobby	Bewust- wording	Kennis- manage- ment	PQA		Eigen fondsen- werving	Subsidies overheden	Subtotaal werving baten excl. Verkoop goederen	Verkoop goederen (WD-winkels)		Totaal boekjaar	Begroot boekjaar	Rekening 2019
Educatie (EDU)	11.483.553	0										11.483.553	10.836.931	11.361.971
Werk en Opleiding (W&O)	3.983.161	0										4.014.799	2.747.193	1.744.691
Inclusieve Agribusiness (IA)	903.690	0										903.690	1.480.464	1.387.278
Water, Sanitatie en Hygiëne (WASH)	1.193.300	0										1.193.300	2.046.207	929.895
Gezondheidsprogramma (HEALTH)	0	0										0	0	10.219
Huizenbouwprogramma (LCH)	53.089	0										53.089	288.250	-55.667
Beleidsbeïnvloeding (PI)	68.727	0										68.727	0	27.350
Capaciteitsopbouw (SPN)	0	0										0	0	788
Noodhulp (ER)	640.276	0										640.276	1.649.809	728.135
Resilience (RES)	236.518	0										236.518	0	0
Netwerken en allianties	10.493											10.493	135.997	305.884
Overig (o.a. ICT t.b.v. Allianties)	280.838											280.838	200.000	262.212
Kennismanagement				256.027								256.027	47.500	271.044
PMA					5.941							5.941	37.225	9.399
Lobby Noorden		42.440										42.440	139.900	51.024
Bewustwording			278.751									278.751	247.303	340.336
Subtotaal projectbestedingen	18.853.645	42.440	278.751	256.027	5.941	0	0	0	702.372	280.286	0	19.468.443	19.856.779	17.374.560
Salarissen	1.397.501	168.424	277.805	80.551	373.728	48.479	586.366	116.006	702.372	280.286	440.253	3.769.399	3.827.831	3.456.426
Sociale lasten	218.892	32.028	47.412	11.025	59.695	7.584	97.391	18.180	115.570	18.206	65.672	576.083	641.497	531.719
Pensioenlasten	160.012	20.670	31.825	10.005	46.121	5.472	69.213	14.248	83.461	18.326	55.658	431.551	461.479	393.426
Reis- en verblijfskosten	20.300	2.931	4.562	1.252	6.126	756	9.217	1.808	11.024	2.456	7.079	56.488	102.000	116.516
Kosten inhuur personeel	1.392	148	229	62	302	25.881	473	91	564	0	37.546	66.124	195.000	92.494
Overige personeelskosten	44.560	5.967	9.419	2.755	12.187	1.494	19.825	3.950	23.775	7.411	15.242	122.810	148.750	141.879
Subtotaal personeelskosten	1.842.657	230.167	371.253	105.651	498.158	89.667	782.484	154.283	936.767	326.685	621.450	5.022.454	5.376.557	4.732.459
Publiciteit & communicatie							461.258	28.760	490.018	12.985		503.003	777.613	586.630
Huisvestingskosten	89.694	12.555	19.818	5.398	25.949	3.268	41.095	8.038	49.133		31.086	236.900	250.400	241.805
Kantoorkosten (excl. afschrijvingen)	115.155	15.896	24.892	6.826	31.850	4.045	52.831	10.376	63.207	10.782	39.413	312.066	398.000	130.662
Kosten raad van toezicht	1.341	258	382	95	461	53	708	133	841		510	3.940	17.250	16.042
Kosten werkbezoeken RvB	2	0	0	0	1	0	1	0	1		-267	-264	6.000	4.493
Overige algemene kosten	67.091	9.559	15.177	4.045	19.364	2.427	46.253	6.128	52.381	6.320	23.438	214.497	183.180	204.725
Afschrijvingen activa	73.825	10.713	16.250	4.396	21.366	2.709	39.583	6.565	46.148	8.592	25.410	209.407	259.047	199.463
Subtotaal organisatiekosten	347.107	48.979	76.520	20.761	98.990	12.500	641.729	60.000	701.729	38.679		1.479.550	1.891.490	1.383.820
Totaal personeels- & organisatiekosten	2.189.764	279.147	447.772	126.411	597.148	102.167	1.424.213	214.282	1.638.495	365.364	741.040	6.502.005	7.268.047	6.116.280
Totaal 2020	21.043.409	321.587	726.523	382.438	603.089	102.167	1.424.213	214.282	1.638.495	365.364	741.040	25.970.447	27.124.826	23.490.839
Begroot 2020	21.774.793	490.137	767.746	183.433	827.798	124.885	1.623.936	238.410	1.862.346	370.571	723.118			
Realisatie voorgaand boekjaar	18.605.291	357.932	848.904	417.266	656.337	178.262	1.337.095	162.189	1.499.281	317.231	610.333			

Verdeelsleutels:

De verdeling van de personeelskosten over de kostendragers vindt plaats op basis van de gemiddelde tijdsbesteding. Bij het toerekenen van de personeelskosten is de richtlijn van GDN gevolgd. Dit houdt onder andere in dat de raad van bestuur volledig onder Beheer & Administratie valt.

De algemene staffuncties vallen volledig onder Beheer & Administratie, HRM en ICT wordt toegerekend naar rato van het aantal fte per kostendrager. Afdeling Finance en Control valt deels ook onder PQA (grantmanagerschap op projecten). De indirecte kosten worden verdeeld op basis van de verdeling van de personeelskosten.

De werkbezoeken van de raad van bestuur worden volledig toegerekend aan Beheer en Administratie. Het gemiddeld aantal fte's van WD en WDWinkels in 2020 bedroeg 68,05. In 2019 was dit 67,91 fte. Hiervan waren ultimo 2020 één en ultimo 2019 twee personen (2 fte) werkzaam in het buitenland.

Onder worden de kostendrager verkoop goederen worden de niet aan individuele winkels toe te rekenen kosten van Stichting Woord en Daad Winkels verantwoord, die ongeveer zijn uitgekomen zoals begroot.

Appendix 3 (vervolg): Toelichting uitvoeringskosten in €

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Overige personeelskosten			
Opleidings- en trainingskosten	43.342	50.000	46.748
Onkostenvergoeding vrijwilligers	6.684	23.000	21.411
Overige personeelskosten	104.425	75.750	73.722
Totaal overige personeelskosten	154.451	148.750	141.881
Huisvestingskosten			
Huur en overige huisvestingskosten	193.146	198.900	190.573
Servicekosten (incl. energie)	40.513	41.500	40.513
Onderhoud/schoonmaakkosten	671	7.000	8.535
Overige huisvestingskosten	2.576	3.000	2.184
Totaal huisvestingskosten	236.906	250.400	241.805
Kantoorkosten			
Kantoorbenodigdheden en drukwerk	11.691	16.000	23.715
ICT licenties en servicecontracten	277.319	306.000	250.243
Porti algemeen	27.134	30.000	23.686
Communicatie	10.313	20.000	13.184
Vergaderingen organisatie	3.596	3.000	1.432
Overige kantoorkosten	22.331	26.000	9.791
Ontvangen omzetbelasting op externe kosten	-40.312	0	-191.374
Totaal kantoorkosten	312.072	401.000	130.677
Kosten RvT			
Werkbezoeken	217	10.500	11.508
Reiskosten	72	2.000	3.783
Overige kosten	3.652	1.750	751
Totaal kosten RvT	3.941	14.250	16.042
Kosten werkbezoeken RvB			
Werkbezoeken RvB	-264	6.000	4.493
Totaal kosten werkbezoeken RvB	-264	6.000	4.493

	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Overige algemene kosten			
Externe controle	75.141	70.000	69.645
Advies-/notariëlekosten	31.679	10.500	33.866
Samenwerkingsverbanden (o.a. Prisma/Partos)	63.933	82.180	88.713
Overige algemene kosten (o.m. ISO-certificering en algemene abonnementen)	29.053	20.500	12.501
Subtotaal overige algemene kosten	199.806	183.180	204.725

De belangrijkste verschillen tussen begroting en realisatie in 2020 worden veroorzaakt doordat in 2019 omzetbelastingteruggaven werden ontvangen van eerdere jaren (voorbijbelasting van gemengde kosten in de jaren 2016 tot en met 2018). Daarnaast is door RvB en RvT niet gereisd in verband met corona. Daarnaast waren de ICT kosten lager dan begroot. De afschrijvingskosten vallen lager uit doordat een aantal (ICT)-investeringen later in gebruik zijn genomen en/of worden afgerond dan gepland.

Accountantshonorarium	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
<i>De volgende honoraria voor de externe accountant zijn in de lasten verantwoord:</i>			
Onderzoek jaarrekening, waaronder specifiek onderzoek maatschappelijk verantwoord ondernemen	75.141	70.000	69.645
Adviesdiensten op fiscaal terrein	0	0	5.856
Andere niet-controlediensten	4.931	0	9.075

In 2019 een onderzoek gedaan naar de elektronische data verwerking, een zogenaamde EDP-audit, wat in 2020 is afgerond.

Appendix 4: Berekening diverse normpercentages en ratio's bedragen *€ 1.000

Met ingang van 2016 is sprake van een afwijking tussen de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening van Stichting Woord en Daad, door de oprichting van Stichting Woord en Daad Winkels, Foundation Word2Act in het verslagjaar Job Booster Nederland. Vanwege de afwijkende verdienmodellen worden de normen en ratio's gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Woord en Daad (zie bijlage 1).

	Begroting 2021	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Som van de geworven baten	33.294	25.495	27.270	24.915
Overige baten	50	245	150	279
Totaal inkomsten Woord en Daad	33.344	25.740	27.420	25.194

Voor diverse kosten, zie model toelichting lastenverdeling.

Eigen norm kosten werving baten eigen fondswerving (WD-norm max. 6% ten opzichte van de baten eigen fondswerving)	Begroting 2021	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Kosten eigen fondswerving (excl. verkoop goederen)*	1.851	1.624	1.862	1.499
Geworven baten*	33.294	25.495	27.270	24.915
Percentage kosten fondswerving eigen fondswerving	5,56%	6,37%	6,83%	6,02%

Eigen norm kosten Beheer & Administratie (max. 3,1% van totale inkomsten)	Begroting 2021	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Kosten Beheer & Administratie	765	741	723	610
Totale inkomsten	33.344	25.740	27.420	25.194
Percentage kosten Beheer & Administratie	2,29%	2,88%	2,64%	2,42%

Eigen norm overhead (Kosten fondsenwerving en Beheer en Administratie max. 7,5% van totale inkomsten)	Begroting 2021	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Organisatiekosten	2.615	2.365	2.347	2.110
Totale inkomsten	33.344	25.740	27.420	25.194
Percentage overhead	7,84%	9,19%	8,56%	8,37%

Vanaf 2019 wordt de business development begroting wordt genormeerd via een Return on Investment (ROI), waarbij kosten van het schrijven van aanvragen afgezet worden tegen de gerealiseerde inkomstencontracten van subsidies en bijbehorende eigen bijdragen van consortiumpartners (totale contractswaarde). De streefwaarde is een ROI van 20.

Eigen norm ROI kosten business development (Totale gerealiseerde subsidiecontracten + eigen bijdragen consortiumpartners versus kosten subsidieaanvragen min. 20)	Begroting 2021	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Kosten subsidieaanvragen	647	490	535	444
Totale inkomsten	13.682	31.656	32.578	4.263
ROI	21,14	64,67	60,86	9,60

De ROI over 2019 is herkend als gevolg van een subsidiegoedkeuring waarvoor de kosten reeds in 2019 gemaakt waren.

Doelbestedingsratio (totaal van de bestedingen ten opzichte van totaal van de inkomsten en ten opzichte van totaal bestedingen)	Begroting 2021	Rekening 2020	Begroting 2020	Rekening 2019
Totaal bestedingen aan doelstellingen	30.650	23.077	24.169	20.886
Totaal inkomsten	33.344	25.740	27.420	25.194
Totaal lasten	33.265	25.740	26.755	23.697
Doelbestedingsratio ten opzichte van de inkomsten	91,92%	89,66%	88,14%	82,90%
Doelbestedingsratio ten opzichte van de totale bestedingen	92,14%	89,65%	90,33%	88,14%

Solvabiliteit (reserves / totaal vermogen)	niet gedefinieerd	17,65%	niet gedefinieerd	18,34%
--	----------------------	--------	----------------------	--------

Het absolute bedrag van de totale reserves daalde met € 509.199, waardoor de solvabiliteit licht verslechterde. Dit betreft een optelling van een aantal relatief kleinere afnamen van de algemene projectenreserve en de koersreserve

Het absolute bedrag van de reserves muteerde met	49.396	-509.199	590.061	1.452.887
--	--------	----------	---------	-----------

Appendix 5: Toelichting kosten raad van bestuur

Naam	R.F. Molenaar MSc		
Functie	Raad van bestuur		
Dienstverband			
Aard	Onbepaald		
Uren	36		
Percentage dienstverband	100%		
Periode	01-01-20	31-12-20	
Bezoldiging			
Bruto jaarsalaris	92.743		
Vakantiegeld	7.401		
Eindejaarsuitkering	7.679		
Variabel inkomen	0		
Totaal			107.823
SV lasten (werkgeversdeel)			9.993
Belaste vergoedingen/bijtellings			
Pensioenlast (werkgeversdeel)			15.199
Totaal bezoldiging 2020			133.015
Totaal bezoldiging 2019			125.980

Toelichting:

Vanaf 1 november 2018 is er sprake van een eenhoofdige Raad van Bestuur (mevr. R.F. Molenaar).

Het salaris in 2020 van de Raad van Bestuur ligt ruim onder het op de BSD-score van toepassing zijnde maximum van € 141.765.

Hierbij is gehandeld conform de Regeling Beloning Directeuren van Goededoelenorganisaties zoals deze in 2020 van toepassing was.

Aan de leden van de raad van bestuur en raad van toezicht zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. De leden van de raad van toezicht ontvangen geen bezoldiging.

Appendix 6: Analyse gerealiseerd saldo versus begroot saldo baten en lasten

Begroot saldo baten en lasten	665.061
Effecten rond inkomsten:	
Hogere inkomsten voor sponsorprogramma particulieren	35.293
Lagere inkomsten overige giften particulieren	-1.514.262
Lagere inkomsten giften bedrijven	-841.459
Hogere inkomsten uit andere fondsenwervende organisaties	-149.868
Lagere inkomsten uit scholen, kerken en kerkelijke donoren	-749.165
Lagere inkomsten giften vermogensfondsen	-1.278.772
Hogere inkomsten subsidies overheden	3.560.733
Lagere inkomsten uit verkoop goederen	-803.345
Hogere opbrengst leveranciersrol & bewustwording	81.424
Totaal lagere inkomsten *	-1.659.421
Effecten rond bestedingen:	
Lagere noodhulpbestedingen	1.009.533
Lagere programmabestedingen	-309.789
Hogere bestedingen lobby	168.550
Hogere bestedingen bewustwording	41.223
Lagere bestedingen PMA	224.709
Hogere besteding Kennismanagement	-199.005
Lagere kosten leveranciersrol	22.718
Totaal lagere bestedingen *	957.939
Effecten rond overhead:	
Lagere kosten werving baten	223.851
Hogere kosten verkoop goederen	5.207
Hogere kosten beheer en administratie	-17.922
Totaal lagere kosten overhead	211.135
Hoger saldo financiële lasten, na aftrek van de baten	-101.851
Saldo van resultaten van organisaties waarin wordt deelgenomen (was niet begroot)	-73.694
Gerealiseerd saldo baten en lasten	-831

* Tegenover de lagere inkomsten staan als gevolg van de toekenningssystematiek ook lager vrijgegeven bestedingen, om de te voorkomen dat bestedingen werden gedaan die niet gedekt waren. De projectmatige manier van werken maakte dit mede mogelijk. Daarnaast is op overheadkosten bespaard, in lijn met de lagere inkomsten.

Zie ook de toelichting in de staat van baten en lasten voor de toevoeging en onttrekking aan reserves en fondsen van het resultaat. Zie voor verdere informatie toelichting op de geconsolideerde winst en verliesrekening, bijlage 3 en de reflectie op de afwijkingen van de begroting ook het jaarverslag.

Overige gegevens

Statutaire regeling inzake bestemming saldo baten en lasten

Statutair zijn geen aanvullende bepalingen opgenomen over de bestemming van het saldo van de baten en lasten.

Voorstel resultaatbestemming

Hiervoor wordt verwezen naar de staat van baten en lasten, waar dit onderaan nader is uitgewerkt.

Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen als hier bedoeld plaatsgevonden.

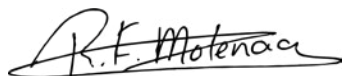
Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

Op de volgende pagina is de controleverklaring van de onafhankelijke accountant opgenomen.

Ondertekening

Opgesteld en vastgesteld door:

NAMENS DE RAAD VAN BESTUUR
R.F. Molenaar MSc - Raad van bestuur

was getekend te Gorinchem in
de vergadering van 19 maart 2021

Goedgekeurd door:

NAMENS DE RAAD VAN TOEZICHT
Ds. G. J. Baan MA - voorzitter
K.F.C. van Dijk
Ing. C. van Burg
Ing. B. Jaspers-Faijer
P.W. Nobel RA
Mr. M. Overbeeke-Boer
Dr. R. Toes
G. den Hartog
Ds. C. Westerink (voorzitter tot 01-01-2021)

was getekend door alle leden te Gorinchem
in de vergadering van 19 maart 2021

Appendix 7: Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de raad van toezicht van Stichting Reformatorische Hulpaktie
Woord en Daad te Gorinchem.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de geconsolideerde jaarrekening 2020 (pagina 42 tot en met 67) van Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad te Gorinchem gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2020;
2. de staat van baten en lasten over 2020; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit	€ 630.000, gebaseerd op 2,5% van de totale bestedingen.
Reikwijdte van de controle	Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad staat aan het hoofd van een groep van rechtspersonen: Stichting Woord en Daad Winkels, Job Booster Nederland B.V. en Word 2 Act Foundation.
Kernpunten	• De verwerking en verantwoording van baten • Bestedingen en verplichtingen ten behoeve van de doelstelling • Reserves en fondsen

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 630.000. De materialiteit is gebaseerd op 2,5% van de totale bestedingen. De totale bestedingen worden beschouwd als een passende benchmark, omdat Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad door de totale bestedingen haar doelstellingen tracht te bereiken. Het percentage van 2,5% van de totale bestedingen is een algemeen aanvaard uitgangspunt binnen de accountantscontrole. De materialiteit over 2019 bedroeg € 587.000 (2,5% van de totale bestedingen).

Wij houden ook rekening met (mogelijke) afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals onder andere de verantwoorde beloning van het bestuur en de leden van de raad van toezicht. Een ander voorbeeld is de specifieke verantwoordingscriteria uit de waarderingsgrondslagen, zoals het bestedingspercentage, het percentage voor de kosten van beheer en administratie en het wervingspercentage.

Wij zijn met de raad van toezicht overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 14.000 aan de raad rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de groepscontrole

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad staat aan het hoofd van een groep van rechtspersonen. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad en betreft: Stichting Woord en Daad Winkels, Job Booster Nederland B.V. en Word 2 Act Foundation.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang van de werkzaamheden bepaald die voor de groepsonderdelen uitgevoerd zijn. Bepalend hierbij is de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd, waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Onze groepscontrole heeft zich gericht op Stichting Woord en Daad Winkels vanwege het feit dat dit onderdeel zich door middel van de exploitatie van kringloopwinkels richt op het werven van baten ten gunste van de doelstellingen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad. Bij dit groepsonderdeel hebben wij zelf specifiek overeengekomen werkzaamheden uitgevoerd.

Wij hebben geen gebruik gemaakt van andere accountants bij de controle van groepsonderdelen.

In totaal hebben wij met onze werkzaamheden voor Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad en Stichting Woord en Daad Winkels een scope van meer dan 99% gerealiseerd voor het totaal van de baten, de bestedingen, het balanstotaal en het saldo van baten en lasten.

Door bovengenoemde eigen werkzaamheden bij (groeps)onderdelen hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de geconsolideerde jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van hetgeen is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Kernpunt 1

De verwerking en verantwoording van baten

De nauwkeurige en volledige verwerking en verantwoording van de verschillende bronnen van inkomsten is een kernpunt in de controle. Het betreft de baten die door de donateurs, subsidiegevers en anderen verstrekt zijn aan Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad in het kader van de doelstellingen die Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad nastreeft.

Onze controleaanpak

Wij hebben een overwegend systeemgerichte controleaanpak gepland en uitgevoerd. Wij hebben verschillende interne controleprocedures gericht op de verwerking van de verschillende baten gecontroleerd, waaronder de procedures van de maandelijkse omzetaansluiting en kastelling bij Woord en Daad Winkels, de interne controles op de afdracht van inkomsten van de Comités, de maandelijkse interne controle op de baten van het sponsorprogramma en de interne controle op de aan subsidieprogramma's toegerekende doorbelaste kosten. Daarnaast hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals de controle van de afgrenzing van inkomsten, het maken van aansluitingen met de toekenning van bijdragen en de controles op de inkomsten van nalatenschappen. Omwille van efficiency in onze controle hebben we de controle van nalatenschappen gegevensgericht gecontroleerd.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Kernpunt 2

Bestedingen en verplichtingen ten behoeve van de doelstelling

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad voert activiteiten uit om haar doelstellingen te kunnen behalen. Deze activiteiten worden in de jaarrekening verantwoord als bestedingen in het kader van de doelstelling. De verantwoording van deze bestedingen beschouwen wij als een belangrijke post in de jaarrekening van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad als 'goededoelenorganisatie' en is daarmee een kernpunt in onze controle.

Controle-aanpak

Wij hebben een overwegend systeemgerichte controleaanpak gepland en uitgevoerd. Bij onze systeemgerichte werkzaamheden hebben wij aandacht besteed aan de werking van de interne beheersing inzake de selectie- en goedkeuringsfase en de afrondingsfase van de subsidietoekenning aan samenwerkingspartners.

Bij de selectie- en goedkeuringsfase betreft dit de interne beheersing rond de ingediende projectaanvragen conform de voorwaarden die daaraan gesteld worden en de goedkeuring daarvan door bevoegde functionarissen. Bij de afrondingsfase van het proces van subsidietoekenning aan partnerorganisaties betreft dit de interne controle door middel van het eindmemorandum. In het eindmemorandum worden de bevindingen en conclusies vastgelegd over het inhoudelijk en financieel verslag van de projectpartner en wordt vastgesteld in hoeverre de bestedingen rechtmatig zijn en of de partner aanspraak heeft op een slotbetaling.

Onze gegevensgerichte werkzaamheden bestonden uit het maken van een aansluiting tussen de bestedingen ten behoeve van de doelstelling en de daarmee corresponderende verplichtingen in de jaarrekening en de financiële administratie. Wij hebben vastgesteld dat de in de jaarrekening verantwoorde bedragen aansluiten op de gesloten contracten met partnerorganisaties en dat de omrekeningen tegen de contractvaluta's naar euro's juist heeft plaatsgevonden. Wij hebben vastgesteld dat de contracten door de juiste functionaris ondertekend zijn en dat de bestedingen behoren tot de doelstellingen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Kernpunt 3

Reserves en fondsen

Wij beschouwen de toerekening van het resultaat aan de reserves en fondsen van geoormerkte baten als een kernpunt. Reden hiervoor is dat opname in een bestemmingsfonds vereist is voor zover door derden geoormerkte baten nog niet besteed zijn aan de doelstelling waarvoor deze verstrekt zijn. De bestemmingsfondsen geven daarmee het inzicht welk deel van de geoormerkte baten op een later moment besteed wordt in overeenstemming met de doelstelling. De toelichting op de toevoegingen en onttrekkingen aan de fondsen en de reserves is eveneens van belang.

Controle-aanpak

Wij hebben een overwegend systeemgerichte controleaanpak gepland en deze conform de planning uitgevoerd. De systeemgerichte werkzaamheden richten zich op de opzet, het bestaan en de werking van de interne controle die alle baten koppelen aan doelstellingen die door de verstrekkers bepaald zijn. Datzelfde gebeurt voor alle bestedingen. Ook deze worden gekoppeld aan bepaalde doelstellingen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad. Of deze koppelingen op de juiste wijze plaatsvinden, wordt intern gecontroleerd. Onze gegevensgerichte detailwerkzaamheden betreffen onder andere de controle op de handmatige correcties die per jaareinde gedaan worden voor de koppeling van de baten en lasten aan de doelstellingen en die van invloed zijn op de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves en fondsen. Ook het in detail controleren van de juistheid van de toerekening van het resultaat aan de algemene reserve valt onder onze werkzaamheden.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag (pagina 5 tot en met 41);
- de overige gegevens (pagina 68);
- de meerjarenbegroting 2020 - 2024 (pagina 73 tot en met 74);
- de bijlagen (pagina 75 tot en met 85).

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat op grond van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door de raad van toezicht in maart 2017 benoemd als accountant van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad vanaf de controle van het boekjaar 2017.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel

moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. 8 Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en de audit commissie hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Wij verwijzen voor onze nadere verantwoordelijkheden naar de site van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants: www.nba.nl/NL_algemeen_01.

Amsterdam

Dubois & Co. Registeraccountants

G. Visser RA,

A.A. Hammega RA

dubois + co
REGISTERACCOUNTANTS

Oranje Nassaulaan 1, 1075 AH Amsterdam | Postbus 53028, 1007 RA Amsterdam
Telefoon 020 571 23 45 | E-mail info@dubois.nl | www.dubois.nl | KvK nummer 34374865

Meerjarenbegroting

Meerjarenbegroting in €

BATEN	2021	2022	2023	2024	2025
Fondsenwerving					
Sponsorprogramma (incl. bedrijfsleven en kerken)	10.598.735	10.810.710	11.026.924	11.247.462	11.472.412
Noodhulp (incl. bedrijfsleven en kerken)	1.700.000	1.700.000	1.700.000	1.700.000	1.700.000
Kringloopwinkels	1.450.000	1.667.500	1.917.625	2.205.269	2.536.059
Overige giften particulieren	4.550.000	4.777.500	5.016.375	5.267.194	5.530.553
Giften kerken en andere FWO (exclusief kindsporsoring)	900.000	945.000	992.250	1.041.863	1.093.956
Subsidies overheden	7.380.022	7.749.023	8.136.474	8.543.298	8.970.462
Bedrijfsleven (exclusief kindsporsoring)	2.660.000	2.926.000	3.218.600	3.540.460	3.894.506
Vermogensfondsen	3.361.250	3.697.375	4.067.113	4.473.824	4.921.206
Eigen bijdragen door consortiumleden (ook in bestedingen)	694.458	729.181	765.640	803.922	844.118
Som van de geworven baten	33.294.465	35.002.288	36.841.000	38.823.291	40.963.272
Overige baten					
Baten leveranciersrol	50.000	52.500	55.125	57.881	60.775
Som van de baten	33.344.465	35.054.788	36.896.125	38.881.172	41.024.048

LASTEN	2021	2022	2023	2024	2025
Programma's incl. projectmanagement					
Educatie	11.814.984	12.405.733	13.026.020	13.677.321	14.361.187
Werkgelegenheid & Training/Werk en Opleiding	4.615.833	4.846.625	5.088.956	5.343.404	5.610.574
Inclusieve Agribusiness	2.622.871	3.016.301	3.468.746	3.815.621	4.387.964
Duurzaam Water	2.239.107	2.574.973	2.961.219	3.405.402	3.916.212
Weerbaarheid	1.261.543	1.324.621	1.390.852	1.460.394	1.533.414
Noodhulp	1.629.000	1.629.000	1.629.000	1.629.000	1.629.000
Beleidsbeïnvloeding Zuiden (Benkadi)	4.000.000	4.000.000	4.000.000	4.000.000	4.000.000
Huizenbouw	0	0	0	0	0
Netwerken en allianties	122.000	122.000	134.200	147.620	162.382
Algemeen	382.619	382.619	382.619	382.619	382.619
Koersresultaat	0	0	0	0	0
Kennismanagement	189.290	193.076	196.937	200.876	204.894
Projectkwaliteitsborging (PQA)	210.021	214.221	218.506	222.876	227.333
Lobby Noorden	302.640	308.693	314.867	321.164	327.587
Bewustwording	726.873	741.411	756.239	771.364	786.791

LASTEN	2021	2022	2023	2024	2025
Partnerrol (incl. PMEL + toegerekende PQA) nog te alloceren	485.066	494.767	504.662	514.756	525.051
Leveranciersrol	47.906	48.864	49.841	50.838	51.855
Totaal doelstelling	30.649.753	32.302.903	34.122.664	35.943.254	38.106.862
Kosten fondsenwerving	1.850.667	1.887.680	1.925.433	1.963.942	2.003.221
Kosten Beheer en Administratie	764.650	779.943	795.542	811.452	827.681
Totaal overhead	2.615.316	2.667.623	2.720.975	2.775.395	2.830.902
Som van de lasten	33.265.069	34.970.526	36.843.639	38.718.648	40.937.765
Saldo financiële baten en lasten	-30.000	-30.600	-31.212	-31.836	-32.473
Resultaat	49.396	114.863	83.698	194.360	118.756
Overige bestemmingsfondsen					
Fonds witte vlekkenbeleid	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Fonds aanvraag/voorfinancieren subsidietrajecten		50.000		50.000	
Mutatie algemene projectenreserve	-604	14.863	33.698	94.360	68.756
	49.396	114.863	83.698	194.360	118.756

BIJLAGE 1 Raad van bestuur en raad van toezicht

Raad van bestuur

R.F. Molenaar MSc
Functie: Directeur-bestuurder
Ingangsdatum: per 01-01-2016

Bijlagen

Raad van toezicht

Naam	Jaar 1e verkiezing	Aftredend / herbenoembaar op
Ds. C. Westerink - voorzitter* Predikant	2009	31-12-2020 niet herbenoembaar
Ing. C. van Burg Directeur kapitaalinvesteringen Dow	2010	31-12-2021 niet herbenoembaar
Ing. B. Jaspers Faijer Wethouder	2014	31-12-2021 niet herbenoembaar
P.W. Nobel RA Registeraccountant	2011	31-12-2022 niet herbenoembaar
Mr. M.A. Overbeeke - Boer Hoofd stafbureau Voorzitter/Presidium Tweede Kamer	2014	31-12-2021 herbenoembaar
Dr. R. Toes Voorzitter College van Bestuur van het Wartburg-college	2015	31-12-2022 herbenoembaar
G. den Hartog Ondernemer	2019	31-12-2022 herbenoembaar
Ds. G. J. Baan MA - voorzitter Predikant	2020	31-12-2024 herbenoembaar
K.F.C. van Dijk Directeur RST Zorgverleners	2020	31-12-2024 herbenoembaar

* Ds. C. Westerink is aftredend voorzitter en maakt deel uit van de raad van toezicht sinds 2009.
Dominee Westerink is emeritus-predikant van de Christelijk Gereformeerde Kerk. Hij wordt medio 2021 vervangen als voorzitter door Ds. G.J. Baan, predikant van de Gereformeerde Gemeenten te Rotterdam.

De leden van de raad van toezicht hebben zitting gedurende een periode van vier jaar en kunnen tweemaal worden herbenoemd.

Auditcommissie

Naam	Aftredend / herbenoembaar op
P.W. Nobel RA Registeraccountant	31-12-2022 niet herbenoembaar
G. den Hartog Ondernemer	31-12-2022 herbenoembaar
J. Gouw RA Registeraccountant	31-12-2020 niet herbenoembaar

BIJLAGE 2 Nevenfuncties

Directeur-bestuurder

Directeur-bestuurder: Rina Molenaar MSc

Nevenfuncties

Bestuurslid Prisma (onbezoldigd)
Auteur Jongbloed (bezoldigd)
Bestuurslid Partos (onbezoldigd)
Columnist Reformatorisch dagblad
Bestuurslid vrienden van Leliezorggroep

Risicoanalyse

Geen risico's, nevenfunctie past bij functie Woord en Daad
Geen risico, nevenfunctie past soms bij functie Woord en Daad
Geen risico, nevenfunctie past bij functie Woord en Daad.
Geen risico's, nevenfunctie past bij Woord en Daad
Geen risico's.

Raad van toezicht

Naam

Nevenfuncties

Ds. C. Westerink - voorzitter*
Predikant

Ing. C. van Burg
Directeur kapitaalinvesteringen Dow

- Lid Provinciaal Bestuur SGP Zeeland
- Bestuurslid Stichting Poverty Share Investments (PSI)
- Lid Raad van Toezicht Stichting Woord en Daad Winkels
- Lid deputaatschap Hulp Bijzondere Noden Gereformeerde Gemeente in Nederland
- Bestuurslid Stichting Bethlehem – from bread to the Bread

Ing. B. Jaspers Faijer
Wethouder

- Bestuurslid Vereniging Nederlandse Gemeenten afdeling Overijssel (VNG-Overijssel).
- Bestuurslid Natuurnetwerk Gemeenten

G. den Hartog
Ondernemer

- Dagelijks bestuurder Waterschap Rivierenland
- Directie PLS BV producent til/transfer techniek voor de gezondheidszorg

P.W. Nobel RA
Registeraccountant

- Bestuurslid Stichting Poverty Share Investments te (PSI)
- Lid Raad van Toezicht Stichting Woord en Daad Winkels
- Raad van Toezicht Stichting RefSVO. (RefSVO is het landelijk Reformatorisch Samenwerkingsverband voor Voortgezet Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs)

Mr. M.A. Overbeeke – Boer
Hoofd stafbureau Voorzitter/Presidium Tweede Kamer

Dr. R. Toes
Voorzitter College van Bestuur van het Wartburgcollege

- Lid van de Raad van Bestuur van ETF (Evangelische Theologische Faculteit) te Leuven (België).

Ds. G. J. Baan MA - voorzitter
Predikant

- Docent aan de B-cursus en de HBO-opleiding (E-cursus) van de CGO (Cursus Godsdienst Onderwijs) i.c.m. Driestar Educatief (waarmee de CGO inmiddels is gefuseerd).
- Lid van de William Carrey foundation (t.b.v. opleiding van voorgangers in India).
- Docent / cursusleider bij de Hudson Taylor stichting (t.b.v. toerusting voorgangers in China).
- Voorzitter Karunia foundation (t.b.v. onderwijsactiviteiten op Papua, Indonesië).

K.F.C. van Dijk
Directeur RST Zorgverleners

* Ds. C. Westerink is aftredend voorzitter en maakt deel uit van de raad van toezicht sinds 2009. Dominee Westerink is emeritus-predikant van de Christelijk Gereformeerde Kerk. Hij wordt medio 2021 vervangen als voorzitter door Ds. G.J. Baan, predikant van de Gereformeerde Gemeenten te Rotterdam.

BIJLAGE 3 Projectstructuur Woord en Daad

GOUDEN OOR ERKENNING

Nr. 20-0528-J2

Vedas Quality Certification bevestigt dat

Stichting Woord en Daad

Spijksedijk 16-E
4207GN GORINCHEM, Nederland

voldoet aan de eisen gesteld in de

Gouden Oor Standaard, niveau 2
Gehoor geven aan feedback van klanten
Versie februari 2018

De erkenning is van toepassing op:

Het om gaan met klantfeedback met betrekking tot haar kernactiviteiten: het verwerven en besteden van fondsen ten behoeve van armoedebestrijding in ontwikkelingslanden.

Deze organisatie is gecertificeerd sinds:

12 juli 2018

Dit certificaat is geldig tot:

12 juli 2021

De audit is uitgevoerd onder leiding van:

D. Koster
Lead Auditor

Plaats en datum:

Langedijk, 25 oktober 2020

namens de certificatie-instelling:
VEDAS QUALITY B.V.

P.A. Boon
Certificatiebeslissers

Het niet nakomen van de in de certificatie-overeenkomst genoemde voorwaarden kan leiden tot het ongeldig verklaren van dit certificaat.

Vedas Quality | Certification – www.vedasquality.nl – info@vedasquality.nl

BIJLAGE 5 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Voor Woord en Daad is maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) een belangrijk thema. Niet alleen bij de manier waarop we onze organisatie inrichten en praktische keuzes maken, maar ook bij het werk van onze partnerorganisaties wereldwijd. Partnerorganisaties en consortia benaderen we volgens ons IMVO-beleid. Voor de activiteiten in Nederland is een MVO-beleid opgesteld.

In ons MVO-beleid volgen we de ISO 26000 richtlijn. Dit is een internationale, veelomvattende richtlijn die onderscheid maakt in principes en thema's, zoals de thema's milieu of eerlijk zakendoen. De beleidsperiode waarover wordt gerapporteerd loopt van 2016 tot 2020. De GRI-tabel (Global Reporting Initiative) is een algemeen aanvaarde verslaggevingsrichtlijn over de economische, milieugerelateerde en sociale duurzaamheidsprestaties van een organisatie. Op pagina 80 is de GRI-tabel opgenomen met verwijzingen naar bijbehorende pagina's in het jaarverslag. De MVO-verklaring van de accountant is te vinden in bijlage 5.

Hieronder noemen we nog wat voorbeelden van MVO in de praktijk bij Woord en Daad.

Milieu-gerelateerd:

- Compensatie van de volledige CO²-uitstoot van de gehele organisatie (o.a. vliegreizen, woon-werkverkeer medewerkers, zakelijk verkeer). Over 2020 bedroeg de compensatie voor CO²-uitstoot voor onze totale organisatie 210 ton CO². Via een bijdrage aan het zonnekokers klimaatproject van de Climate Neutral Group in Tsjaad voorzien we vele huishoudens in het vluchtelingenkamp Iridimi (Oost-Tsjaad) van de basisbehoeften aan huishoudelijke energie door het gebruik van zonnekokers. Dit klimaatproject heeft een Gold Standard certificering, wat garandeert dat de effecten, monitoring en auditing van emissiereductie projecten op de juiste manier worden uitgevoerd. Door deze compensatie zijn we door de Climate Neutral Group gecertificeerd als volledig groene organisatie.
- Woord en Daad is gehuisvest in een energiezuinig pand dat de A++-status heeft (dit resulteert naast winst op het gebied van duurzaamheid ook in lagere energiekosten), het pand verbruikt groene energie;

- In 2020 werd thuiswerken door COVID-19 gemeengoed. De ICT-systemen waren hier klaar voor. Het thuiswerken resulteerde in lagere uitstoot van woon-werkverkeer, minder papierverbruik en minder internationale reizen. De totale CO²-uitstoot van de hele organisatie bedroeg 210, ten opzichte van 809 in 2019.
- Er wordt energiezuinige apparatuur en gerecycled papier gebruikt en er is papier- en afvalscheiding; In 2020 is 685 kilogram papier verbruikt. Er wordt gestimuleerd om steeds minder papier te gebruiken onder andere door sponsorpost digitaal te verzenden en verdere automatisering en digitalisering;
- De koffie op kantoor is eerlijk geproduceerd; in samenwerking met Kaars Koffie en Woord en Daad in Nicaragua. Thee is fair trade gecertificeerd.

Economisch-gerelateerd:

Ook in onze programma's besteden we aandacht aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hiervoor is een IMVO-beleid geschreven en besproken in diverse samenwerkingsverbanden.

Voor de beleidsperiode 2021-2025 is het MVO-beleid aangevuld en aangescherpt. Woord en Daad blijft ambitieus als het gaat om verbeteringen.

Sociaal-gerelateerd:

- Iedere medewerker krijgt de kans zijn vaardigheden te ontwikkelen, onder andere via de Woord en Daad Academy. Hierin staan specifieke onderwerpen centraal zoals stakeholdermanagement, maar ook integriteit of inhoudelijke programmasessies.
- Bij Woord en Daad is veel aandacht voor veilig reizen. Er is een veiligheidsbeleid opgesteld alsook een veiligheidshandboek. Daarnaast ontvangen reizende medewerkers een veiligheidstraining en worden ze eens in de twee à drie jaar medisch gekeurd.
- Werkdruk en medewerkertevredenheid zijn items waarop actief wordt gemonitord en zonodig actie op wordt ondernomen. Duurzame inzetbaarheid is het uitgangspunt.

Referentietabel GRI-standaarden

MVO wordt door Woord en Daad integraal toegepast, zie in onderstaande tabel de referentie naar de diverse GRI-standaarden en de verwijzing naar de beschrijving in dit jaarverslag

Referentie	Omschrijving	Vindplaats jaarverslag 2020
Universeel		
GRI 102-1	Organisatienaam	Colofon
GRI 102-2	Activiteiten, merken en diensten	Woord en Daad: wie, wat, waar
GRI 102-3	Locatie hoofdkantoor	Colofon
GRI 102-4	Locatie activiteiten	Woord en Daad: wie, wat, waar; De wereld van Woord en Daad
GRI 102-5	Rechtsvorm	Colofon
GRI 102-6	Markten	2020 Kerncijfers; Waardecreatiemodel
GRI 102-7	Omvang van de organisatie	Waardecreatiemodel, kerncijfers, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-8	Werknemers en andere betrokkenen	2020 Kerncijfers; Hoofdstuk 4 Organisatie en bestuur
GRI 102-9	Leveranciersketen	Waardecreatiemodel
GRI 102-10	Significante veranderingen	2020 Kerncijfers, Samenvatting, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-11	Preventieve maatregelen	Hoofdstuk 4.1.3 Integriteit; Bijlage 7 Assurance rapport
GRI 102-12	Externe gedragslijnen en codes	Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement; Hoofdstuk 4.2.4 Gedragscodes en certificering; Hoofdstuk 4.2.5 MVO beleid; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-13	Lidmaatschappen	Bijlage 8 Stakeholders en netwerken 2020
GRI 102-14	Verklaring bestuursorgaan MVO	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid;
GRI 102-15	Key impacts, risico's en kansen	Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4.1.3 Integriteit; Hoofdstuk 4.2 Beleid en bestuur;
GRI 102-16	Waarden, standaarden, gedragsnormen	Waardecreatiemodel; Hoofdstuk 4.1.3 Integriteit; Hoofdstuk 4.2 Beleid en bestuur
GRI 102-18	Bestuursstructuur	Hoofdstuk 4.2 Beleid en bestuur; Bijlage 1 Raad van bestuur en raad van toezicht; Bijlage 2 Nevenfuncties; Bijlage 3 Projectstructuur Woord en Daad
GRI 102-35	Beloning	Hoofdstuk 4.1.2 Medewerkers; Hoofdstuk 4.2.1.2 Beloning en salaris directeur-bestuurder; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording Grondslagen voor de jaarrekening, Appendix 5
GRI 102-36	Vaststelling beloning	Hoofdstuk 4.1.2 Medewerkers; Hoofdstuk 4.2.1.2 Beloning en salaris directeur-bestuurder;
GRI 102-40	Stakeholdergroepen	Waardecreatiemodel; Bijlage 8 Stakeholders en netwerken 2020
GRI 102-41	Collectieve arbeidsovereenkomsten	Hoofdstuk 4.1.2 Medewerkers; Hoofdstuk 4.2.1.2 Beloning en salaris directeur-bestuurder; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording Appendix 5
GRI 102-42	Identificeren en selecteren stakeholders	Hoofdstuk 2 Dynamiek in het werkveld; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Bijlage 8 Stakeholders en netwerken 2020
GRI 102-44	Feedback van stakeholders	Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement; Hoofdstuk 4.2.3 Klachten, signalen en complimenten, Hoofdstuk 4.2.4 Gedragscodes en certificering; Hoofdstuk 4.3 Achterban, evenementen, communicatie en marketing; Bijlage 8 Stakeholders en netwerken 2020
GRI 102-45	Geconsolideerde entiteiten	Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-40	Rapportage inhoud en afgrenzing	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-41	Lijst van materiele aspecten	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-42	Aanpassingen in informatie	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-44	Veranderingen in rapportages	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-45	Rapportageperiode	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-46	Bepaling inhoud rapport en begrenzing	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-47	Lijst van materiele aspecten	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid; Bijlage 5 MVO
GRI 102-48	Herformulering	nvt
GRI 102-49	Veranderingen in inhoud en begrenzing rapport	nvt

Referentie	Omschrijving	Vindplaats jaarverslag 2020
GRI 102-50	Rapportageperiode	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-51	Datum van meest recente rapportage	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-52	Rapportagecyclus	Kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-53	Contactpersoon met betrekking tot het rapport	Colofon
GRI 102-54	Rapportagevariant GRI-standaarden	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid; Bijlage 5 MVO
GRI 102-55	GRI index	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid; Bijlage 5 MVO
GRI 102-56	Extern oordeel	Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording

Management benadering

GRI 103-1	<i>Toelichting op materiele aspecten en begrenzing</i>	
	Naast de standaard Core topics vanuit de GRI, zijn de volgende aspecten voor Woord en Daad van belang: GRI 102-15 Key impact/risico's en kansen. Rationale: Woord en Daad werkt in het Zuiden in landen waar risico's hoger kunnen liggen of anders kunnen zijn dan in het Noorden. Denk bijvoorbeeld aan fraude/corruptie, imago schade, onrust in landen met impact op projecten etc. Middels het risicobeleid worden waar mogelijk risico's gemitigeerd door middel van maatregelen of geaccepteerd. Tevens wordt in ieder project een risicoanalyse gemaakt. Limitering: als risico's/kansen/impact via 'regular business' en het gewone risicobeleid zich voltrekken wordt dit niet apart benoemd. In het jaarverslag worden zaken wel expliciet benoemd die buiten de normale gang van zaken plaatsvonden.	
GRI 102-35/36	Beloning/vaststelling beloning. Rationale: De beloning van Woord en Daad staf (en met name directiebeloning) wordt kritisch gevolgd door het publiek (strijkstok-discussie). Woord en Daad kiest ervoor om redelijk te belonen volgens de BBRA-systematiek (via vast functiewaarderingsstelsel om subjectivisme te voorkomen). Voor wat betreft het directiesalaris worden de eisen van GDN en CBF toegepast, waarbij Woord en Daad ervoor kiest om ruim onder het maximum te blijven en de directeur-bestuurder ook conform de BBRA-systematiek te belonen. Eventuele klachten met betrekking tot (directie)beloning worden geregistreerd, persoonlijk teruggebeeld en vastgelegd op de agenda van het BO.	
	GRI 204-1/4, 201-2/205-1 Economische aspecten. Rationale: Woord en Daad werkt met veel partijen samen, zowel publiek als privaat en beweegt zich volop in het economisch verkeer, zij het grotendeels via geëigeld gericht immateriele waarden wat impact beoogd in het leven van mensen. Woord en Daad is zich bewust van de directe en indirecte economische impact van haar handelen, zowel in het Noorden als in het Zuiden. Via de PMEL/PQA systematiek worden verbanden gelegd tussen activiteiten, output, outcome en impact, zoals in de sector gebruikelijk en steeds in ontwikkeling is, waarbij Woord en Daad nauw betrokken is (bijvoorbeeld Partos Efficiency Lab, IATI)	
GRI 302-1/305-1	Milieu aspecten. Rationale: Woord en Daad wil vanuit duurzaamheid en rentmeesterschap zuinig met energie om gaan en emissie beperken. Zie hiervoor ook het IMVO-beleid zoals beschreven in Hoofdstuk 4.2.6. Beperking: in de projecten worden aan partnerorganisaties geen harde eisen gesteld aan emissie/energieverbruik.	
	GRI 401-1/404-3/408-1 Sociale aspecten. Rationale: Woord en Daad wil een aantrekkelijke werkgever zijn, die kansen biedt aan personeel voor ontwikkeling. Vanuit de kernwaarden is kinderarbeid/misbruik in projecten of programma's niet toegestaan en wordt van samenwerkingspartijen vereist dat er een child protectie policy van toepassing is en kent tevens richtlijnen in het omgaan met kinderen in programma's door Woord en Daad staf en donateurs. Daarnaast is in 2019 een genderbeleid ontwikkeld (zie Hoofdstuk 4.2.7) NGO-supplement. Rationale: Woord en Daad onderkent het belang van de topics van het NGO-supplement voor haar werk	

Economische aspecten

GRI 201-1	Economische waarde, gegenereerd en verdeeld	Waardecreatiemodel, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 201-4	Bijdragen van de overheid	Hoofdstuk 2 Dynamiek in het werkveld, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 203-2	Significante indirecte economische impact	Hoofdstuk 2 Dynamiek in het werkveld; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4 Organisatie en bestuur; Bijlage 8 Stakeholders en netwerken
GRI 205-1	Beroering risico op corruptie	Hoofdstuk 4.1.3 Integriteit; Bijlage 7 Assurance rapport
GRI 302-1	Energiegebruik in de organisatie	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid
GRI 305-1	Emissie	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid, Bijlage 4 Certificaat Climate Neutral Group

Referentie	Omschrijving	Vindplaats jaarverslag 2019
Milieu aspecten		
GRI 302-1	Energiegebruik in de organisatie	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid
GRI 305-1	Emissie	Hoofdstuk 4.2.5 MVO-beleid, Bijlage 5 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
Sociale aspecten		
GRI 401-1	Opleiding en training personeel	Hoofdstuk 4.1.2 Medewerkers
GRI 404-3	Prestatiebeoordeling en doorgroei personeel	Hoofdstuk 4.1.2 Medewerkers
GRI 408-1	Kinderarbeid	Hoofdstuk 4.2.5 MVO beleid
Ngo supplement		
NG01	Stakeholderbetrokkenheid	Hoofdstuk 2 Dynamiek in het werkveld, Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; , Hoofdstuk 4 Organisatie en bestuur; Bijlage 8 Stakeholders en netwerken 2020
NG02	Feedback, klachten en actie	Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement, Hoofdstuk 4.2.3 Klachten, signalen en complimenten
NG03	Monitoring, evaluatie en leren	Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4.1.3 Integriteit
NG04	Gender en diversiteit	Hoofdstuk 2 Dynamiek in het werkveld, Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren, Hoofdstuk 4.2.4 Gedragscodes en certificering
NG05	Bewustwording en beleidsbeïnvloeding	Hoofdstuk 2.5 Beleidsbeïnvloeding; Bewustwording; Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen
NG06	Coördinatie met andere actoren	Hoofdstuk 2 Dynamiek in het werkveld; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Bijlage 8 Stakeholders en netwerken
NG07	Resource allocatie	Waardecreatiemodel, kerncijfers, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
NG08	Ethische fondsenwerving	Hoofdstuk 4.1.3 Integriteit; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant Bij het mvo-verslag

Aan: de raad van toezicht van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem.

Onze conclusie

Wij hebben het in het jaarverslag 2020 opgenomen Verslag Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (hierna: het MVO-verslag), van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem over het boekjaar 2020 beoordeeld. Een beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid.

Op grond van onze werkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat het MVO-verslag geen, in alle van materieel belang zijnde aspecten, betrouwbare en toereikende weergave geeft van:

- het beleid en de bedrijfsvoering ten aanzien van het MVO-beleid; en
- de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied in boekjaar 2020 in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'rapportagecriteria'.

Het MVO-verslag bestaat uit het MVO-beleid (paragraaf 4.2.5 van het jaarverslag) en de informatie waarnaar verwezen wordt, in GRI-verwijstabel, met de vindplaats van de GRI-criteria in het jaarverslag.

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze beoordeling met betrekking tot het MVO-verslag verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3810N 'Assurance-opdrachten inzake maatschappelijke verslagen'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van het MVO-verslag'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

Het MVO-verslag dient gelezen en begrepen te worden samen met de rapportagecriteria. Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van het MVO-verslag zijn de 'Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative' (GRI) en de aanvullend gehanteerde rapportagecriteria zoals toegelicht op pagina 80 en 81 van het jaarverslag.

Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling

In het MVO-verslag is ook informatie opgenomen die toekomstgericht is en die de vorm heeft van ambities, strategie, plannen, verwachtingen en ramingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in het MVO-verslag. De verwijzingen naar externe bronnen of websites in het MVO-verslag maken geen deel uit van de informatie die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie.

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad is groepshoofd van verschillende organisaties. Het MVO-verslag omvat de MVO-verantwoording van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, en is geen integrale MVO-verantwoording van alle groepsorganisaties die in de consolidatie betrokken zijn.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor het MVO-verslag

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het MVO-verslag in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'rapportagecriteria', inclusief het identificeren van belanghebbenden en het bepalen van materiële onderwerpen. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van het MVO-verslag en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in het hoofdstuk 4.2.5 van het jaarverslag.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van het MVO-verslag mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad.

Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van het MVO-verslag

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordeling dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beoordeling is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een controle.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de beslissingen die gebruikers op basis van het MVO-verslag nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze beoordelingswerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op onze conclusie.

Wij passen de 'Nadere voorschriften kwaliteitssystemen' (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze beoordeling professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3810N, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze beoordeling bestond onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in het MVO-verslag staan;
- het verkrijgen van inzicht in de rapporteringsprocessen die ten grondslag liggen aan het MVO-verslag, inclusief het op hoofdlijnen kennis nemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze beoordeling;
- het identificeren van gebieden in MVO-verslag met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van het MVO-verslag. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
 - het afnemen van interviews met het management en relevante medewerkers met verantwoordelijkheid voor het MVO-verslag, het MVO-beleid en prestaties;
 - het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en het verwerken van de gegevens in het MVO-verslag;
 - het verkrijgen van assurance-informatie dat het MVO-verslag aansluit op de onderliggende administraties van de organisatie;
 - het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
- het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van MVO-verslag;
- het overwegen of het MVO-verslag, inclusief de daarin opgenomen toelichtingen, het beeld weergeeft in relatie tot het doel van de gehanteerde rapportagecriteria.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de beoordeling en over de significante bevindingen die uit onze beoordeling naar voren zijn gekomen.

Amsterdam

Dubois & Co. Registeraccountants

G. Visser RA,

A.A. Hammega RA

dubois + co
REGISTERACCOUNTANTS

Oranje Nassaulaan 1, 1075 AH Amsterdam | Postbus 53028, 1007 RA Amsterdam
Telefoon 020 571 23 45 | E-mail info@dubois.nl | www.dubois.nl | KvK nummer 34374865

BIJLAGE 6

Interne controle

Onderdeel van het handboek Administratieve Organisatie is de procedure 'Toetsing Interne Controle' (procedure 9.3.1). De interne auditor van het team Finance en Control (F&C) voert per zes maanden een toetsing uit op het functioneren van de interne beheersingsmaatregelen om risico's in processen die relevant zijn voor de posten in de jaarrekening, te redresseren tot een aanvaardbaar niveau.

Het toetsingskader van de interne controle richt zich op de kernprocessen inkomstenverwerking, vastleggen en afwickelen van verplichtingen, de binnenlandse en buitenlandse betalingen, de verwerking van sponsorinkomsten en het aanmaan- en incassoproces, de verwerking en beheersing van de baten van comités, postzegelverkoop en beheer stamgegevens van crediteuren. Ook vervanging van sponsorkinderen, toepassing van KvK-mandaten en CBF-regelgeving komen aan de orde.

Er is sprake van zowel gegevensgerichte als systeemgerichte controles, via steekproef of integrale toetsing. Daarbij worden ook autorisaties en mandaten betrokken zoals vastgelegd in het softwarepakket. Tijdens de toetsing wordt gekeken naar correcte en volledige toepassing van de vastgestelde procedures (door de geautoriseerde personen) en vastlegging en documentatie daarvan in systemen.

De interne auditor rapporteert hierover aan de raad van bestuur en doet concrete verbetervoorstellen. De externe accountant maakt gebruik van deze verslagen en de eventuele hieraan gekoppelde acties bij de

beoordeling van het functioneren van de interne controlesystematiek. Tevens wordt door hen een Assurance-rapport afgegeven waaruit blijkt dat de interne controle toetsing conform procedure heeft plaatsgevonden.

Over 2020 zijn twee toetsingen uitgevoerd. Beiden leidden tot de conclusie dat er geen noemenswaardige afwijkingen waren ten opzichte van de vastgestelde procedures en mandaten.

In 2019 is een EDP audit uitgevoerd door de externe accountant. Hierin zijn zaken als toegangsbeveiliging, cyber-security en rollen en verantwoordelijkheden in de software beoordeeld en zijn aanbevelingen gedaan. In de loop van 2020 is door de externe accountant vastgesteld dat alle aanbevelingen zijn opgevolgd.

Directeur-bestuurder

Rina Molenaar
December 2020

BIJLAGE 7 Assurance Rapport

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: De raad van toezicht van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem.

Opdracht en verantwoordelijkheden

Wij hebben onderzocht of het proces, 'Toetspunten interne controle' (procedure 9.3.1 uit het Handboek Administratieve Organisatie), gericht op het vaststellen van de werking van de in dit proces genoemde interne controlemaatregelen, van Stichting Reformatorisch Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem, over het jaar 2020, in overeenstemming is met de uitgangspunten en criteria, zoals vastgelegd in dit proces.

In bijlage 6 op bladzijde 83 van het jaarverslag is een beknopte beschrijving van het proces 'Toetspunten interne controle' opgenomen.

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van het proces 'Toetspunten interne controle', voor de werking van de interne controleprocedures die conform dit proces uitgevoerd moeten worden en voor het nemen van maatregelen wanneer deze procedures niet effectief werken. Het is onze verantwoordelijkheid hierover assurance te verstrekken.

Oordeel

Naar ons oordeel is het proces 'Toetspunten interne controle', in alle van materieel belang zijnde aspecten, uitgevoerd in overeenstemming met de uitgangspunten en criteria, zoals vastgelegd in procedure 9.3.1 uit het Handboek Administratieve Organisatie en heeft daarmee effectief gewerkt. Dit oordeel is onderworpen aan de inherente beperkingen die elders in dit assurance-rapport zijn genoemd.

Werkzaamheden

Wij hebben ons onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A, 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie (attest-opdrachten)'. Dienovereenkomstig dienen wij ons onderzoek zodanig te plannen en uit te voeren, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat sprake is van een effectieve werking van het proces 'Toetspunten interne controle'.

Ons onderzoek omvatte de volgende werkzaamheden:

- Kennis nemen van de procesbeschrijving 'Toetspunten interne controle' uit het Handboek Administratieve Organisatie en van de opzet van de interne controlemaatregelen die in dit proces genoemd worden, alsmede de risico's, maatregelen, doel van de maatregelen, de werkwijze en vastlegging van de bevinding van de interne toetsingen;
- Het inwinnen van inlichtingen bij medewerkers die betrokken zijn bij de uitvoering van het proces 'Toetspunten interne controle';
- Het herhalen van de uitgevoerde interne controlemaatregelen teneinde vast te stellen dat de bevindingen die gerapporteerd zijn over de werking van de interne controles juist zijn. Daarbij

hebben wij inspecties uitgevoerd op de onderliggende processen en uitkomsten daarvan;

- Het vergelijken van de bevindingen van de uitkomsten van de 'Toetspunten interne controle' met de bevindingen van de werkzaamheden die wij uitvoeren gericht op de effectieve werking van interne controleprocedures, die wij als onderdeel van de controle van de jaarrekening testen;
- Het kennis nemen van de rapportages die naar aanleiding van het proces 'Toetspunten interne controle' tweemaal per jaar opgesteld worden.

Inherente beperkingen

Wij wijzen erop dat de volgende inherente beperkingen verbonden zijn aan onze opdracht:

- Ons onderzoek ziet alleen toe op het toetsen van het proces 'Toetspunten interne controle'. Dit proces toetst een selectie van de interne controleprocedures binnen de stichting maar niet alle interne controleprocedures;
- Ons onderzoek geeft geen oordeel over de werking van de processen zelf, die door de stichting in het kader van het proces 'Toetspunten interne controle' getoetst worden. De uitkomst van het proces 'Toetspunten interne controle' kan zowel zijn dat de getoetste processen effectief werken, maar ook dat dit niet het geval is;
- Ons onderzoek heeft betrekking op de werking van het proces 'Toetspunten interne controle' over een historische periode. Dit betreft de werking van deze procedures over het boekjaar 2020, die uitgevoerd is in de periode tussen oktober 2020 tot en met maart 2020. De toetsing over deze historische periode geeft geen zekerheid over de effectiviteit van het proces voor een toekomstige periode.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij passen de 'Nadere voorschriften accountantskantoren ter zake van assurance-opdrachten RA's' toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing, inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, accountantsstandaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Amsterdam

Dubois & Co. Registeraccountants

G. Visser RA,

A.A. Hammega RA

dubois + co
REGISTERACCOUNTANTS

Oranje Nassaulaan 1, 1075 AH Amsterdam | Postbus 53028, 1007 RA Amsterdam
Telefoon 020 571 23 45 | E-mail info@dubois.nl | www.dubois.nl | KvK nummer 34374865

BIJLAGE 8

Stakeholders en netwerken 2020

Naam organisatie of netwerk	Aard samenwerking
Brancheorganisaties en brede netwerken	
EU-Cord, Europees netwerk voor christelijke organisaties actief in noodhulp en ontwikkelingssamenwerking	Actieve participatie in trajecten van EU-Cord rond beleidsbeïnvloeding in Brussel (met name ten aanzien van beleidscoherentie) en institutionele fondsen. Daarnaast is er regelmatig uitwisseling op het terrein van EU-regelgeving m.b.t. financiën en auditing.
Coöperatie PerspActive	Samenwerkingsverband met strategische doelstelling om waar relevant en mogelijk samen te werken in programma's in het Zuiden en daarvoor financiering te realiseren. Directeur-bestuurder van Woord en Daad is bestuurslid van PerspActive.
Stichting ITGD	Stichting Intern Toezicht Goede Doelen beoogt de professionalisering van het interne toezicht van goede doelenorganisaties. Concreet doet men dit door het voorzien in kennisuitwisseling en netwerkfunctie.
Partos, branchevereniging voor particuliere internationale samenwerking in Nederland	Directeur-bestuurder van Woord en Daad is bestuurslid van Partos. Participatie in verschillende werkgroepen en netwerken voor uitwisseling. Participatie in lobbynetwerk Partos op onderwerp beleidscoherentie en samenwerking met Partos en Foundation Max van der Stoep in project 'Ready for Change'. Kennisuitwisseling tijdens bijeenkomsten over uiteenlopende relevante onderwerpen.
Prisma, vereniging van christelijke organisaties op terrein van ontwikkelingssamenwerking en diaconaat	Platform voor christelijke ontwikkelingsorganisaties voor bezinning, discussie en opinievorming. Participatie in bezinning, lobby, communicatie en bewustwording. Inhoudelijke en strategische bijdrage aan koers vereniging Prisma.
Samenwerking rond programma's in het Zuiden	
AgriProFocus (APF), netwerk dat zich richt op het bevorderen van boerenondernemerschap	Agri-ProFocus is een netwerk van organisaties en bedrijven dat zich richt op versterking van boerenondernemerschap in ontwikkelingslanden. In 2020 is APF samen met het Food and Business Knowledge Platform opgegaan in het Netherlands Food Partnership.
Netherlands Water Partnership (NWP)	Het NWP brengt actoren in de Nederlandse watersector samen (bedrijfsleven, waterschappen, ngo's) en ondersteunt de watersector bij export en internationale samenwerking. Woord en Daad is actief lid van dit platform.
Christelijk Noodhulp Cluster (Dorcas, EO Metterdaad, Red een Kind, Tear, Woord en Daad en ZOA)	Coördinatie en samenwerking van noodhulpacties. In 2019 betrof het noodhulpprogramma's in Indonesië, Jemen, Mozambique en Zuid-Sudan.
Inclust bv	Investeringsmaatschappij gericht op inclusief investeren in ontwikkelingslanden. Strategisch partnerschap in het kader van implementatie van het programma Agri-business en het aantrekken van externe projectfinanciering in de vorm van leningen en investeringen.
PUM (Programma Uitzending Managers), uitzending van senior experts naar het Zuiden	PUM koppelt bedrijven uit ontwikkelingslanden en opkomende markten, op hun verzoek, aan Nederlandse professionals die hun jarenlange ervaring onbetaald inzetten. Woord en Daad heeft een samenwerkingsovereenkomst getekend met PUM en maakt daar naar behoefte gebruik van.
Netwerken voor beleidsbeïnvloeding	
CONCORD	CONCORD is het grootste Europese NGO netwerk (2600 leden), actief in Brussel om te lobbyen rond het ontwikkelingsbeleid van de EU. Woord en Daad is, namens EU CORD, sinds 2014 actief lid van de werkgroepen voor beleidscoherentie (steering group Policy Coherence for Development) en handel (Trade Reference Group).

Naam organisatie of netwerk	Aard samenwerking
Overige netwerken	Geregelde samenwerking in kader van beleidsbeïnvloeding met: Better Care Network, Sharenet, Dutch Coalition for Disability and Development, lobbygroep van Partos.
Kennisinstellingen	
ACACIA Water	Kennispartner op integraal waterbeheer voor het WASH programma van Woord en Daad.
Christelijke Hogeschool Ede	CHE, Lelie zorggroep en Woord en Daad doen samen met onderzoekers van het lectoraat Bezieling en Professionaliteit van de CHE onderzoek naar de relatie tussen christelijke geloof en professioneel handelen.
Driestar educatief	Strategische samenwerking die zich richt op kwaliteitsversterking van onderwijs in ontwikkelingslanden en bewustwording. Tot 2015 werd samengewerkt binnen het traject Edu4Change en binnen het lectoraat Christelijk Leraarschap. Vanaf 2016 wordt samenwerking vooral vorm gegeven binnen het programma INCE.
Practica Foundation	Practica Foundation is actief in toegepast onderzoek, ontwikkeling en commerciële toepassing van technologie op het gebied van water en energie in ontwikkelingslanden. Ze is een kennispartner voor het WASH programma van Woord en Daad.
SeeYou	SeeYou (nieuwe naam voor Light for the World Nederland) is een organisatie die zich inzet voor mensen met een handicap. In 2020 gingen we een strategische samenwerking aan om de toegang van mensen met een handicap tot onze projecten te versterken.
The Broker	The Broker is organisatie die als verbinder actief op de thema's mondialisering en ontwikkeling en binnen een netwerk van overheden, ngo's, bedrijven en kennisinstellingen. Woord en Daad werkt regelmatig samen met The Broker om toegang tot structurele kennis te borgen.
Institute for Population Studies van Mekelle University, Ethiopië	Kennispartner binnen het migratieprogramma dat Woord en Daad met andere partners uitvoert in Zuid-Ethiopië.
Mekelle University (faculty groups on hydrology), Ethiopië	Kennispartner, samen met het Water Bureau van de Ethiopische overheid, binnen het WASH project in Tigray, Ethiopië.
Netwerken rond fondsenwerving	
Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF)	Het CBF is de toezichhouder voor goede doelen in Nederland en geeft het keurmerk 'de Erkenning' uit aan goede doelen die voldoen aan strenge kwaliteitseisen. Woord en Daad is lid van CBF.
Goede Doelen Nederland (GDN)	GDN is een organisatie die haar leden, de goede doelen van Nederland, helpt met uiteenlopende zaken, zoals de bedrijfsvoering en het bevorderen van transparantie. Woord en Daad is lid van GDN.
VOXimpulse	Stichting die financiële ondersteuning biedt aan organisaties en projecten rond de thema's 'water' en 'ondernemerschap' in Nederland, Bangladesh, en sub-Sahara Afrika.
Netwerken rond bewustwording	
Calvin College, Driestar College, Driestar Hogeschool, Hoornbeek College, Van Lodenstein College, Wartburg College	Met deze scholen wordt samengewerkt in het kader van bewustwordingsactiviteiten en uitwisseling tussen Nederlandse (vak-)scholen en (vak-)scholen in het Zuiden (zowel studenten als docenten).
Kerkelijke jeugdbonden, HHJO, HJW, JBGG en LCJ	Met deze jeugdbonden wordt jaarlijkse een dankdagkalender samengesteld en uitgebracht.

Lijst van gebruikte afkortingen

ANBI	Algemeen nut beogende instelling
ARA	Asian Regional Alliance
AZC	Asielzoekerscentrum
BBRA	Bezoldigingsbesluit Rijksambtenaren
BSD	Basis Score voor Directiefuncties
CNC	Christelijk Noodhulpcluster
COVID	Corona virus disease
FTE	fulltime-equivalent
GRI	Global Reporting Initiative
HARA	Haitian Regional Alliance in Centraal-Amerika
HRM	Humanresourcesmanagement
IA	Inclusieve Agribusiness
IMVO	Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen
INCE	International Network for Christian Education
ISO	Internationale Organisatie voor Standardisatie
LARA	Latin American Regional Alliance
MTO	medewerkerstevredenheidsonderzoek
MVO	maatschappelijk verantwoord ondernemen
NGO	non-gouvernementele organisatie
NOW	Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid
OR	Ondernemingsraad
PMA	Planning, monitoring en auditing
PMEL	Planning, monitoring, evaluation, learning CNC
ROI	Return on investment
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
SDG's	Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelen)
SDGP	SDG-Partnerschapfaciliteit
SRI-techniek	System of Rice Intensification
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats (sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen)
TVET	Technical and Vocational Education and Training
WARA	West African Regional Alliance
WASH	Water, sanitatie en hygiëne

Organisatienamen zijn niet in de lijst opgenomen.

Overzicht core partnerorganisaties

Dit overzicht laat zien wat de core partnerorganisaties zijn waar Woord en Daad mee samenwerkt. Daarnaast werken wij samen met een breed scala van netwerken, allianties en consortia.

Partner	Land
AEAD	Burkina Faso
AESEB	Burkina Faso
AMG Guatemala	Guatemala
AMG Haïti	Haïti
AMG India	India
AMG Filipijnen	De Filipijnen
AMG Uganda	Uganda
ADP	Uganda
Bright Future Ethiopia	Ethiopië
CCDB	Bangladesh
CCT	De Filipijnen
CSS	Bangladesh
Conviventia	Colombia
CTF	Sierra Leone
COUNT	India
CRECH	Haïti
CREDO	Burkina Faso
DEDRAS	Benin
EFSL	Sierra Leone
FDB	Tsjaad
Hope for Justice	Ethiopië
ODE	Burkina Faso
P&A	Haïti
PBSA	Benin
SPONG	Burkina Faso
TWA	Ethiopië
Vision Afrique	Burkina Faso
WDI	India
YGRO	Sri Lanka

COLOFON

Woord en Daad

Postbus 560
4200 AN Gorinchem
Tel. 0183-611800
Fax 0183-611808
info@woordendaad.nl

Woord en Daad is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Voor testamentaire beschikkingen luidt ons adres: Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, gevestigd te Gorinchem. Onze stichting is ingeschreven onder nummer 41118168 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht en staat onder controle van een register-accountant. Onze bankgegevens zijn Rabobank NL64 RABO 0385 487088 t.n.v. Woord en Daad, Gorinchem.

Vormgeving en productie

BladenMakers, Nijkerk

Fotografie

Huibert van den Bos, Medair, Jaco Klamer, Carel Seldenthuis, Jilke Tanis, Woord en Daad

Algemeen Nut
Beogende Instelling
ANBI

CBF
GOED DOEL

MIX
FSC
Certified
FSC® C082887

ISO 9001:2015
R
Utrecht Register
Certified

PARTOS 9001
CERTIFIED

 **Woord
en Daad**

Bekijk het jaarverslag online:
woordendaad2020.inzine.nl